

|                  |    |
|------------------|----|
| מראה מקומות      | 2  |
| שבת              | 4  |
| ראש              | 5  |
| תוספת הראש       | 6  |
| מיוחס להרן       | 8  |
| המאירי           | 9  |
| מנחת חינוך       | 10 |
| טור              | 12 |
| האגודה           | 13 |
| שמ שולחן ערוך    | 14 |
| משנה ברורה סי שמ | 18 |
| לבוש             | 21 |
| שות הרמא         | 22 |
| הלוי הרש         | 26 |
| גמ פרק הבונה     | 28 |
| חיים שאל         | 29 |
| חוות יאיר        | 30 |
| נשמת אדם         | 31 |
| חזון איש         | 33 |
| שוע סי לב        | 34 |
| שבות יעקב        | 38 |
| משנה ברורה סי לב | 39 |
| רבי עקיבא איגר   | 40 |
| אור שמח          | 42 |
| מנחת שלמה        | 43 |
| שבת שמירת כהלכתה | 45 |
| חוט שני          | 46 |
| אגרות משה קלה    | 50 |
| עה אגרות משה     | 51 |
| אבני נזר         | 52 |

## מלאכת מוחק (סעיף ג)

גמ' שבת דף עה: והכותב שתי אותיות ת"ר - עד במוחק מבכותב. רא"ש סימן ט, תוס' רא"ש ד"ה מחק, ר"ן [מיוחסות] ד"ה ויש במקומה.

**שיעור מלאכת המחיקה** - עי' ר"ן [מיוחסות] (ד"ה ויש במקומה), ששיעור מקום כתיבת שתי האותיות נמדד לפי מין הכתב שמחק ולפי צורת האות שמחק, ושיעור הכתב הוא באותיות בינוניות, וכ"כ במאירי לקמן קד: (ד"ה כבר ביארנו) ששיעור חיוב המחיקה נמדד באותיות בינוניות, ובמנחת חינוך (מוסך השבת המוחק אות ב) הסתפק בשיעור האותיות המחייב.

**הגדרת מלאכת המחיקה** - עי' תוס' הרא"ש (ד"ה מחק) וברא"ש סי' ט' שכיון שכל תיקון המלאכה הוא ההכנה לכתיבה, ושיעור הכתיבה הוא שתי אותיות, אין לחייב על המחיקה בפחות מתיקון זה, וכתב עוד הרא"ש שמסברא היה נראה לומר שבמחיקת טטוש דיו אף אם יש במקומו כדי לכתוב שתי אותיות פטור, אך בתוספתא פ"ב ה"ז מפורש שהמוחק דיו שנפל על גבי הספר חייב, ועיי"ש מה שתי' שהכל תלוי במחשבת הכתיבה, ויסוד הדברים שתלוי במחשבת הכתיבה כת' בר"ן (דף לב: מדה"ר ד"ה מחק), והמאירי (ד"ה הכותב) הוסיף 'שהמחיקה אין חיובה אלא ע"ד הכתיבה העתידה לבא.

**האם צריך מחשבה לכתוב:** עיין בלשון המאירי הנ"ל שמשמע שבעיניו כן, ועיין במ"ב (סקי"ג) מש"כ בזה.

**כתב הפרמ"ג** (אש"א סק"ז) דלא אמרו דצריך מוחק ע"מ לכתוב אלא כשאין תיקון בשעת המחיקה אבל אם יש תיקון בשעת המחיקה כגון שמוחק שטר חוב חייב, והביאור הלכה (ד"ה המוחק) הביא כמה ראיות לדבר זה, כדין קורע כשיש תיקון שחייב, וכן מלשון התוספתא שאיתא להדיא המוחק ע"מ לתקן, וכן מדין סותר עיי"ש. וצ"ע לפי דברי הרא"ש הנ"ל שהעיקר הוא מחשבת הכתיבה א"כ לא דמי לשאר המלאכות.

**שענה ע"ג ספר:** הרא"ש הביא את התוספתא שאיתא שאם נפל דיו על ספר ומחקו שענה על הפנקס ומחקו אם יש במקומו כדי לכתוב שתי אותיות חייב, והוסיף הב"ח דלכך צריך לזהר שנוטף שענה על הספר שאם יסלקו באות אחת פטור ובשנים חייב, והובא במג"א סק"ד. והשבות יעקב (ח"ב סי' ד' עמ' 38 בחוב') כת' דודאי ס"ת שנפל עליו שענה פסול, אולם מותר לגררו בשבת, וכל דברי התוספתא הם בפנקס שמכשיר מקום הכתיבה, משא"כ בזה. והביא הביאור"ל (ד"ה שעל) להוכיח מתפילין שלא נפסלו כה"ג משם שלא כסדרן, אולם הביאור"ל מסיק שאין להקל נגד הב"ח ושאר האחרונים עיי"ש, ועיין מג"א סימן ל"ב (סוף ס"ק כ"ג) ובמחצית השקל שם ביאר שזה מצד כותב, ופשטות הב"ח שזה מצד מוחק וכמו שביאר הבה"ל כאן, ועיין נשמת אדם סימן (ל"ח ב') שהקשה גם שאם חשיב שאין כאן כתב ולכן הוי מחיקה א"כ שיהיה חיסרון של חק תוכות ואם חשיב שהכתב קיים ורק הוא כסגור בקופסא א"כ אין סיבה להחשיבו כמוחק, אמנם עיין תשובות רעק"א (תנינא סימן ט"ו עמ' 40 בחוב') שכתב דזה לא נחשב שהכתב התבטל לגמרי אבל כל זמן שהוא מכוסה בכזו צורה הס"ת והתפילין פסולין, [ועיין בה"ל סימן ל"ב סי"ז ד"ה טפת עמ' 39 בחו' וזה דלא כגרעק"א הנ"ל].

**דין אכילת עוגה שיש עליה אותיות:** כת' המרדכי (סימן שסט [הובא בב"י]) והאגודה (פ"ז סי' קב, עמ' 13 בחוב') על אכילה עוגיות שיש עליהם אותיות ותיבות איך אוכלים התינוקות, וכת' דהוי דרבנן ובתינוק לא מצווים להפרישם, והרמ"א (סעיף ג) כ' דאסור לשבר העוגה והשמיט דין קטנים, וכת' הגר"א (סק"ה) דהוי פס"ר באיסור דרבנן, ועיין בזה בט"ז (סק"ב) תמה דהרי דרך אכילה מותר כבורר וטוחן, אולם הק' הפרמ"ג (שם) דדוקא בורר וטוחן שהתם אין דרך בורר וטוחן כך משא"כ גבי מחיקת

אותיות שכלפי המחיקה הוי דרך מחיקה, וכע"ז הק' החזו"א (סימן סא סק"א, עמ' 33) עיי"ש יסוד ההיתר בבורר וטוחן דרך אכילה.

**האגודה התיר במי פירות,** והק' המג"א (סק"ה) דהרי רישומו ניכר. וכת' הא"ר (סק"ז, עמ' 21 בחו') 'דאף שניכר לפי שעה מ"מ אין מתקיים, ואין איסורו אלא דרבנן כדלקמן, וכיון שאין מכוין ליכתוב שרי', וצ"ע בהיתר זה, והפרמ"ג (שם) כת' דהוי תלתא דרבנן ואפשר שהקילו בזה, והח"א (כלל לח אות ד עמ' 32 בחו') כת' דהוי דבר שאינו מתקיים על דבר שאינו מתקיים, וכת' הפרמ"ג שהוי ג' שבותים אפשר שלא גזרו כה"ג שלא מתכוין, והוסיף הח"א ואע"ג שבכ"א אסור משום כבוד עונג שבת לא גזרינן. וכן הכריע המ"ב (סקט"ו).

**מסקנת דין עוגה:** המג"א הביא דברי הר"ש הלוי (סימן כו) שהתיר כל שהוא מהעוגה עצמה ומסיים וצ"ע, ועיין בפרמ"ג (משב"ז סק"ב) שכת' דכה"ג י"ש להקל קצת'. והדגול מרבבה (גיליון המג"א סק"ו עמ' 17 בחו') הוכיח מסריקין המצויירים שודאי כל שהוא מהעוגה עצמה מותר, ועיין שו"ת חיים שאל (סימן ע"ד סקנ"א עמ' 29 בחו') כתב שזה רק בחקק כשזה עיסה ולא אחרי זה, והמ"ב העתיק (סקט"ו) כהר"ש, כיון שכך כת' האחרונים [כנסת הגדולה (הגהב"י) א"ר (סק"ז) מו"ק (שם) והוכיח מדין לחם הפנים ועוד אחרונים]. והחזו"א כת' דאפשר דפת מצויירת לא חשיב שם צורה אלא צורת הפת.

ועיין במ"ב סימן ת"ק (סקי"ז) שכתב שאסור לעשות צורות בעיסה לסימן אפילו שזה מגוף האות וכן אסר בסימן תע"ה (סקמ"ז) לעשות סימן במצות, ועי' בשו"ת חוות יאיר סוף סימן ט"ז.

**בענין מוחק בסיגריות:** עיין אור שמח (פכ"ג עמ' 42 בחו') שכתב שהשורף נייר שיש עליו אותיות אין בזה מוחק כי ביטל הכתב ולכאורא זה נסתר מהרמ"א של אכילת עוגה שהרי גם כאן מבטל כל מציאות האות, והקיצור שלחן ערוך (סימן צח סעיף לב) כת' לאסור משום האותיות מחמת איסור מחיקה, ועיין בפמ"ג (תקי"ד אש"א סק"ד) שכת' מוחק ג"כ, ועיין בזה בשש"כ (פי"ג הערה לג) דהביא השיטות בזה והגרשז"א התיר. ועיין עוד בשו"ת מנחת שלמה (תנינא סי' לד) מש"כ בזה.

**דין פתיחת ספר:** עיין ט"ז סק"ב, מג"א סק"ו, ובשו"ת הרמ"א (סימן קי"ט, עמ' 22) מתיר, והוכיח מדין פנקס בגמ' בדין כותב שמשמע שאין איסור בקריבה והרחקה, וכן הוכיח מדין אות אחת בטבריה שאיתא שם כע"ז, וכן הוכיח מקרשי המשכן שרש"י כת' שמוחק היה שהיה טעות, ולמה לא כת' שמצמידים הקרשים עיי"ש, ועיין אבני נזר סימן ר"י (סק"א – ד' וע"ש סק"ט, עמ' 53) בבאור ראית הרמ"א ובנידון אינו מתקיים ע"ש סקי"ג, ובחזו"א ס"א סק"א (ד"ה ובאותיות) כת' לחלק בין איסור כותב ומוחק לבונה, ובחו"ש (ח"א עמ' קסג עמ' 48 בחו') כ' דדף קרוע באמצע הספר יש להקפיד בו שלא להצמיד אחד לשני שהוי כותב. אולם האגרות משה (יור"ד ח"ב סי' עה, עמ' 51) כת' דלכו"ע מותר דרוב האותיות כבר קיימות אף בלא החיבור, אך כשיש אותיות שא"א לקוראם בלא"ה אסור לכו"ע.

**לענין משחק פזל וכיוצ"ב:** עיין בשמירת שבת (פרק טז אות כד, עמ' 45 בחו') אוסר אם בתוך מסגרת או מתחברים זה לזה כפזל, ובלא"ה מותר, בשם הגרשז"א, והוסיף בהערה (סו) שאין למחות בקטנים. וכ"כ האג"מ (אור"ח ח"א סימן קלה, עמ' 50) כת' דלהעמיד אחד ליד השני מותר, אולם כשיש חיבור אסור.

**קילוף ביצים שעליהם מוחתמות אותיות או רשומות ספרות,** עי' כה"ח ס"ק ל"ד.



**זוהתרופר** שתי תפירות [ג] והא לא קיימי אמר רבא בר חנה [א]והוא שקושרם [דף עה ע"א] אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב המותח

חוט של תפירה נצבת חייב תטאל. והלמוד דבר אחד מן המגוש \* חייב מימיה והיודע לתכוב תקופות ומולות ואין מחשב אסור לספר הימנו:

**ח** [דף עה ע"ב] **והמוֹלֵחַ** והמעבדו היינו מולח היינו מעבד ר' יוחנן ורש לקיש דאמרי תרווייהו אפיק חד מינייהו דועייל שרטוט \* א"ר אחא בר חנינא השף צין העמודים חייב משום ממחק פרש"י ששף צין עמודי אכסדרה להחליקן [ג] ור"ח ז"ל הביא גירסת הירושל' והמותקו מה מחיקה היתה נמשכן שכן היו שפין את העורות ע"ג העמודים השף את

העורות על גבי העמודים חייב [ע] וגירסא נכונה היא [א] דמה מחיקה שיך ביה אס משפשף בידו על גבי אבן או על גבי נסר. אמר ר' חייא בר אבא שלשה דברים [צ] סה לי ר' יוסי משמיה דריב"ל ה' המגרר ראשי כלונסות חייב משום מחק. והממרח רטיה נצבת חייב משום ממחק [ק] והמסכתא את האבן נצבת חייב משום מכה בפטיש אמר ר' שמעון בן קיסמא אמר ריש לקיש הארז בכלי לורה והמנפה בכלי זכוכית חייב משום מכה בפטיש אמר ריש לקיש האי מלח דשקיל אקופי מגלימא חייב משום מכה בפטיש אקופי הן הקשרים וקיסמין דקון הבולטין מן הבגד והני מילי [ג] (הוא) דקפיד עלייהו שאינו רואה ללוצשו עד יסירם:

**זוהבנותב** שתי אומיות תנו רבנן כתב אות אחת גדולה ויש נמקומה לכתוב שמים פטור מתק אות אחת גדולה ויש נמקומה לכתוב שמים חייב א"ר מנחם בר' יוסי זה חומר נמוחק מכתובת והיינו טעמא כי פעמים כתב נמשכן טעות על קרש אחד ומוחק כדי לכתוב אחרת נמקומה מן הדין היה ראוי לחייב אף מוחק אות אחת כדי לכתוב אות אחרת נמקומה אלא שאינו ראוי לחייב על מחשבת כתיבה יותר מעל כתיבה עצמה ויראה שאין חייב על מחיקת טשטוש דיו ו' אפי' לכתוב כמה אומיות כי לא היה נמשכן אלא מחיקת אומיות כדי לכתוב נמקומו. אחרי כתיב זה מתוך הסבאא וגם מדנקט בצרייתא מתק אות אחת ראייתא בתוספתא [פ"ג] וכתוב זה נפלה דיו על ספר ומחקו שעור על הפנקס ומחקו אס יש נמקומו כדי לכתוב שתי אומיות חייב וטעמא לא בריר לן וי"ל דהיינו טעמא דהאות שנכתב בטעות כמאן דלימיה דמיא ועיקר החיוב נצביל מחשבת הכתיבה הלכך אפי' טשטוש דיו נמי והאי דנקט בצרייתא מתק אות גדולה אידי דתני כתב אות אחת גדולה.

**חדושי בורה"ש** עתיקי מ"ט לא א"ר אבהו כצ"ל: ושאר כל המשקין ברביעית ר"ש אומר כולן וכו' כצ"ל: לאפוקי חדר הורדנא דלא. פ"י סביב המכה:

**הגהות הב"ח**

פ"י סיכתא גלילי בהמה ריקקין שנותנין: ד ועייל שרטוט והממחקו אמר ר' אחא בר חנינא וכו' פירש רש"י ששף בקרקעית הבנין בין עמודי אכסדרה וכו' על גבי העמודים וגורם השף את העורות על גבי העמודים חייב וגירסא נכונה היא דלפירוש רש"י קשה מה מחיקה שיך: ח המגרר ראשי כלונסות בשבת חייב וכו' אמר רבי ביסנא אמר ר"ל הצר בכלי וכו' אמר ר"י האי מאן דשקיל וכו' והני מילי דקפיד כצ"ל ותיבת הוא נמחק: ו אפי' יש במקומו כדי לכתוב כמה: ז רבה ורבי זירא אמרי תרווייהו: ח אבל דם הנדה לא דמצענו ליה: ט שמן כדי לסוך אבר כצ"ל ותיבת בו נמחק: י כדי לשוף בהם את הקלור: א קלור כדי לשוף במים רבש כדי ליתן על הכתית תנא רבש כדי ליתן על פי:

### קרבן נתנאל

גומא. אין זו איסור אלא משום ממחק. ותו הקשה הר"ן על פירוש ר"ח מאי קאמר משום ממחק היינו ממחק גופא. ולק"מ דממחק דמתניתין היינו משמיר השער וכן פירש"י רמב"ם בפירוש המשניות וסף העור גופא על גבי העמודים חייב משום ממחק: [צ] ה"ג פ"י רבי אסי: [ק] והמסכתא את האבן בשבת חייב משום מכה בפטיש. ומיירי שצבר היא מרובעת וממוקנת אלא שמיפה אותה ע"י סיתות ועושה זה שרטוטי יפוי כעין שעושין עכשיו מסחמתי אבנים ולפיכך אינו חייב המסכתא משום ממחק או מחקת. תוספות:

הדרן עלך פרק שביעי

פרק שמיניי [א] ח"ב בדי גביעה. והוא נפיש מגרוגרת כדמוכח דיומא דף פ' עיין בצריכות בתוס' ד"ה המוציא ואס תקשי לך הא דלמרינן צברק המנעיט דף ז"ה ומציאו הרי"ף ורבינו צפ"י כלל גדול סוף סימן ז' החולצ כגורגרת חייב. ואין חילוק בין מוציא לחולצ דהא המעבד עור שיעורו כמוציא כמ"ש רבינו בסיומן זו בסמוך עור כדי לעשות קמיע וכן שיעורו המעבד. י"ל דהכא מיירי במפרש להדיא שמוציא חלצ לאכילה. תוספות: [ב] בהג"ה כ"א השיעורים עננין חיוב חטאת בו. מתוך הרמזים נראה להדיא שהמה חקרים מדברי רבינו ולא הגה"ם היא ע"ש: [ג] ה"ג ק"יזור בדי ד"שוף במים בעי רב אשי בדי שיפיה או בדי

#### קיצור פסקי הרא"ש

עליו אלא המניעו: יא המוציא תנן כמלא פי פרה. ענה כמלא פי גמל. עמיר כמלא פי טלה. עשבים כמלא פי גדי. ואוכלי אדם שיעורן כגורגרת בלי גרעין וקליפה ועוקן וסובין ומורסן חוץ מקליפה המתנשלת עם העדשים שהן מטערפין עמהם צין לחים צין יבשים. ושל פולין לחים מטערפין יבשים אין מטערפין. וכל האוכלין מטערפין לגרוגרת:

**פרק ח א** המוציא יין וכו' כל שיעורי הוצאה [לא נאמרו אלא] לענין חיוב חטאת אצל לענין איסור בכל שהוא אסור:

#### שרדה צופים

דף עה ע"ב האי מאן דמלח בישרא חייב משום מעבד. הרא"ש בחולין פ"ח סימן ל"ג: דף עו ע"ב אמר אביי שכן עני אוכל פתו בעיסה בלוסה. הרא"ש בה"י תלה סימן ד':

### קובץ מפרשים

(א) תוד"ה השף [גליתין]: (ב) צ"ל הני [גליתין]: (ג) עניני כשוף כו'. נ"ב אבל לא מן המגוש [וכן מפורש הגמ'] דאל"ה כלפי לייא [יעב"ץ]: (ד) בד"ה ודוקא כגורגרת וכו' מ"מ אסור מ"ה כדמשמע בפ"ח דיומא. (ולקמן בפרק המוציא הביא הגי'א רביה לדין זה דאסור מ"ה מהא דקאמר הסוגיא וכי מותר לאפות פחות מכשיעור יעו"ש) [ארץ צבין]: (ה) עיין מהר"ן חיות דף עד ע"א על רש"י ד"ה וכי מותר לאפות וכו' המובא בילקוט מפרשים החדש:

## המוציא יין פרק שמיני שבת

(דף עד ע"ב - עד ע"ב)

והמכה בפטיש י' רצה ור' זעירי אמרי תרווייהו כל מידי דאית ציה גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש:

**י בותני'** ועוד כלל אחר אמרו כל הכשר להנעיד ומנעינן כמוהו והוציאו נצבת חייב עליו חטאת וכל שאינו כשר להנעיד ואין מנעינן כמוהו והוציאו נצבת אין חייב עליו אלא המניעו: **גב'** כל הכשר להנעידו לאפוקי מאי רב מתנא אמר לאפוקי דם הנדה מר עוקצא אמר לאפוקי עצי אשירה. מ"ד דם הנדה כל שכן עצי אשירה. מ"ד עצי אשירה ה' אצל דם הנדה מנעידו ליה לשונרא ואידך כיון דחלשא לא מנעיד ליה:

**יא** [דף עו ע"א] **בותני'** המוציא תנן כמלא פי פרה ענה כמלא פי גמל עמיר כמלא פי טלה עשבים כמלא פי הגדי עליו שום ועלי צללים לחים כגורגרת יבשים כמלא פי גדי. ואין מטערפין זה עם זה מפני שלא שוו בשיעוריהן. והמוציא אוכלין כגורגרת \* חייב ומטערפין זה עם זה מפני ששוו בשיעוריהן חוץ מקליפתן וגרעיניהן [ועוקאיהן] וסובן ומורסנן ר' יהודה אומר חוץ מקליפי עדשים המתנשלים עמהם: **גב'** מאי ענה אמר רב יהודה תנן של מיני קטנית.

[דף עו ע"ב] רבי יהודה אומר חוץ מקליפי עדשים. עדשים אין פולין לא ורמיניהו רבי יהודה אומר חוץ מקליפי פולין ועדשים לא קשיא הא בחדמי והא בעתיקי עתיקי מאי טעמא אמר רבי אבהו מפני שגראין כוזבין צקערה:

## הדרן עלך כלא גידול פרק שמיני

**א המוציא יין כדי מויגת הכוס.** [א] חלצ כדי גמיעה. דבש כדי ליתן על הכתית. שמן ב' כדי לסוך זו אצר קטן. מים י' כדי לשוף זו את הקלור. ושאר

כל המשקין צרביעית וכל השופכין צרביעית [ר"ש אומר כולן צרביעית] ולא נאמרו כל השיעורין הללו אלא למנעיניהן \*: **גב'** תנא כדי

מויגת הכוס יפה מאי כוס יפה כוס של צרכה. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה כוס של צרכה נריך שחאא זו רוצע צביעית כדי שימוגו ויעמוד על צביעית \* ת"ר [דף עו ע"ב] המוציא חלצ של צהמה כדי גמיעה. חלצ של אשה כדי ליתן נמשיפה [ג] \* קלור כדי לשוף במים דבש כדי ליתן על פי כמית. צעי רב אשי על פי כמית אפומא דכולא כמית דהיינו מויג ולא מויג פ"ח' וצערון פ"רש דמעיקרא נריך חן לגמרי וצברתא הארץ מנוג כדון מויגה. פרי"י מהר"ם:

לפוקי חדר הורדנא דלא. פ"י סביב המכה:

### הגהות הב"ח

פ"י סיכתא גלילי בהמה ריקקין שנותנין: ד ועייל שרטוט והממחקו אמר ר' אחא בר חנינא וכו' פירש רש"י ששף בקרקעית הבנין בין עמודי אכסדרה וכו' על גבי העמודים וגורם השף את העורות על גבי העמודים חייב וגירסא נכונה היא דלפירוש רש"י קשה מה מחיקה שיך: ח המגרר ראשי כלונסות בשבת חייב וכו' אמר רבי ביסנא אמר ר"ל הצר בכלי וכו' אמר ר"י האי מאן דשקיל וכו' והני מילי דקפיד כצ"ל ותיבת הוא נמחק: ו אפי' יש במקומו כדי לכתוב כמה: ז רבה ורבי זירא אמרי תרווייהו: ח אבל דם הנדה לא דמצענו ליה: ט שמן כדי לסוך אבר כצ"ל ותיבת בו נמחק: י כדי לשוף בהם את הקלור: א קלור כדי לשוף במים רבש כדי ליתן על הכתית תנא רבש כדי ליתן על פי:

## שבת דף עה. ודף עה:

בחבורה חייב שאין מתכוין נמי חייב כי היכי דאמרי' לענין מתעסק, י"ל דלא דמי דהא דפטירי מתעסק ומקלקל בשבת משום דמלאכת מחשבת בעי' וכיון דגלי קרא בחבורה דמקלקל אע"ג דלאו מלאכת מחשבת הוא ה"ה מתעסק נמי אבל פטור שאינו מתכוין לאו משום מלאכת מחשבת הוא דהא בשאר איסורין נמי דלא שייך מלאכת מחשבת סבר ר' שמעון דבר שאינו מתכוין מותר כדאמרי' <sup>181</sup> מוכרי כסות מוכרין כדרכן הילכך אין לדמותו למקלקל, \* וכן מוכח פ"ק דכתובות <sup>181</sup> וכו' כבתוס' <sup>181</sup> א עד משמע דאי הלכה כר' יהודה בדבר שאין מתכוין איכא לספוקי במקלקל הלכת' כמאן אבל אי אמרי' הלכה כר"ש דדבר שאין מתכוין מותר תו לא חיישי' אפי' הוי הלכה כר"ש במקלקל בחבורה חייב דמ"מ כיון דאין מתכוין הוא מותר (L\*).

\* שאני <sup>182</sup> הכא דכמה דאית ביה נשמה <sup>183</sup> ניתא ליה. פרש"י <sup>184</sup> דהא דמודה ר' שמעון בפסיק רישיה ולא ימות היינו במידי דלא איכפת ליה וכו' בחוספות <sup>185</sup>, וק' לפי' דהא לקמן בפ' הבונה <sup>186</sup> גבי תולש עולשין מוקי לה דעביד בארעא דחבריה שאינו מתכוין ליפוטו וכו' שמעון ואע"ג דפסק רישיה הוא שרי כיון דלא איכפת אי משבח קרקע חבירו אם לאו, הילכך נר' דשרי ר' שמעון בפסיק רישיה אפי' בניה ליה אלא דלא איכפת ליה דכיון דלא איכפת ליה הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה (P\*), וא"ת <sup>187</sup> א"כ מה צ"ל דלא ניתא ליה כי היכי דליתציל צבעי' אפי' אי ניתא ליה נמי שרי ר' שמעון כיון דלא איכפת ליה, וי"ל דלר' יהודה איצטריך <sup>188</sup> דאמר מלאכה \* שא"צ לגופה חייב עליה (L\*) ומ"מ הכא מיפטר מטעם מקלקל דמקלקל הוא אצל נטילת נשמה דכמא דאית ביה נשמה טפי ניתא ליה, אי נמי אפי' לר' שמעון נקט האמת אע"ג דלא הוה צריך ליה. \* שוחט משום מאי מחייב. לאו אשוחט דמתני' קאי דלא תנא שוחט אלא משום נטילת נשמה דאלו צובע קתני בהדיא אלא אשוחט בעלמא קאי (P\*).

דף עה ע"ב \* השף בין העמודים. עיין בספר הפסק לרב <sup>189</sup> (L\*). מחק אות גדולה \* ויש במקומה לכתוב שתים חייב (P\*). תמיה לי <sup>190</sup> מוחק ע"מ לכתוב במשכן היכי הואי אלא לפעמים כתבו טעות והוצרכו למחוק

180 כלאים פ"ט מ"ה, לעיל דף כט: ועוד.

181 דף ה:

181א ד"ה מתעסק.

182 במקום זה בכי"ל: טפי ניתא ליה כי היכי דליציל צבעיה. פי' וכו' ורש"י פי' וליתא וכו' כבתוס' (ד"ה טפי). וא"ת א"כ . . .

183 לפנינו (וכ"ה בכי"ל): נשמה, אך בכי"פ בכל הקטע: נשמה.

184 ד"ה טפי ניתא ליה.

185 ד"ה טפי. 186 דף קג.

187 כך מקשה גם הריטב"א בחידושו ד"ה והא (ניוירוק תשכו עמ' שסג) ומהרש"א כיון לשאלת רבנו.

188 דמודה בזה כמו שכתב הרמב"ן כאן ד"ה חנו רבנו (וממנו בשאר ראשונים), דאי לאו הכי הוה מחייב תלת, משום צידה דישה ונטילת נשמה. שני התירוצים של רבנו גם בחי' הריטב"א הנ"ל, ולתירוץ השני של רבנו כיון בס' שבת של מי.

189 בפרקין סי' ח.

190 בכי"ל רק: תימא, השוה ס' הפסק לרבנו בפרקין סי' ט.

ולכתוב אותיות אחרות במקומם ואם כתבו טעות על שתייהן א"כ לא ליחייב אלא א"כ מוחק שתי אותיות ואם לא כתבו טעות כ"א על אחת מהם א"כ במוחק אות אחת נמי ליחייב, וי"ל כיון דמוחק לא מחייב אלא ע"מ לכתוב אין להחמיר בו טפי מכותב הילכך לא מחייבין אלא א"כ יש במקומה לכתוב שתיים מיהו חייב במוחק אות אחת <sup>191</sup> כי לפעמים לא היו כותבין טעות כ"א על קרש אחד.

הרי אלו לאפוקי מדר' אליעזר. וא"ת וכו' בתוספות <sup>192</sup>. \* וי"ל דמהתם לא שמעי' אלא ב' תולדות מאב אחד כדאמרי' פ' אמרו לו <sup>193</sup> דמינה פשטינן לה דס"ל דולדי מלאכות לאו כמלאכות דמיין אבל אב ותולדה ידידה ה"א דמיחייב תרתי קמ"ל (L\*). וא"ת אכתי ממניינא דרישא שמעי' לה דקתני אבות מלאכות מ' חסר אחת והוינן בה <sup>194</sup> מניינא למה לי שאם עשאן כולן בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת אלמ' בהעלם אחד לא מחייב אלא ל"ט חטאות אלמא לא מחייב אתולדה במקום אב דאי מחייב משכחת לה טפי חטאות בהעלם אחת, וי"ל דה"א דלעולם מחייב אתולדה במקום אב ולא נחת למניינא רק באבות ולאשמועי' חילוק חטאות <sup>195</sup>.

\* חסר אחת לאפוקי מדר' יהודה. תימא וכו' עד דהא אלו קתני, וי"ל דאלו אצטריך לאפוקי מדר' אליעזר (L\*).

לאפוקי דם גדה. וא"ת מ"מ לחייב משום מוציא טומאה מביתו כמו מוציא כזית מן המת וכעדשה מן השרץ כדאמרי' לקמן <sup>196</sup> פ' המצניע <sup>197</sup>, י"ל דהכא מיירי בדם ירוק, אי נמי <sup>198</sup> אתיא כר' שמעון דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה. לאפוקי עצי אשרה. ודלא כר' יהודה \* דקא' לקמן פ' ר' עקיבא <sup>199</sup> אף המוציא משמשי ע"ז כל שהו חייב (P\*), והא דקאמ' מ"ד דם גדה כ"ש עצי אשרה אליבא דרבנן דר' יהודה קאמר <sup>200</sup>.

דף עו ע"א אכילה ע"י הדחק \* לא שמיה אכילה. ואעג"ב דפ' כיצד הרגל <sup>201</sup> אמרי' שמיה אכילה, לענין נזקין דלא חשבי' ליה משונה אבל לענין שבת (P\*) לא חשיבא אכילה דמלאכת מחשבת בעינן.

\* אידי ואידי חד שיעורא הוא. והא דקתני עמיר כמלא פי טלה ולא קתני כגרוגרת דאי הוה תני הכי לא הוה ידענא למה נתנו חכמים שיעור זה (P\*). \* הבגד והשק והעור. ודוקא כי האי גונא אבל הבגד והעור [והשק] והמפץ אין

191 גדולה. 192 ד"ה הרי אלו.

193 בכריתות דף טז: 194 לעיל דף עג:

195 עי' מהר"ם וס' שבת של מי.

196 דף צג:

197 כ"ה בכ"ל, בכ"פ (בטעות) המוציא יין.

198 קושית רבנו ותירוצו השני גם בחי' הריטב"א ד"ה לאפוקי (ניוירוק תשכו עמ' שסה) שכך פרי"י.

199 דף צ.

200 השוה חי' הריטב"א הנ"ל. ביחוד לפי התירוצ' השני של רבנו בדבור הקודם מתורצת קושית הרשב"א בתוד"ה לאפוקי דלפי רב ספא דאמר לאפוקי דם גדה מתניתין על כרחך לא אתיא כר' יהודה בהא דסבירא ליה מלאכה שא"צ לגופה חייב עליה ולכן מסתברא ליה להש"ס דגם בענין הוצאת משמשי ע"ז לא סבירא ליה כותיה.

201 בבא קמא דף יט:

**ויש** במקומה כדי לכתוב שחיס חייב . פי' משום דהוה ליה כמוחק שתי אותיות ואע"ג דלא בעי' כדי שיהא מקום לכתוב שתי אותיות גדולות כאותה שמחק דהא לא אפשר מ"מ בעי' כעין אות שמחק שיהו בינוניות ומאותה כתיבה שמחק שאם היא כתיבה אשורית בעי' נמי אשורית דאי לא הוה חייב לפי שאין לך מוחק אות קטנה אשורית שלא יבא זה כדי לכתוב שתי אותיות בכתיבה שאינה אשורית כגון מיש"ק שלנו וא"כ מאי גדולה ולא קטני גדולה אלא לאפוקי שיהא מקום כעין אותה שמחק לכתוב שתי אותיות בינוניות מאות אות שמחק שאם הוא אל"ף שיהא מקום לכתוב שני אלפין בינוניים ואם הוא ב"ת שיהא מקום לכתוב שני ביתין בינוניים או אחרות דומיא דהני דאי לא הוה חייב לך מוחק אות אפי' בינונית שלא יבא זה לכתוב שני ווין או שני יודין ומאי גדולה דקתני , דאין לומר מאי גדולה ה"ה בינונית ולאפוקי וא"ו או יו"ד קא' חתי שאם מחקס הוה חייב משום דלא הוה גדולות דזו דחוק הוא מאוד . ועוד דחינה באותיות בכתיבה מאי איבא למימר , ומיהו מ"מ לא בעי' שיהיו שם דומיא דשם משמעון או ים מיהודה דלא נאמרו אלו אלא כדי לחייב משום מלאכת מחשבת לבד דסד"א כיון דאין במחשבתו אלא לכתוב שמעון או יהודה לא ליחייב קמ"ל כיון דשם הוא חייב אבל בכותב שתי אותיות באיזה אות שתהיה חייב דהא הוה בקרשים ז"ח ע"י כדי לזווג אע"פ שאין שם כן ראיתי לתלמיד אחד בשם רבו הרשב"א ז"ל :

**זה** חומר במוחק מבכותב . פי' וקמ"ל דמאן ת"ק ר' מנחם בר' יוסי הוא :

**חסר** אחת לאפוקי מדר' יהודה . פירוש וס"ה דמאלו קא' דייק דליכא למימר תנא ושייר מדקתני אלו . ועוד למדנו ענין זה מדקתני משנה יתירא , הרי אלו אבות מלאכות ארבעים חסר אחת דהא רישא נמי קתני הכין והא דדייק לר' אליעזר מאלו לאו מאלו לבד קאמר' אלא מכולה סיפ' קאמר' אלא דרישא דסיפא נקט דאי תנא אלו אבות ותו לא חכתי הוה חמינא אלו נקראות אבות , ודאי שאף ר' אליעזר מודה בכו משום דק' דהואי במשכן קרי לכו חב אצל לעולם חייב חתולדה במקום חב אצל מדקתני מניינא ש"מ דלא מחייב עפי' חטאות אלא באלו , והילכך כי אמר' חסר אחת לאפוקי מדר' יהודה לאו מהא בלחוד קא' דייק דהא איבעריך נמי לר' אליעזר אלא דבין מרישא ובין מסיפא קא' דייק אלא דנטר' לה עד סיפא :

**אמר** לו שובט הרי הוא בכלל מסך . פי' ואע"ג דאינייכו במשכן לא חשיבי למימניכו במקום אלו :

מתני'

דמלתא נקט דסמוך ללידתו פולעין אותו : **שאני** הכא דכמה דאית ביה נשמה וכו' . י"מ ואע"פ שאי אפשר בלא מיתה כיון דלא מחבני במיתתו שרי לר' שמעון דהא מודה ר' שמעון במלתא דלא ניחא ליה ולא מתהני מנייה דאע"ג דפסיק ריש' הוא דשרי וכמו שכתב הרב בעל הערוך ז"ל . וי"מ דהכא משום מלאכה שאינה לריכה לגופה חתי' זה . וא"ת ח"כ כיון דר' יהודה מחייב בין בדבר שאינו מחבין בין במלאכה שאינה לריכה לגופה ליחייב תלת תרי הא דאמרן וחדא משום נעילת נשמה תינן הרמב"ן ז"ל דכיון דלא ניחא לי' וקשי ליה במיתתו אפי' ר' יהודה מודה דהא דלא הוה במלאכה שאינה לריכה לגופה ואינו חייב משום נעילת נשמה : **צובע** [ע"ב] במאי ניחא ליה . כלומר היכי שייך הכא צובע אצל שוחט :

**והיינו** מעבד . פי' ובמעבדו סגי ליה למתני דהא מליחה לורך עיבוד הוא ולא דמי לזורה ובורר ומרקד דקא' חשב' להו לתלת דהתם בשלשה עניינים הם זה בקשין וזה בלזירות וזה בקמח אבל באלו לא נשתנה העור :

**אפיק** חדא מינייהו . פי' מן החשבון אבל לא מן החיוב :

**אמר** רב אשי אפי' רבה וכו' . ליכא למשמע מינה דס"ל לרב אשי כרבה משום דמפרש למילתו' , ולמפסק הילכתא כותי' דלא היא דרב אשי כרבה ס"ל דאין עיבוד באוכלין ורב אשי לדבריו דרבה קאמר ולי' לא ס"ל וכן פסק הר"ף ז"ל כרבה דאין עיבוד באוכלין :

**השף** בין העמודים . פרש"י ז"ל מהלך בין העמודים כדי להדק ולהחליק העפר שנסביבותיהן . ואינו נכון אלא להחליק העור על העמודים :

**והמסתת** את האבן בשבת חייב משום מכה בפטיש . פרש"י ז"ל אחר שנחלבה מן הסר הוא מתקנה לדעת אורכה ורחבה , וזה קשה דא"כ ליחייב משום מחחק דהא מייכוון אמשחתא וליחייב עוד משום מנחק שהרי מחליקה . וי"ל דאין הכי נמי דחייב משום תלת וס"ק חייב אף משום מכה בפטיש . וי"מ דמייירי באבן שנתקנה כבר אורכה ורחבה אלא שהוא מתקנה עכשיו דק דק כדי ליפותה והילכך אינו חייב משום מחחק דהא אינו מחתכה ומשום מנחק נמי ליכא דהא אינו אלא כדי ליפותה ואין בזה לורך כלל ואין בעינן דומיא דמנחק עור דמשק דאית בי' לורך . וי"מ דסיתות אבן הוא לאחר שנחנה בבנין שנותן עליה בקורנם או בפטיש לקוצעה יפה וזהו גמר מלאכה דידה :

מחתכה ומחליקה עד שפירשו בזה אף משום מכה בפטיש אלא שעיקר הדבר שאחר שנחצבה והשווית למדתם אין בה עוד משום מחתך שהרי נעשה הכל ודין ממחק אין כאן שאין הכונה בה להחליקה להיות תשמיש שלה נוח לו כענין ממרח רטיה ושף בין העמודים ומוחק את השער מן העור להחליקו ואין זה אלא נוי בעלמא ואין כאן אלא גמר מלאכה וכבר ביארנו <sup>260</sup> שכל שהוא נעשה לגמר מלאכה אף בלא כונת שום מלאכה חייב משום מכה בפטיש.

הצר בכלי צורה ר"ל שנשלם הכלי וזה עושה בו צורה לנאותו הואיל ואין הכלי צריך לה כלל הרי זה הכאה בפטיש ולא סוף דבר בהשלמת הצורה אלא אף בתחלתה וכמו שאמרו במסכתא זו <sup>261</sup> הצר צורה כל שהוא שכל שהוא גמר מלאכה אין הגמר נעשה בפעם אחת לבד שאף הכאה בפטיש הוא מכה וחוזר ומכה וכך כתבו גדולי המפרשים <sup>262</sup> ויש מפרשים הצר בכלי של צורה ר"ל שחותם את הדפוס וטובעו בשעוה ובדומה לה עד שנעשית שב הצורה בפעם אחת וזהו גמר מלאכה [לאומן] <sup>263</sup> לראות בתכלית פעולתו היאך נודמנה לו.

אף המנפח בכלי זכוכית אחר שהותך שהוא נעשה כלי ע"י ניפוח חיובו משום מכה בפטיש ואף זו לאו דוקא בנפוח אחרון אלא אף בהתחלת הנפוח הנוטל ראשי חוטין היתרים ותלויים בקצוות היריעה או קסמין גסין שנארגו בה בלא מתכוין ומדקדק בהן ונוטלם לאחר גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש ודוקא כשהוא קפיד עליהם ליטלם.

הכותב אות אחת גדולה שיש במקומה לכתוב שתיים פטור אבל אם מחק אות אחת גדולה לכתוב בה שתיים חייב שהמחיקה אין חיובה אלא על דעת הכתיבה העתידה לבא והרי כיוון לכתוב שתיים וזה חומר במוחק מבכותב.

דרך האורגים שמותחין החוטין תחלה על יתדות זו מכאן וזו מכאן כמדת ארך היריעה שהוא רוצה לעשותה או על הכלי העשוי לארוג בו והוא הנקרא מסכת ואחר כך שובט בשבט על החוטין שיהפרכו החוטין זה מזה ויתישרו למקומם החוטין זה בצד זה ושובט הוא תולדת מיסך והמדקדק את החוטין תמיד בשעת האריגה להפרידן בידו זה מזה הוא תולדת אורג. כל אלו אבות מלאכות שהזכרנו יש הרבה דברים נכללים תחתיהם הן בפרט המלאכות הן בשיעוריהן הן בשאר דברים וכלן יתבארו במקומן בפרקים הבאים אחת לאחת בעור הצור.

### המשנה השלישית :

ועוד כלל אחר אמרו כל הכשר להצניע מצניעין כמהו הוציאו בשבת חייב עליו חטאת וכל שאינו כשר להצניע אין מצניעין כמהו והוציאו בשבת אינו חייב אלא המצניעו.

הר"ם : פ"י. כשר להצניע. ר"ל שהוא ראוי להצניעו ולשמרו ויש בו תועלת ולא יפסד כשישאר ומצניעין כמהו ר"ל כי מנהג בני אדם להצניעו כי יש דברים אלו היו מצניעין אותם היו נשמרים ולא היו נפסדים אבל אין מצניעין אותם ואין משמרין אותם מרוב מציאותם באותו המקום ופחיתותם שם וכאשר יכלול זה הדבר אלו השני ענינים כל מי

260 בביאור המשנה בענין מכה בפטיש. 262 הראב"ד, ולא מצאתי. 261 דף קג: 263 ליתא בכ"ס.

## לה. המוחק

- גדרו [א] הכלל, כל היכא דחייב על הכתיבה אם מוחק הכתיבה הוא ליה מוחק. ולשון הר"מ פ"א ה"ט המוחק כתב על מנת לכתוב במקום המחק שתי אותיות חייב, נראה דדוקא במוחק על מנת לכתוב במקומו, אבל המוחק שלא על מנת לכתוב רק משום אחי דבר שרריך, אף דלא הוא מקלקל פטור. אך אחר זה כתב הר"מ, אבל המוחק על מנת לקלקל פטור, נראה דאם אינו מקלקל חייב, וכן כתב הר"מ סוף הפרק הי"ז, וכן המוחק את הרשום על מנת לתקן חייב, נראה כיון דהוא על מנת לתקן חייב אף שלא על מנת לכתוב. וכן דעת הר"מ פ"י ה"י גבי הקורע, אף דבמשנה ע"ג ע"א מצואר הקורע על מנת לתפור כמו כאן שמצואר המוחק על מנת לכתוב, ומצואר דהר"מ שם דקורע בחמתו ג"כ חייב, דעיקר שלא יהיה מקלקל, עיין בדבריו, הכי נמי כאן. והר"מ לשיטתו דסבירא ליה פ"א ה"ז מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, עי"ש. ומלשון הרא"ש [פ"ז אות ט'] משמע דוקא על מנת לכתוב, עיין בספר חיי אדם [הל' שבת כלל ל"ח נשמת אדם סק"א].

- שיעור [ב] והנה אף להר"מ [הנ"ל] דעל מנת לתקן ג"כ חייב, מ"מ צריך להיות השיעור כדי לכתוב שתי אותיות, כמצואר בדבריו כאן, נפלה דיו על גבי ספר נפלה שעה ומחקה אם יש במקומה כדי לכתוב שתי אותיות חייב,

מנחת הבוקר

אבל המחוק ע"מ לקלקל פטור, נראה דאם אינו מקלקל חייב  
90. ואפשר דכאז של מחיקה הוא מוחק ע"מ לכתוב ולכן במחיתין שמה  
כאזות אחת המוחק ע"מ לכתוב, אבל המוחק שלא ע"מ לכתוב חייב משום תולדה  
דמחיקה, צעת שכח מחקן ע"י המחיקה.

שם

ומלשון הרא"ש משמע דוקא על מנת לכתוב  
91. וכן הוא במפורש במאירי דף ע"ה: זה לשונו אבל אם מחק אות אחת גדולה לכתוב בה שתיים חייב שהמחיקה אין חיובה אלא ע"ד הכתיבה העתידה לצוא וברי כיון לכתוב שתיים, וזה חומר במוחק מצותה, עכ"ד. הרי מפורש דהחיוב של מחיקה הוא רק ע"ד הכתיבה העתידה, ואינו מועיל ע"ד לתקן לחוד ודלא כשיטת הרמב"ם.

92 ומחק אות גדולה יש במקומה כדי לכתוב שתי אותיות ג"כ חייב. והנה בכותב שתי אותיות דחייב, פשוט אפילו כתב שתי אותיות קטנות מאד, דאינו מצוהר השיעור וקטנות ג"כ נקראות אותיות, ובמוחק שתי אותיות כדי לכתוב, צודאי כיון דהיה כתוב שתי אותיות א"כ יוכל לכתוב על מקום זה שמחק, אך מה שמצוהר אם מחק אות אחת גדולה ויש במקומה כדי לכתוב שתיים וכו', אינו יודע השיעור של שתי אותיות אי כדי לכתוב קטנות או בינוניות, וכן אם נטף דיו ומחק דהשיעור ג"כ כנ"ל, אינו יודע היאך משערינן. ומאד הסבירא נראה דבאותיות בינוניות משערינן, ועיין לקמן פח"י ה"ט צמוציא דיו כדי לכתוב, נראה ג"כ דמשערינן בינוני, ועיין עוד שם הט"ו גבי קשר מוכסין, כן נראה. [ג] וְעִירֵץ פרי מגדים או"ח סי' ש"מ [צמטצות סק"א], דאם מוחק אות אחת [הכתובה] בטעות בספר כדי לכתוב האות להשלים הספר חייב על המחיקה, כמו על הכתיבה דאות אחת חייב הוא הדין נמי על המחיקה, כי דין אחד להם כמו שנתבאר. וכתב הר"מ הי"ז דהוא הדין המוחק רשמים על מנת לתקן הרי זה תולדת מזהק וכו'. ואם היה צמט"מ יתר אות, לדעת הפוסלים ציחר עיין מנחות [כ"ט ע"ב] ושו"ע [או"ח סי' ל"ב ס"כ], ומחק, לדעת הר"מ [הנ"ל] חייב כיון דהוי תיקון, ולדעת הסוברים דדוקא על מנת לכתוב חייב, פטור משום מוחק כיון דאינו על מנת לכתוב. ומ"מ נראה לי דחייב משום מכה בפטיש דהוי גמר, כיון דקודם היה פסול ועתה הוא כשר, כן נראה ג).

אוצר החכמה

מוחק  
להשלים  
הספר

93 [ד] נראה לענ"ד, המוחק כתובת קעקע חייב להר"מ דהוי תיקון כי לישראל אסור מחמת חוקות העכו"ם, [אף] כי [רק] בשעת

בכתובת  
קעקע

- א) וכן כתבו המאירי כאן ק"ד ע"ב וחידושי הר"ן ע"ד ע"ב (מנחת סולת).  
ב) וכן נראה בירושלמי כאן פ"ז סוף ה"ב (נ"ב ע"ב) יש שהוא מוחק נקודה אחת וכו' עי"ש בקרבן העדה (חמדת ישראל).  
ג) עיין לעיל במלאכה הקודמת אות י"ד ובהערה י"ז שם, ובמלאכת מכה בפטיש אות ג'.

מנחת הבוקר

והנה בכותב שתי אותיות דחייב, פשוט אפילו כתב שתי אותיות קטנות מאוד

92. עיין לעיל צמלכת כתובת א" ד"ה לשון הרמב"ם פ"א ה"ט מה שכבחנו מאת המאירי דבעינן אותיות צמט.

נראה לענ"ד המוחק כתובת קעקע חייב להרמב"ם

93. נראה לחדש ולומר דאף אם מחק כתובת קעקע על מנת לכתוב במקומו לא יבא חייב לפי שיעת הרא"ש והמאירי דחיוצ מוחק רק על ע"מ לכתוב, דצטלה דעתו אלל כל אדם ואין ע"מ לכתוב, וצדוגמא למה שאמרו חז"ל צישראל שחשז לעשות עבירה לא נחשז כאילו עשה, דאמרינן שיחזור בו, גמ' לקידושין דף מ':

ב- המוחק משמשו דיו שעל הקלף ויש במקומו לכתוב שתי אותיות חייב. כן נריך להגיה, וכן כתב הרא"ש דהכי אימא צמוספתא ופירש דחייב על מחשבת הכתיבה וכתב עוד דליתא נמי צמוספתא נפלה שעה על הפנקס ומחקו אם יש צמקומו כדי לכתוב שתי אותיות חייב, וכן כתב הרמב"ם בפרק י"א ומשמע דאם אין שם אלא לכתוב אות אחת אף על גב דאינו חייב איסורא מיהא איכא ולכן נריך לומר כשנוסף שעה על הספר שאין לסלקו ואפילו לא נטף אלא על אות אחת ואם נטף על שתיים חייב חטאת:

ג מותר לרשום בציפורן וכו'. תמהתי על הוראה זו הלא

מפורש בפרק הצונה צברייתא (דף ק"ג:) אמר רבי יוסי וכי משום כותב הוא חייב והלא אינו מיחייב אלא משום רושם שכן רושמין על קרשי המשכן לידע איזה הוא בן וזו לפיכך שרט שריטה אחת על שני נסרים או שתי שריטות על נסר אחד חייב ואף על גב דהכא

צבאור שהיכלת הלחה החוטכה [צכלין] הרי הוא כחותך צפרני צכלי שהוא חייב: דין צפורן שפירשה וליין שפירשו נחבאר צסימן ש"כ (קצ: ד"ה ציפורן): אם מותר לצרוק ראשו צמסרק כחצתי צסוף סימן ש"ג (נ: ד"ה ומ"ש אצל):

ג] הממשמש בדיו הקלף וכו'. צסוף פרק כלל גדול (עה): מנו רבנן כתב אות אחת גדולה ויש צמקומה לכתוב שתיים פטור מחק אות אחת גדולה ויש צמקומה לכתוב שתיים חייב אמר רבי מנחם צ"ר יוסי זה חומר צמוחק מצכותב וכתב הרא"ש (סי' ט) והיינו טעמא כי פעמים כתב צמשכן טעות על קרש אחד ומוחק כדי לכתוב אחרת צמקומה מן הדין היה ראוי לחייב אף מוחק אות אחת כדי לכתוב אות אחרת צמקומה אלא שאינו ראוי לחייב על מחשבת כתיבה יותר מעל כתיבה עצמה ויראה שאין חייב על מחיקת טשטוש דיו אפילו ג] לכתוב כמה אותיות כי לא היה צמשכן אלא מחיקת אותיות כדי לכתוב צמקומו. ואחרי כתיב זה מחוך הסצרה וגם מדנקט צברייתא מחק אות אחת ראיתי צמוספתא (פי"ג ה"ו) וכתוב זה נפלה דיו על ספר ומוחק שעה על הפנקס ומחקו אם יש צמקומו כדי לכתוב שתי אותיות חייב וטעמא לא צריך לן וי"ל דהיינו טעמא דהאות שנכתב צטעות כמאן דליתיה דמי ועיקר החיוב צצביל מחשבת הכתיבה הלכך אפילו טשטוש דיו נמי והאי דנקט צברייתא מחק אות [אחת] גדולה אידי דמני כתב אות אחת גדולה עכ"ל וגם הרמב"ם בפרק י"א (ה"ט) כתב צמוספתא זו כלשונו. ולשון רבינו שכתב המטשטש צדיו הקלף אינו מכיוון ושיעורו כאלו כתב המטשטש הדיו צצקלף (ג): כתב המרדכי בפרק כלל גדול (סי' סט) נשאל רבינו מאיר על עוגות המינוקות שכותבים עליהם אותיות ותיבות אין אוכלים אותם המינוקות ציום טוב והשיב אי משום מוחק ליכא איסורא דאורייתא אלא צמוחק על מנת לכתוב ומיהו איסורא דרבנן איכא וצמינוק אין לחוש דקטן אוכל צצלות אין צית דין מצווין להפרישו היכא דלא צסיפין ליה צידים (יבמות קיד.) עכ"ל:

ד] כתוב צחרומת הדשן סימן ס"ג צשם אור זרוע (ח"ב סי' עו טו ע"ג) שצריך ליזהר שלא לכתוב צמשקין שעל השלחן וגם לא ישרטט צאלצטו כמו אותיות צצצת צאפר ד] נגזר או צמשקין ה] אצל לרמוז צאלצטו להוליכו צאיר כעין כתיבת אותיות שרי:

ה] מותר לרשום בצפורן וכו'.

ו] חז"ל ש"ל תפירה שנפתח אסור למתחו משום תופר. מימרא בפרק כלל גדול (עה) המומח חוט של תפירה חייב חטאת ופירש רש"י המומח חוט של תפירה צגד התפור ועומד והניח החוט ארוך ונחפרדו שתי תמיכות הצגד זו מזו צמקלח וחז"ל

התפירות נמשכים ומומח את ראש החוט להדק ולחצר זו היא תפירתו וחייב. ומדברי הגהות מרדכי פרק ו' (פ"א) משמע דלא מיחייב אלא אם כן קשרו צסופו דאם לא כן אינו עומד. והרמב"ם כתב בפרק י' (ה"ט) המומח חוט של תפירה צצצת חייב מפני שהוא מצרכי התפירה משמע מדבריו שהוא מפרש מומח חוט של תפירה שמומח החוט שרואה לתפור צו כדי שלא יהיה כוון ולפי שדבר זה מצרכי התפירה הוא חייב חטאת ה]:

ז] וכתב ה"ר פרץ (הגהות סמ"ק סי' רפב אות טז) אותם שמהדקינן הבגדים וכו'. כן כתב המרדכי בפרק כלל גדול (סי' סט) והגהות

#### דרכי משה

שם (א) ובאור זרוע (ח"ב סי' עג טז): כתב דאסור לרשום וכן כתב בעל המראה מקום בשם פסקי חוספות סוף פרק הבונה (אות שג) ופ"ב דגיטין: (ב) בהגהות מרדכי דף (ק"פ ע"ב) (פ"א סי' תס"א) כתב וזה לשונו והרב אליעזר הלוי (ראב"ה סי' רו ע"ב 294) כתב דדוקא תפירה אסור שציקר תיקונו לתפור בלי פירוד ועכשיו כשמותח החוט

#### פרישה

לחלק ולומר דשאני העוגות שצטעת אכילתו משתצר האות לגמרי ואין לו תיקון מה שאין כן צפתחת הספר שאף שצטפתחת אותן מנתק האות מכל מקום כשחזר וסוגרו הוא מתקן כצתחלה וצחלת כתיבתו עליו נעשה לפתחו ולסגרו וה"ל כמו דלת הנפתח ונסגר דאין צו משום צנין וצמירה וק"ל: ומי"ש עוד צשם תרומת הדשן שכתב צשם אור זרוע ז"ל שצריך ליזהר שלא לכתוב צמשקין שעל השולחן וגם לא ישרטט צאלצטו כמו אותיות צצצת

#### הגהות והערות

ב] בדפ"י המטשטש בדיו על הקלף, בטור הנדפס עם ב"י דפ"ר המטשטש בדיו הקלף, ועיין בית יוסף, ובטור הנדפס עם ב"ח המוחק טשטוש דיו על הקלף: ג] אפילו י"ש במקומו כדי לכתוב (הגהות הב"ח ברא"ש): ד] באור זרוע הגירסא "בעפר": ה] עכ"ל האור זרוע ומכאן הוא מדברי התרומת הדשן, [וברמ"א סעיף ד' הלשון "לרשום"] ומובא בב"ח סימן שז סוף ס"ד עי"ש: ו] עיין מגיד משנה. אליה רבה אות יד, ראש יוסף שבת ע"א, ובנשמת אדם כלל כח אות ב:

10000

למטה מחליקה למעלה מגלה מקצת רטייה ומקנח פי המכה ולא הרטייה מפני שהוא ממרח הממרח חייב. ירושלמי רטייה שתפחה מחזירין אותה בשבת והוא שתפחה כנגד המכה מכה שנתרפית נותנים עליה רטייה שאינו אלא כשמרה חוץ מעלי גפנים שהם לרפואה. [הרוקח סימן פ"ג].

ובן הממרח רטייה או כל דבר המתמרח כגון זפת ושעוה חייב. [ארחות חיים הלכ' שבת סימן קס"ה].

ובן הממרח רטייה או כל דבר המתמרח כגון זפת ושעוה חייב. אסור לסתום נקב קטן ואפילו בשמן (קפואי) [קפוי] גזירה משום שעוה שהוא מתמרח. והמתחך חתיכה מן העור ומתכוין למדת אורך ורוחב חייב אבל דרך הפסד או שלא נתכוין לשום מדה פטור. והקוטם את (הטף) [הכנף] או ראשי קלונסות או שום עצים או מתכות במקום שיחתכו אותם החרשים חייב. [כל בו הלכ' שבת סימן ל"א].

הממרח רטייה והשף בין העמודים חייב משום ממחק. מסתת חייב. הממחק על עוגות שכותבין עליהן וגם ביצה קלופה. וכתב הרמז"ל דאין להאכיל בידים לתינוקות דהוי ליה מוחק ואף שלא על מנת לכתוב, מ"מ הוי איסור דרבנן אבל אין מוחין לתינוקות דקטן אוכל נבילות, אין ב"ד מצווין להפרישו, ומביצה קלופה דאמרין פרק כל היד דילמא מצות מגולות ואני הרגלתי לכתוב בדבש מעורב במעט מים דהוה מי פירות ולא הוי מוחק. [האגודה].

המכה בפטיש בפ' כלל גדול המסתת את האבן חייב משום מכה בפטיש. בכלל גדול הצר בכלי צורה והמנפח בכלי זכוכית או שקלא לקופיא מגלימא וקפיד חייב משום מכה בפטיש. ירושלמי כל גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש. בפ"א דמכות (ג' ע"ב) הפותח בית צואר חייב, וכן כל כלי כשגומרו. בריש כל הכלים אין בניין בכלים אבל יש מכה בפטיש. [הרוקח סימן צ"ב].

השף. בידו על העור המתוח בין העמודים חייב. כלונסאות. המקום שמתקנין אותו בחצים של עץ לתת עליו חץ של ברזל. המסתת את האבן. עשהו גזית. חייב משום מכה בפטיש. ואומר רבינו משה בפירושו, יש להקשות אמאי המסתת את האבן אינו חייב משום מחתך. ואמר ז"ל שדקדק הרב רבינו יהוסף רבו, ואמר (הכא) [הכין] הוא טעמא, דלא מחייב משום מחתך אלא היכא דלא קא עביד מלאכה בגוף אותו דבר שצריך לו, כגון מחתך בעור, דלא קא עביד מלאכה בגוף העור שצריך לו אלא קוצץ ממנו חתיכות, והרחיקן מעל העור שצריך לו אבל בגוף העור שהוא צריך לא קא עביד מעשה. לאפוקי מסתת באבן שהוא עושה מלאכה בגוף האבן, וחופר בה ומשוה פניה כדי שתהיה נכונה לעשות עליה אבנים אחרות בבנין, שאינו חייב משום מחתך אלא משום מכה בפטיש. ונפקא מינה שאם היתה האבן נכונה ופניה שוות ויש לה קרנות ויוצאות לכאן ולכאן, וסיתת האבן בשבת, שיהא חייב משום מחתך דדמי למחתך העור. ועל דרך זו מיפרש המגרד ראשי כלונסאות של ארז כשחתך

וקסמין דקין שנארגו בה בלא מתכוין ונוטלין אותן ממנה לאחר אריגה. וזו היא גמר מלאכתה כשקפיד עליהו מעיקרא. [המאורות].

והמשרטט כלומר עור כדי לכוין במקום שרוצה לחתו' או לשרטט הקלף או הנייר חייב חטאת והשף בין העמודי' וכן המגרד ראשי כלונסות כלומר שמגרד ראשי הקורו' ומחליקן חייב משום ממחק כך פשוט בשבת ורש"י פי' השף בין העמודים ששף בין עמודי אכסדראות כדי להחליקן ור"ח פירש השף בין העמודים שמשמין עליהן העורות כדי להחליקן כדרך העבדנים. ועוד פשוט הממרח רטייה בשבת שמחליק' לשום אותה על המכה חייב משום ממחק. והמסתת אבנים פי' להחליקן חייב משום מכה בפטיש וכן הצר צורה בכלי כדי ליפותו וכן המנפח בכלי זכוכית כן עושין אותו בנפיחה כי כל דבר שהו' גמר מלאכתו חייב משום מכה בפטיש וכן המחית' וקוצץ ראשי החוטין הנשארים חוץ ליריעה או ראשי חוטי הקשרים שכן דרך האורג' לקוצצן כדי ליפות היריעה והוא גמר מלאכתו ודוקא שמקפיד עליהם שלא ירצה ללובשו עד שיסירם. כתב אות אח' גדולה ויש במקומה כדי לכתוב שני אותיות פטור אבל אסור אבל המוחק אות א' גדולה ויש במקומה כדי לכתוב שני אותיות חייב משום מוחק כך פשוט בשבת ואמרין בתוספתא [פי"ב ה"ז] נפלה דיו על הספר ומחקה או שעוה על הפנקס ומחקו אם יש במקומן כדי לכתוב שני אותיות חייב חטאת. [רבינו ירוחם נ"ב ח"ד].

השף את העור בין העמודים חייב משום ממחק והממרח רטייה חייב משום ממחק. [אהל מועד שער השבת דרך ו']. המחתכו אמר ר' אמי משמיה דר' יהושע בן לוי המגרד ראשי קלנתו' חייב משו' מחתך, ירושלמי האי איתתא כד משתא ומקטעיא בנימייא חייבת משום מחתכת. ההוא דעבד ערסון כד מקטע חייב משום מחתך. בפ' חבית (דף קמ"ו) טפא דאסיא אסור שמא יקטום. בפ' כלל גדול (דף ע"ד) קפיד אמשחתא חייב משום מחתך. [הרוקח סימן פ"ד].

המחתך מן העור כדי לעשות קמיע חייב, והוא שיתכוין למדת ארכו ולמדת רחבו ויחתוך בכונה (הוא שיהיה) [שהיא] מלאכה. אבל אם חתך דרך הפסד או בלא כונה למדתו אלא כמתעסק או כמשחק ה"ז פטור. הקומט את הכנף ה"ז תולדת מחתך וחייב. וכן המגרד ראשי כלונסות של ארז חדש חייב משום מחתך, לשון רבינו משה. [הבתיים] – שערי המלאכות האסורות ביום השבת שער ששה עשר].

המוחקו ירושלמי שהיו שפין העורות במשכן על גבי העמודים הוא חייב משום ממרח השף בין העמודים חייב משום ממחק. בפ' חבית (דף קמ"ו) אם היתה נקובה לא יתן עליה שעוה מפני שהוא ממרח בחדש אבל לא בישן ר' חייא בשם ר"י הממרח את האספלנית חייב מפני שהוא ממרח. בעירובין בפ' המוצא תפילין (דף ק"ב) מחזירין רטייה במקדש אבל לא במדינה בתחלה כאן וכאן אסור והלכה כרב יהודה רטייה שפירשה מעל המכה הוחלקה למעלה מחליקה למטה

ד. שם בגמרא:

ה. רמב"ם זכרון ט'  
[משנת הלכה ח] מקובל  
דעירובין ק"ג [ע"א]:  
ו. ברייתא שבת ע"ה ב'  
[ע"ב]: מוספתא שם פרק י'  
הלכה ו'; רמב"ם שם יא, ט';  
רא"ש שם פ"ו סימן ט':

## ציונים לרמ"א

שם (ב) מרדכי פרק כלל  
גדול [שבת רמז סט, שם  
מהר"ם מרונטובורג]:

## הגהות והערות

טו. עיין ציד"ד סימן קפ"ז  
[סעיף ו']; [גדול פ"א]  
טז. קטע זה נוסף ע"פ  
כח"י:

יז. עיין סימן שלט הערה  
לג:

יח. עיין עוד בזה בפמיתא  
להלכות שבת אות לא; פמיתא  
להלכות פסח פ"א אות ח;  
משנזמן זהב סימן שטו אות  
מ, וסימן שטו אות א:

יט. הובנה לפסקי רמ"א  
[סוף עירובין] שם שם נלמד  
דן זה, כמו שכתב בשלטי  
הגבורים שם אות ב:

כ. הוא רבי יונה לנדספר  
מפראג, בעל מחבר שו"ת  
מעיל דקדק. ויש לציין דלדואה  
זו הועתקה במלואה בספרו  
כפי יונה על יו"ד, מהדורות  
ניו יורק תשמ"ה, ובספר  
הנהגות זקנים:

כא. [פמיתא זכרון] יוסף  
[שבת עד, ב] כתב שהולש  
בד משה פטור וממנה  
חייב, ע"ש:

כב. שם בגמרא אימא  
מתק "אות גדולה", ועיין  
ב"י עמוד תקנו [ד"ה]  
המטעם] שם הרא"ש  
[שבת פ"ו סימן ט']:

כג. בוסף  
למנענע מקט"ו, וכן הגיה ד'  
אפרים:

כד. במקצת דפוסים  
מהדורות דיהרנפארט  
תק"ב לא כתוב "זריך"  
לומר, "אלא "נראה ל"י":

כה. עיין עוד בזה ביאור  
הגר"א סימן שד ס"ק יא:

כו. עיין שם ה"ז ס"ק  
ו שכתב דדעיו כאן שלא  
בדקוק:

ב שתי שערות. אבל באחת איכא איסורא כמו כל חצי שיעור, כן  
נראה לי פשוט, דלא כעולת שבת [ס"ק ב]. [ע"א] העולת שבת  
[סוף סימן שלט] כתב שני דיינים, ולא ראה בסימן זה [סימן שלט סעיף ד'  
וריש סימן של"ח [בהגה]: ג' לחדת יב"ל. המוחך יב"ל כלי חייב  
אם היא למה (מגיד משנה שם  
פרק ט' הלכה ה, דלא כרמב"ם  
שם). הגוזז בין מן החי בין מן  
המת בין מן בהמה ומיה אפילו מן  
השלם חייב. המולש כנף מן העוף  
חייב. הטוה מן החי פטור,  
ש"א שאל דרך גזיה צדק (רמב"ם  
שם הלכה ו'). ומשמע דמולש נמר  
מן הבהמה פטור, ועיין סימן  
תל"ח [ס"ק כג]. ואם אינו זריך  
לנמר או לשער, הוי מלאכה שאינה

על ב (ב) שתי שערות [ב] ומלקט לבנות מתוך שחורות  
אפילו באחת חייב ודבר זה אפילו בחול אסור משום  
לא ילבש גבר שמלת אשה [ב] [בדריים כב, ה]: הגה ועיין לעיל  
סוף סימן ש"ג דין סריקה ותפיפה:

ב [ג] אסור ג' לחדת (א) יבלת מגופו בין ביד בין בבלי  
בין לו בין לאחר:

ג (א) המוחך דיו שעל הקלף או ד' (ד) שיעור  
שעל הפנקס אם יש במקומו כדי לבתוב י' שתי  
אותיות חייב: הגה (ב) ה [ה] אסור לשבור עוגות שכתובות

זריכה לגופה, עיין [מ"א] סימן רע"ח: ד שיעור. ואפילו נטף  
מעצמו על הספר (תוספתא שם פרק י' הלכה ז' צ"ח עמוד תקנו ד"ה  
המוחק): ה אסור לשבור וכו'. ומותר ליתנו למינוק (מרדכי שם  
רמז סט). ואני הורגלתי לכתוב בדבש מעורב צמט מים, דהוי מי  
פירות ולא הוי מוחק (אגודה שם סימן קב). ולריך עיין, דעל כל  
פנים רישומו ניכר:

זדים, וצ"ע. ובלבד [סעיף ד] כתב, ונראה לי דהוא הדין אותן ספרים שכותבין עליהם בראשי חודי הדפים למעלה או מזידיהן אותיות  
או חיצות כמו שנהגו קלמ, שאותן הספרים אסור לפותחן בשבת משום מוחק, שהרי שובר מוחק האותיות, וכן לחזור ולסוגרן אסור משום  
כותב. ולפיכך נראה דחמיר טפי משבירת העוגות דאין שם אלא מוחק, וכאן יש מוחק על מנת לכתוב, שהרי דעתו לחזור ולסוגרו אחר  
הלימוד, וקרויב אני לומר שחייב עליו חטאת, עכ"ל. וכמה וכמה הפריז הרב על מידותיו לענוש בזה חטאת מטעם כותב, דאפילו לפי  
סברתו פטור, דהא אין מתכוין בסגירת הספר כדי שיהיו האותיות מסודרים, אלא על סגירת הספר מכיון. ומו' זריך לומר [ב] דאין כאן  
לא מוחק ולא כותב, וראיה ממה שכתוב פרק הנונה [שם קד, ב] אמר רבי אמי כתב אות אחת בטבירא ואות אחת בצפורי, כתיבה היא  
אלא שמוחקר קריבה, והתן כתב על שני כותלי הבית ועל שני דפי הפנקס ואין נהגין זה עם זה פטור, התם מחוסר מעשה דקריבה,  
פירוש אינו מקרבן אלא ע"י קליפה המפסיק ביניהם, וכי קאמר, כגון כתב אחת על שפת לוח זו בטבירא, ואחיה יכול לקרבו שלא צמעה,  
אלא קריבה בעלמא. והנה מחייב דהתם נלמד פטור לנדון דידן, דכי היכי דהתם חייב משום כתיבה אע"פ שאין סמוכים אלא הוויין כאלו  
הם זה אלל זה וחייב חטאת, ממילא כאן דנחתקה הכתיבה חשבינן לה כאלו עדיין סמוכים, ואיך לא עבד מיד, הן לענין שלא עשה  
מתק, הן כשחזר וסוגרם דלא עבד מעשה חדש, כי הכתיבה כבר היא קיימת. ואין לומר דהתם אמרינן כן לחומר דוקא מה שאין כן  
כאן דלקולא, דלגבי חיוב חטאת אין שייך חומרא, דהא יש חשש שמציא חולין לעורה, אלא דעל כרחק צדור הוא כן. ומו', דגם לקולא

## ערך לחם למהריק"ש

שם סעיף א [וחייב ע"י שתי שערות]. ועיין סוף סימן ש"ג [ט]: סוף סעיף ג [שתי אותיות חייב]. יש מי שכתב שעוגות שכותבין עליהם אותיות וחיבות אסור לגדול  
לאוכלן, ובמניוק אין לחוש:

## באר היטב

גוזז, ומכתב המולש כנף מן העוף ולא כתב גבי בהמה דמולש נמר מן הבהמה  
חייב משום מולש, שמע מינה דלכירא ליה דבהמה מולש אינו מולדת גוזז,  
וזה נראה הפך הירושלמי שהביא ה"ע"ו לפסק הלכה. ונראה דהירושלמי הזה  
הוי דלא כהלכתא, דהא מתלמודא דידן נראה להפך, וז"ל הסוגיא בפרק הלוקח  
בהמה [בבבא נד, ב] על מתניין דרבי יוסי בן המושל אומר שירותא את  
הכור עושה מקום לקופץ ומושל את השער, בעו מיניה מרב הונא, כנגדו  
ביום טוב מהו וכו', ומסקין [שם כה, א] שאני כנף דהיינו אורחיה, עכ"ל ע"ש.  
הרי להדיא דמן הגמרא דין נראה מוצא דהמולש מן הבהמה לאו היינו גוזז,  
ושאני כנף עוף דהיינו אורחיה, ומשום הכי לא פסק הרמב"ם הדיא דירושלמי  
שהביא ה"ע"ו. וממהני על ה"ע"ו איך לא שם לבו לתלמודא דידן דנראה מפורש  
דליכא חיוב חטאת בחולש נמר מן הבהמה, אבל מכל מקום הדין דין אמת  
דלריך לומר שלא לתלוש שער מן הבהמה אפילו ממה, דאף דחיוב חטאת ליכא  
מכל מקום איסורא איכא, עכ"ל יד אהרן: (ד) שיעור. וכתב הב"ח, ולכן זריך  
ליהר כשנוטף שעה על הספר שאין לסלקו, ואפילו לא נטף אלא על אות אחת,  
ואם על שמים חייב חטאת, עכ"ל. [ט"ו ס"ק א]. ובתשובה שכותב יעקב חלק ב'  
סימן ד' תמה על זה דמה ענין מתיקה שייך בזה, ומכאן זה כתב דדוקא בפנקס

## הגהות רעק"א

שם (א) (פמיתא ס"ק א) בין מן הדמת. עיין מג"א סימן תקכ"ו ס"ק י"א:

וכתב המגיד משנה, שלפי הסוגיא דעירובין ק"ג [ע"א]  
משמע דבלחה החותך בכלי חייב, ע"כ, שפסק בעצמו שם [קרבן פסח א, יח] כמאן דאמר [שם] דא וזה בלחה ולא קשיא כו' אמר לך יבשה אפילו בכלי כו',  
ע"ש. ושם [עמוד ב] מדמי יבלת לצפורי, ובצפורי פסק [שם] דבכלי בין לו בין לחבירו חייב: [ג] [פמיתא ג' המוחך כו' א]. תוספתא [שבת פרק יב  
הלכה ז] והביאה הרא"ש [שם] פרק ד' סימן ט': [ה] דהוי פסיק רישיה, ואסור אף בדרבנן [ב]:

## אוצר מפרשים

לשון רש"י [שבת דף ע"ה ע"ב ד"ה מחק], אבל בלאו הכי אין כאן חיוב  
חטאת:

ה (פ"ו ס"ק א) כשנוטף שיעור. נ"ב, עיין שו"ת מעיל צדקה סימן כ"ה: (חתם סופר)  
ו (ש"ע סעיף א) שתי אותיות חייב. נ"ב, היינו על מנת לכתוב שתי אותיות, ועיין

## משכבות זהב

## פרי מגדים

## שפג

## יד אפרים

## אשר אברהם

**(א)** המוחק. עיין ט"ז. דאין חייב אלא המוחק וגורר דיו שעל נייר כדי לכתוב במקום הגרר שתי אותיות, דחייב על המעשה עם המחשבה, וכן הוא במשנה אבות מלאכות [שבת עג, א] המוחק על מנת לכתוב שתי אותיות, ועיין עולת שבת [ס"ק ג], והיינו מוחק ומתכוין שיהא דאיו אימת שירצה לכתוב שתי אותיות, לא שיתכוין שיכתוב בשבת. ועיין ר"מ פרק י"א הלכה ט' הובא במ"א [ס"ק זי"י], המוחק על מנת לקלקל פטור, הא מוחק שלא לקלקל, רק שתהא ראו לכושריצה לכתוב שתי אותיות, חייב, כאמור, ואי"ה שם יבואר. כותב על מנת לקלקל העור חייב [רמב"ם שם], שלכאורה זה לרבי יהודה [שם ע"ב] מלאכה שאינה צריכה לגופה. ויראה, מוחק על מנת לכתוב אות אחת להגיה הספר חייב, עיין ירושלמי פרק כלל גדול [שם פ"ז הלכה ב גב, ב] ובגמרא [שם ק"ד ב', ובר"מ ז"ל [שם] פרק י"א הלכה ט' כתב אות אחת והשלים בה את הספר חייב, הוא הדין מחק וגרר שם כדי לכתוב אות אחת להשלים הספר חייב, דמאי שנא, ובמשכן היו עושין כן [ראה פירוש המשניות לרמב"ם שבת פרק יב משנה ג]. ויראה לי, לקח טבלא שחורה וכדומה ולקננה שתהא לקננה לכתוב עליה בדיו, וכן להיפך, אם יש במקומו לכתוב שתי אותיות חייב, דמאי שנא מוחק דיו שלא היה כתב כלל על מנת לכתוב שתי אותיות חייב, אע"ג במשכן מחקו אותיות, מכל מקום עיקר הוא מחיקה על מנת לכתוב, דאות בטעות כמאן לדיתא וכדיו דמי, עיין ב"י [עמוד הקטן ד"ה המטשטש] ולבשו [סעיף ג בהגה, ועיין ברא"ש [שם פ"ז סימן ט], א"כ הוא הדין הלוקח טבלא או קלף שאין יפה לכתוב כך ומשחרו יפה או להיפוך כדי לכתוב שתי אותיות חייב, דעיקר החיוב על מלאכת מחשבת. ובטור המטשטש בדיו, יש לפרש כך \* . ומה שכתב הב"ח דחייב, צ"ע, דאינו לא מוחק ולא כותב, דכתב ממילא איתא, ואפשר איסורא דרבנן, גם טלטול מוקצה השעוה. ואם יש עכ"ם, באות אחת אומר לעכו"ם לגרור, ושתי אותיות צ"ע. ולהוציא אחרת יש לומר יקרא הטעות בעל פה, שאין זה ספר תורה חסירה, עיין סימן קמ"ג [משכבות זהב אות ב ד"ה אם נדבק] ובשו"ת מקום שמואל סימן ג' הסכים והביא בשם כמה שו"ת שאין להוציא אחרת. ועיין סימן ל"ב [ט"ז ס"ק יח; מ"א ס"ק כג ד"ה ונראה לי] וסימן קמ"ג [משכבות זהב שם] ואי"ה במ"א [אשל אברהם אות ד] ובאות שאחר זה יבואר עוד: **(ב)** אסור. עיין ט"ז. מה שהקשה מבורר וטוחן, בסימן שיי"ג סעיף א' וד' וסעיף י"ז, התם יש לומר אין דרך בורר בכך, ובסימן שכ"א סעיף י"ב ומ"א [שם ס"ק ט"ז] דרך אכילתו בכך, ולא שם מלאכה עליה, מה שאין כן שובר אותיות. ועיין מ"א [כאן] אות ו' כשהכתב הוא הצורה מבצע יש להקל קצת. ולענין קטן, עיין ט"ז [סימן שמי"ג [ס"ק א']. ולענין תחיתת הספרים ולסגר כשיש אותיות או צורה על הדפין, התיר, ועיין (ט"ז) [מ"א] אות ו'. ובשו"ת רמ"א ז"ל סימן קי"ט התיר ג"כ מטעם וראיית הט"ז ז"ל דקריבה לאו מעשה עביד (ולא דמי לנוטל שעוה מנטיפה על הכתב לעיל באות א'), והביא [רמ"א] עוד ראייה מכוס ומטה ברפויים מותר להחזיר [שבת מז, א"ב], יע"ש, ועיין סימן שיי"ג סעיף ו' מזה. עיין מ"א אות ח", יע"ש דאם נדבקו דפי הספרים ע"י כריכה מותר לפותחן, דלא נעשה לקיום. ואם נדבקו במקום הכתב ע"י שעוה, כשפותח ומפריד י"ל בכלל כותב הוה [עיין ט"ז] באות א'.

## מחצית השקל

דאותו שקשור הוי כמחוק, או אם מתיר הקשר הלו בשבת ולא התר בו משום התרת קשר אלא משום כותב אם נימא שיהיה חייב, ודאי לא מסתבר מלתא, והוא הדין אם מסלק השעוה מאותיות אין לחייב משום כותב. ועוד כתב דרוב ספרי תורה שלנו מלאים נטיפות שעוה, ויהיו פסולין לקרות בהן. אלא שדברי הב"ח נובעים מתוספתא שהביא הרא"ש פרק כלל גדול [שבת פ"ז סימן ט], ובאמת אין פירוש התוספתא כמו שהבין הב"ח, לכן גם הדין הנ"ל שהוציא משם ליתא. וזה לשון התוספתא, נפל דיו על הספר ומחקק, שעוה על הפנקס ומחקק, אם יש במקומו כדי לכתוב שתי אותיות חייב, עכ"ל. והבין הב"ח דבשעוה על הפנקס הטעם משום כותב. ובתשובת מעיל צדקה הנ"ל כתב דאין לשון התוספתא משמע כן. ועוד, למה חלק ספר ופנקס, לערביניהו וליתנינן[ו] נפל דיו או שעוה על הספר או פנקס ומחקק כן, ועוד, מהכרח סברות ה"ל. אלא ודאי דאין זה כוונת הברייתא, אלא מה שאמרה התוספתא שעוה על הפנקס ר"ל כמו שפירש רש"י [שם קד, ב ד"ה על שני (דפי) [לוחין] פנקס הראשון] שהיה להם לוחות ממורחים בשעוה, והיה רושמים עליהם, ולאחר שהיה כולו כתוב(ה) החליק השעוה של הלוח וחזרו לכתוב עליו. וחייבו משום ממרח שהוא תולדה דממחק, ולא משום מוחק כדי לכתוב שתי אותיות, ומכל מקום (ר"ל) אף על גב דחייבו משום ממרח ולא משום כותב) בעינן כשיעור שתי אותיות לחייבו חטאת, דכל חיובי שבת בעינן מלאכה ראוייה לדבר מה כו'. אבל משום סילוק השעוה וע"י זה נמצא הכתב מתחתיו לא. ולכן הכשיר אם נטף שעוה בספר תורה על מקום שאינו מפרשת השבוע. אבל אם הנטיפה היא על מקום שצריכים לקרות, או אי אפשר [לקרות בו] דהוי קריאה על פה, ואם רשאי לסלקו זה תליא במחלוקתו עם הב"ח, דלהב"ח אסור, ולדעת תשובת מעיל צדקה מותר. אף על פי כן נראה דלא מלאו לבו לסמוך על דעתו להתיר לסלקו (ואני לא הבנתי, דאם חשש לדעת הב"ח אם כן אפילו הנטיפה שלא במקום הקריאה יש לפסול לקרות בה, דהא לדעת הב"ח הוי כאלו נמחקו האותיות שתחת השעוה). וסיים עוד ז"ל, ואפשר דרשאי לספסול בקלף עד שיסתלק מעל גבי [ה]כתב. ובנייר יש להחמיר, שכן הנייר מסתלק הכתב עם השעוה, והוה ליה מוחק משם ואסור, עכ"ל. אחר זה ראייתי בשו"ע עם באל היטב שכתב פה [סימן ד] ובסימן קמ"ג [ס"ק ט] הביא בשם תשובת שבות יעקב חלק ב' להקל בזה, אבל אין התשובה תחת ידי לעיין בו: **(פ"ק ה) אסור ב'.** ומותר ליתנו לתינוק כו'. וז"ל המרדכי, כי ליכא אסורא דאורייתא כו', מיהו אסורא דרבנן איכא, ובתינוק אין לחוש, דקטן אוכל נבלות אין בית דין מצוים להפרישו היכא דלא ספינוק ליה בידים [בבית קיד, א], עכ"ל. וכן לפי מה שכתב מ"א בסימו ש"מ ס"ק ג. כהאי גוונא מקרי ספינו ליה בידים ואסור. ועיין שם

(פ"ק פ"ק ב) כשעת האכילה אם זה היה איסור, כצ"ל: **(מנ"א פ"ק ב)** העניית שבת כתב וכו'. נדפס בכאן בטעות, ושייך לסוף סימן של"ט. ועיין בתוספתא שבת [שם]: **(שם פ"ק ג)** שאין דרך גזירה או ניפוי או מדיה בכך, כצ"ל:

## חבמות שלמה

ידע, וא"כ אחר [כן] כשנעט לו, שכתב הוא שנעט לו, וא"כ לא שייך בזה לומר אין ידיעה לחי שיעור, דהרי לא נעט לו החי שיעור, רק השבת, ומה קושא, ללמנא מודה בזה רבן גמליאל, וא"כ אדרבה מה דמניח חייב היינו בזמן שבת ושגגת מלאכות, דבזה אין ידיעה לחי שיעור, ומה דמנא דמנא לחי שיעור, ומה דמנא פטור היינו בזמן מלאכות ושגגת שבת, בזה יש ידיעה לחי שיעור. ומה דמנא לעיל דבמחמא כשנעט דרבן גמליאל ורבנן יהיה הכוונה כך, הטוב וכו' בשמי העלמות רבן גמליאל מחייב, אינו אם היה בזמן שבת ושגגת מלאכות, בזה כיון דאין ידיעה לחי שיעור לכך מחייב, וא"כ אחר ומודה רבן גמליאל שם כתב אות אחת בשבת זה ואות אחת בשבת זה שהוא פטור, היינו כגון שהיה להיפוך, בזמן מלאכות ושגגת שבת, בזה מודה שפטור, ומה פריך. ואין לומר דאם מיירי כך כשגגת שבת ודון מלאכות מה אירא דנקט שכתב אות אחת בשבת זה ואות אחת בשבת זה, הוה ליה למנקט בזהו שבת עמלו דמודה רבן גמליאל בזמן מלאכות ושגגת שבת דיש ידיעה לחי שיעור, ד"ל דרואה לאשמעינן דימים שנתמים הוי ידיעה לחלק, ומה פריך. אין י"ל דלמי שפיר, דה"ק פריך רבן גמליאל כיון דלדידיה ספירא ליה דפשיטא הוא דימים שנתמים הוי ידיעה לחלק, ואין ספק בדבר, א"כ לא הוי גמליאל לאשמעינן זה, וא"כ מקשה הוה ליה להשמיעו בשבת זה עמלו אם אירי כשגגת שבת ודון מלאכות. אבל לאצ"י דספירא ליה דזה הוי השאלה שלו אם הוי ימים שנתמים ידיעה לחלק, בזה שפיר י"ל כמו שכתבתי בדשבת מודה רבן גמליאל, ומיירי כך ומודה כשגגת שבת ודון מלאכות, ונקט שמי שנתמים לריבוא דימים שנתמים הוי ידיעה לחלק, לכך לא קשא לאצ"י, רק לרבה פריך שפיר, ודוק, אין י"ל לומר על זה הפסול. והוה שיקרא לו הוי מנא דספירא, והיא קושא נכונה, לא מנעמי להטעמה נכונה, ואולי חזקי ד' בזמן אחר לפרש יומר בזה, ודוק היטב:

אבודרהם <מהדורת קרן רא"ם> - א אבודרהם, דוד בן יוסף עמוד מס: 419 הודפס ע"י אוצר החכמה

(שם ס"ק ז) וכתב שני זיינין  
כתב שתי אותיות, כצ"ל  
(שם ס"ק ח) אע"ג שלמדו  
כצ"ל:

ו במין. עיין מ"א. הלך לורה חייב, עיין אות שאמר זה וזכר"מ [שנת] פרק י"א הלכה י"ז. ועיין ט"ז מה שכתב בזה בזה"ל: ז במשקין. עיין מ"א. העמיק דברי הר"מ ז"ל פרק י"א מהלכות שבת הלכה ט"ו. ולכאורה מוחק דבר המתקיים מעל גבי מתקיים לא הראה שם מקומו, ועיין מגיד משנה שם. ונטף שעור והסיר מעל גבי פנקס כדי לכתוב שני אותיות חייב [רמז"ס שם הלכה ט], ע"ש, אם כן בכותב על גבי עץ וכדומה נשעו יתכן וכדומה יהא חייב, ושם כתב [נהלכה טו] דיו וקומוס וכיוצא בזה, משמע שעור לא מתקיים הוא. וסבור הייתי אני העני לומר דמוחק שמי אותיות עד"מ [ב] והיה כחזר לזה ענין שחייב הוא לו חזירו חייב לו, ורואה למחוק זה, חייב אע"פ שאין רואה על מנת לכתוב שמי אותיות. הא מוחק טשטש וכדומה, נענין על מנת לכתוב שמי אותיות. ומשום הכי שם נהלכה ט' מחק על מנת לקלקל העור פטור. ומה שכתב [שם] המוחק "כתב" על מנת [לכתוב] שמי אותיות, יש לומר שאומר כתב אין מועיל לו ולא מוריד. ושעור מעל גבי פנקס על מנת לכתוב שמי אותיות חייב. ומוחק שמי אותיות חייב, או פטור שלא לכתוב שמי אותיות, או נענין דבר המתקיים מעל גבי מתקיים, וכל זה ע"ש, ואין פשטות הדברים מורין כן. וע"ש. המסרט על גבי נשרו פטור, שאין דרך כמינה בכך, אע"פ שקורע צעור חייב. נורות בכותל ושער, כ"ל. וכן המנ[ח]קה, היינו על מנת למחוק. המשרטט, כדי לכתוב שמי אותיות חייב, יע"ש: ח מותר. עיין מ"א. מרומה הדשן סימן ס"ג:

זה, אם עשה כן בשבת יש לומר דחייב חטאת ליכא, ומכל מקום מדרבנן אסור, דדנמה לכותב. וכל שכן במקום שיד סולדת בו יש לומר אפילו נייד חלק בלי שום משקה יש בו לחלוחית מים, וכסיכתא לאתונא [שבת עד, ב] דמיא, וחצי שיעור אסור מן התורה [וימא עג, ב] אם אין בו שיעור משקין בבישול \*, והבן זה:

## ביאור הגר"א

[1] [נפיק ד' יש ליהדר. [שבת] ק"ד ב' כתב במשקין כו' פטור, אבל אסור:  
[2] [נהגו אצל מותר. שם ק"ג [ע"א] אלא מעתה כו', משמע באור זרוע [הלכות שבת סימן עו] דאפילו [פטור] [מותר לכתחילה] [ע"ש]. וכן משמע בסעיף ה' מותר כו', וכל שכן כאן:

## הגהות רעק"א

(ב) (שם ס"ק ז) רשומים וצורות בכותל ובשער, כצ"ל [מכתבין] (ג) (שם ס"ק ז) אוחז בקולמוס. עיין מנחת שור סוף סימן ז':

## מחצית השקל

בשרו כו' דומה לכתב שנמחק. ר"ל, דהא מה שכותב על בשרו כותב על דבר המתקיים מצד עצמו, דהא כותב על גבי עור, אע"פ שדבר אחר דהיינו החמימות גורם שאינו מתקיים, מכל מקום נקרא כותב על גבי דבר המתקיים, מידי דהוי אכותב על עור ממש שעל כל פנים ברוב ימים ע"י יושנו יתמחק ואפילו הכי חייב: סיקרא ע"ג גבי דיו פטור. דהוי מקלקל: אלא על הכתב. והא בכתב אין קלקל[ו]ל והוא כתיקונו: ח"ת וכתב שני זיינין כתב שתי אותיות כו', כצ"ל. ותיבת חייב מה שכתוב אחר תיבת שני זיינין הוא טעות הדפוס, דכהא גוונא פטור, וכן הוא ברמב"ם, ע"ש: שנופל גג ח"ת ונעשה שני זיינין. צריך לומר דתחלה כתב שני זיינין וכתב עליהן תגין כדין שעטנז ג"ץ הצריכים תגין, ואחר כך טעה וכתב עליו חטוטרט ונעשה ח"ת, אם כן כשנטול החטוטרט נשאר שני זיינין עם התגין כדין, ולכן חייב. אבל אם כתב תחלה שני הזיינין בלי תגין, כדין שני זיינין של ח"ת, אף על פי [שכן] שנטול אח"כ החטוטרט נשאר שני זיינין מכל מקום פטור, דהא חסרים התגין, וכמו שכתב מ"א ס"ק י': (פ"ק ח) מותר כו'. לראות אומנות בשבת כו'. וכן הוא להדיא בגמרא [שבת דף ק"ג ע"א] דאמר רבן שמעון בן גמליאל המכה בקורנס על (הסיון) [הסדן] חייב. ופריך מאי קעביד, רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו מפני שמאמן את ידו. קשו בה בני רחבה, אלא מעתה חזי אומנתא בשבתא וגמר הכי נמי דמחייב, אלא אביי ורבא דאמרי כו', ע"כ:

## לבושי שרד

שם (\*6) מג"א סק"ז בכותל ובשער, כ"ל: (\*3) שם וכתב שני זיינין כתב וכו', כ"ל:

## אוצר מפרשים

מפי מהר"ם מרומנובורג, עיי"ש במרדכי [שבת רמז שטט], ונראה לענ"ד דמהר"ם שם נשאל על עוגות התניקות שכותבין עליהם אותיות ותיבות איך אוכלין אותם התניקות ביום טוב וכו', ע"ש במרדכי, וכיון שכתב עוגות התניקות בה"א הידיעה נראה לענ"ד שהיו רגילים לכתוב בכונה שיאכלנו התניקות לסגולה להתחכם, ועיין בערוך ערך (קל"ו) [קלר] [השליש], וא"כ זה הוה מתכוין וגם לאו מקלקל, לכן לא התיר רק לתניקות. אבל בענין אחר מותר אף לגדולים, והמחמיר יחמיר לעצמו ולא לאחרים:

ח (הגה פ"ק ג) מוחק. עיין באר היטב [סי' ה] מה שכתב בשם לבוש ומ"א לענין ספרים. ועיין בתשובת רמ"א סימן קי"ט דמתירו להדיא, כיון דעשוי לפתחו ולסגרו, וכן כתב מהר"ש הלוי סימן כ"ו, ע"ש. וסיים בתשובת אהל יוסף [אריז] סימן ד' דהמחמירין המה מהמתמיהין. ועיין בתשובת בית יהודה [ח"א אריז] סימן כ"ה דהעלה [דמותר] להחיר כריכות ציצית שהם בגימטריא הוי"ה ברוך הוא, האיל דלית בהם צורות אותיות להדיא. כתב אותיות על ידו ובערב שבת שכתב למחמק, ומעתה ראוי להסתפק אי מותר ליתול ידיו בשבת, עיין בתשובת פרי הארץ חלק ב' [אריז] סימן ד', ואחרי לפלוט ק"ס דינא דשרי ובלבד שיטיל עליהם רביעית בפעם אחת, או להטביל את ידיו באופן שאין צריך לנגבם, ע"ש:

(אש"ל אברהם, א)

ז (מג"א ס"ק ז) וא"כ המוחקה נמי חייב וצ"ע. ודאי דבריו נכונים, שאם יש איסור באותיות גם בצורה יהיה אסור, וזה אי אפשר, שהרי אמרו (פסחים לו, א) יוצאין בסריקין המצויירין בפסח, והרי יוצאין היינו בלילה ראשונה שהיא יום טוב, ואף לכתחלה לא אסור עשייתן רק משום חימוץ, אבל אם הם כבר עשויים יוצאים בהם לכתחלה, ועיין בפסחים דף ל"ז ע"א, וסריקין המצויירים היינו משצויר עליהם צורות עופות ודגים, ועיין מגיד משנה פרק ה' מהלכות חמץ ומצה [הלכה טו], ולכן אם איתא לדין זה על כרחך מוכרח להיות חילוק של הר"ש הלוי, דדוקא שכותב מדבר אחר אבל אם היא מהעוגה עצמה שרי, כן נראה לענ"ד. ועוד נראה לענ"ד, לא מבעיא לתרומת הדשן [סימן טו] שהביא המג"א בסימן שי"ד ס"ק ה' דבאיסור דרבנן מותר פסיק רישיה, אי"כ מוחק זה דלאו על מנת לכתוב הוא רק איסור דרבנן, וכיון ראינו מתכוין מותר, אלא אפילו לדעת המג"א שם שאפילו באיסור דרבנן אסור פסיק רישיה, מכל מקום הרי היכי דאינו מתכוין ומקלקל ועושה בלא תרד יד גם המג"א מותר שם אפילו בפסיק רישיה, ומכל שכן כאן וכלוהו איתנהו, דמקלקל הוא וגם כלאחר יד דאין דרך מחיקה בכך, ומכל שכן אם אינו שובר בידו רק בפני דרך אכילתו, וגם איסור דרבנן שאינו על מנת לכתוב, פשיטא דאינו מתכוין מותר אפילו בפסיק רישיה. ולכן נראה לענ"ד היתר גמור בדבר זה, וכן כל האחרונים תמהו על איסור זה רק שלא מלאו לבם להקל כיון שזה יצא

**ב. האסור (ו) לחתוך** <sup>[1\*]</sup> (ו) יבלת מגופו, (ח) בין בידי בין בכלי, בין לו בין לאחר: **ג. המוחק דיו** <sup>[1\*]</sup> (ט) שיעל הקלף או <sup>[ח\*]</sup> (י) שיעור הפנקס, אם יש במקומו כדי לכתב שבת עה.

## באר היטב

כָּנָף מן העוף הרי זה תולדת גוזל, ומדכבת התולש כָּנָף מן העוף ולא כתב גבי בהמה להתולש צמר מן הבהמה חייב משום תולש שמע מנה דסביקא לה דכבהמה תולש אינו תולדת גוזל, וזה נראה הפך הירושלמי שהביא הש"י לפסק הלכה. ונראה דהירושלמי הזה הרי דלא כהלכתא, דהא מתלמודא דידן נראה להפך, וזה לשון הסוגיא בפרק הלוקח בהמה על מתניתין דר' יוסי בן משלם אומר, השוחט את הבכור עושה מקום לקופיץ ותולש את השער, בעו מנה מרב הונא, כנגדו כיום טוב מהו וכו', ומסקינן שאני כָּנָף דהינו אורחה, עד כאן לשונו, עין שם. הרי להדיא דמן הגמרא דילן נראה מכאן להתולש מן הבהמה לאו הינו גוזל ושאינו כָּנָף עוף דהינו אורחה, ומשום הכי לא פסק הרמב"ם ההיא דירושלמי שהביא הש"י. ותמנהי על הש"י איך לא שט לבו לתלמודא דידן דנראה מפרש דליכא חייוב חטאת בתולש צמר מן הבהמה, אבל מכל מקום הדין דין אמת דצריך לזהר שלא לתלש שער מן הבהמה אפלו מטה, דאף דחייוב חטאת ליכא מכל מקום אסורא איכא, עד כאן לשון יד אהרן: **ד. שיעור**. וכתב הב"ח, ולכן צריך לזהר

## משנה ברורה

**ב (ו) לחתוך וכו'.** ואפלו היא "יבשה דעומדת להתפרך לבסוף מעצמה, אפלו הכי אסור. וכל זה לענין אסורא, אבל לענין חייבא אינו חייב אלא אם כן נוטלה כשהיא לחה ובכלי, "דאז הוא בכלל גוזל: **(ז) יבלת מגופו.** והוא הדין דאסור לתלש שאר ציצין של עור שפרשו קצת מעל גבי ידו או ממקומות אחרים, וכדלעיל בסימן שכח סעיף לא, עין שם. ועין בבאור הלכה (אות ו): **(ח) בין בידי.** והוא הדין ט' בשנינו: **ג (ט) המוחק דיו וכו'.** וכל שכן אם הוא מוחק שתי אותיות שנכתבו שלא כהגן על מנת לכתב שתי אותיות אחרות במקומן דחייב דזהו עקר אב מלאכה דמוחק: **(י) שיעל הקלף.** בזמננו היו רגילין לכתב על הקלף, והוא הדין כל פיוצא בזה, וכמו שנכתב לקמן, ואפלו על עצים יש פתיכה ומחיקה, שכן היה במשפך בקרשים כדי לזונן. ועין בבאור הלכה (אות ז) שבארנו דהמחבר מירי שלא במקום האותיות, ומוחק כדי לכתב במקום זה. ועין בב"ח דהוא הדין דיש לזהר כשנופל דיו על האותיות או שנטף שיעור, שלא למחק הטשטוש, דעל ידי מחיקתו מנכר האותיות והיו כמוחק על מנת לכתב וחיוב, ואפלו אם היה הטשטוש על אות אחד יש לזהר, דיש אסור על כל פנים, והביאו העלת שבת וט"ז והאליה רבה, גם במגן אברהם משמע דהוא סובר דבשעור שיעל ספר יש בו משום מחיקה, והוא הדין בנטיפת חלב, ועין באור הלכה (אות ח). ואם נמצא כן באמצע הקריאה, אף דאסור לסלק השעור והחלב, מכל מקום אין להוציא אחרת עבור זה, ויקרא אותו התבה בעל פה לפרי מגדים, וכן כתב בחי' אדם בהלכות קריאת התורה, ובדרך החיים כתב, דאם נמצא כן בין גברא לגברא, יש להוציא אחרת אם אין האותיות נכרין, והעמקתיו לעיל בסימן לב בבאור הלכה (אות נא), עין שם: **(יא) שיעור הפנקס.** הינו, שדרך היה לטוח

חייב משום דשם חשיבא אפלו אות אחת, הוא הדין אם מחק אות מקלל כדי לכתב אחרת במקומה וכו' ישלם הספר, חייב משום מוחק, עין שם. ואם כן לפי זה, לפי מה שבארנו לקמן מרש"י והרי"ז דאפלו אם הגיה אות אחת באמצע הספר חייב משום כותב, ממילא הוא הדין לשמוחק באפן זה כדי לכתב אחרת במקומה בתקונה חייב משום מוחק, ואם כן לפי זה, מה שכתב המחבר דבעינן שיהיה במקום מחיקת הדיו כדי לכתב שתי אותיות דוקא, על פירוש מירי דהדיו נפל שלא במקום האותיות, ולפיכך בעינן שיהיה המקום ראוי לכתב עליו שתי אותיות, אבל אם נפל דיו על איזה אות ונתקלקל ומוחק כדי לכתב אחרת במקומה בתקונה, חייב משום מוחק באות זה לבד. **והואיל** דארינן בדיני מחיקה ראיתי להעתיק מה שמצדד הפרי מגדים בזה, והוא, דאם בהמחיקה לבד היה שום תקון, כגון שהיה כתוב שם איזה ענין שהיה הוא חייב לחברו או חברו לו וכהאי גוונא, ונצטרך עתה למחקו, חייב משום המחיקה לבד אף על פי שלא היה על מנת לכתב, ודוקא במוחק שטשטוש וכדומה בעינן שיהיה פונתו על מנת לכתב שתי אותיות, או כשאותו הכתב לא היה מעלה ולא מוריד, מה שאין כן בזה שהמחיקה גופא הוא תקון. ונראה לי להביא כמה ראיות לדבריו, והוא, דכמו דאיתא במשנה בקורע על מנת לתפור משום שכן היה במשפך, כדאיתא בגמרא, ואפלו הכי ידוע הוא דאפלו שלא על מנת לתפור כל שיש תקון בקריעתו חייב, דכעל מנת לתפור דמי, וכמו שבררנו בסוף הסימן, כן הוא הדין במוחק, אף דאיתא במשנה מוחק על מנת לכתב, והטעם משום שכן היה במשפך שמחקו איזה אות שטעו בה כדי לכתב אחרת במקומה, מכל מקום היכא שבמחיקה גופא יש תקון, נראה דכעל מנת לכתב דמי. ועוד יש ראיה מתוספתא פרק יב הלכה ז, דזה לשונו שם, אין לך שחיב אלא המוחק על מנת לכתב, והמוחק על מנת לתקן כל שהוא הרי זה חייב. ועין ברמב"ם פרק י' הלכה טו דכתב דבסותר בעינן שיהיה על מנת לבנות, אבל אם סתר דרך השחתה פטור, משמע דאם היה שלא בדרך השחתה כי אם לאיזה צורך כעל מנת לבנות דמי, כיון שהיה לצורך איזה תקון יצא מכלל מקלקל, והכי נמי בעיננו לענין מחיקה, דהרמב"ם כלל לסותר ולמוחק בחדא מחתא, כדמוכח בפרק א דין יח, עין שם:

<sup>[ח\*]</sup> **שיעל הקלף.** עין במשנה ברורה שהעמקתי שם לדינא דברי הב"ח וסיעתו. ואף דבתשובות שבות יעקב חלק ב סימן ד פליג על זה, דהסרת השעור מהקלף

## שער הציון

**ג. כן מוכח בערוכין קג דלא כמקשה שם אהא דבמדינה אסור:** יד. מגיד משנה ושאר פוסקים: **טו.** כן מוכח בערוכין שם:



ד. (יח) יִישׁ לְזָהָר שֶׁלֹא לְכַתֵּב בְּאַצְבָּעוֹ <sup>(יט)</sup> בְּמַשְׁקִין עַל הַשִּׁלְחָן (כ) אוּ בְּאַפֶּרֶ. אֲבָל מִתָּר <sup>פ</sup> (כא) לְרֹשֶׁם ז' תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן סִימָן סג קבשם אור וְרוּעַ.

(כב) בְּאֵוִיר כְּמִין אוֹתִיּוֹת (תרומת הדשן סימן סג):

## באר היטב

פֶּטוּר. כֶּתֵב אוֹת אַחַת בְּמַגֵּלָה זוֹ וְכֶתֵב אוֹת שְׁנֵי בְּמַגֵּלָה אַחֶרֶת חֵיב, שְׂבוּמָן שֶׁמֶקְרָבָן נִהְיִין זֶה עִם זֶה וְאֵינָן מְחַסְרִין מַעֲשֶׂה לְקַרִּיבָתָן. כֶּתֵב נוֹטְרִיקוֹן אוֹת אַחַת פֶּטוּר. הַמַּגִּיָּה אוֹת אַחַת כְּגוֹן שְׁנוּטֵל גַּג הַחֵי"ת וְנִעֲשֶׂה ב' זִינִין חֵיב. כֶּתֵב בְּשִׂמְלָלוֹ אוֹ אֶשֶׁר שֶׁכֶּתֵב בִּימִינוֹ פֶּטוּר. הַשּׁוֹלֵט בְּשֵׁטִי יָדָיו חֵיב בְּשִׁתְּיָהוּ. קָטָן אוֹחֻז בְּקוֹלְמוֹס וְגִדּוֹל אוֹחֻז בִּידוֹ וְכוּתֵב חֵיב. גִּדּוֹל אוֹחֻז בְּקוֹלְמוֹס וְקָטָן אוֹחֻז בִּידוֹ וְכוּתֵב פֶּטוּר. כָּל זֶה הָעֵלָה הֻמָּגֵן אֲכֶרֶם: ז. בְּאַפֶּר. וְהוּא הַדִּין בְּדָבָר וְשִׁמְן הַנֶּקֶרֶשׁ: ט. לְרֹשֶׁם בְּאֵוִיר. שְׂאִין רְשׁוּמוֹ נִכָּר כִּמוֹ בְּמַשְׁקִין וְאַפֶּר, וְלִפִּי זֶה לֹא דוֹקָא בְּאֵוִיר מִתָּר, אֲלָא הוּא הַדִּין אִם רוֹשֵׁם עַל דָּף נִגּוּב צוֹרֵת אוֹתִיּוֹת שָׂרִי, דָּגֻם בָּזָה אֵין רְשׁוּמוֹ נִכָּר כָּלָל, וְכֵן מִשְׁמַע מִדְּכֶתֵב בְּמַשְׁקִין עַל הַשִּׁלְחָן וְכו' מִשְׁמַע עַל הַשִּׁלְחָן גִּרְיָא מִתָּר, ש"ז. וְהוּא הַדִּין דְּמִתָּר לְרֹאוֹת אֲמָנוֹת בְּשֶׁבֶת אֵף עַל גִּב שְׂמַלְמַדָּה, תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן, מִגֵּן אֲכֶרֶם:

## משנה ברורה

לְהַחֲמִיר <sup>כ</sup> כְּשֵׁישׁ לוֹ סֶפֶר אַחֵר: ד (יח) יִישׁ לְזָהָר. רוֹצֵה לֹמֵר, אֵף דְּחֵיב חֲטָאֵת לִפְא, דְּבַעֲיָן שִׁיכְתָּב דּוֹקָא בִּידוֹ אוּ בְּשֶׂאֵר דְּכָר כִּיּוּצָא בָּזָה שְׂרֻשׁוֹמוֹ מִתְקַים, וְכִדְלָקְמָה, <sup>כ</sup> אֶפְלוֹ הֵכִי מִדְּרַבְּנָן אֲסוּר אֵף בְּאֵינוֹ מִתְקַים: (יט) בְּמַשְׁקִין וְכו'. רוֹצֵה לֹמֵר, <sup>כ</sup> שֶׁטָּבֵל אֲצָבָעוֹ <sup>כ</sup> בְּאֵיזָה מִשְׁקָה וְכֶתֵב בּוֹ עַל הַשִּׁלְחָן, וְהוּא הַדִּין עַל גִּב וְקָלָף וְכִיּוּצָא בָּזָה. <sup>כ</sup> וְכֶתֵבוּ הָאֲחֵרוֹנִים, דְּאֶפְלוֹ אִם כֶּתֵב בְּהַמַּשְׁקִין עַל דְּכָר שְׂאֵינוֹ מִתְקַים, כְּגוֹן עַל עֵלָה יִרְקוֹת וְכִיּוּצָא בָּזָה, אֶפְלוֹ הֵכִי מִדְּרַבְּנָן אֲסוּר: (כ) אוּ בְּאַפֶּר. הֵינוּ, שֶׁשֶּׂרֶט בְּאַצְבָּעוֹ כְּמִין אוֹתִיּוֹת <sup>ל</sup> בְּאַפֶּר נִגּוּב, וְהוּא הַדִּין בְּחוּל, וְכֵן אֲסוּר לְרֹשֶׁם <sup>ל</sup> כְּמִין אוֹתִיּוֹת עַל הַחֲלוּץ וְכוּכִית בִּימֵי הַקָּר שֶׁהֵם לַחִים מִן הַקָּר. וְאִם רֹשֶׁם כְּמִין אוֹתִיּוֹת בְּדָבָרִים הַקְּרוּשִׁין, כְּגוֹן בָּדָם וְחֵלֶב שְׁנֶקֶרֶשׁ, <sup>כ</sup> מִשְׁמַע בְּתוֹסַפְתָּא דְּחֵיב: (כא) לְרֹשֶׁם. כְּדִי לְרַמֵּז לְחִבְרוֹ אֵיזָה דְּכָר, וְלֹא אֲמַרְיָן דְּמֵאֵמָן יָדָיו בְּכִתְיָבָה עַל יָדֵי זֶה, וְהוּא הַדִּין דְּמִתָּר לְרֹאוֹת אֲמָנוֹת בְּשֶׁבֶת אֵף עַל גִּב שְׂמַלְמַדָּה [אֲחֵרוֹנִים]. וְנִרְאֶה דְּהֵינוּ דּוֹקָא בְּאַקְרָא שְׁנוֹדָמָן לוֹ לְרֹאוֹת, וְגַם זֶה יִישׁ לוֹ לְזָהָר שֶׁלֹא יִדְבֵּר אֶז מֵאוּמָה עִם הָעוֹבֵד גְּלוּלִים בָּזָה, וְכִדְלָעִיל בְּסִימָן שׁו, עֵין שָׁם, אֲבָל לִילָף בְּשֶׁבֶת בְּכוּין לְבֵית הָעוֹבֵד גְּלוּלִים בְּשִׁבְלִי זֶה אֲסוּר מִשׁוּם מִמְצוֹא חֲפָצָה. וְעֵין לְעִיל בְּסִימָן שׁו סֵעִיף א: <sup>(כב)</sup> בְּאֵוִיר. הוּא הַדִּין אִם מוֹלִיף בְּאַצְבָּעוֹ עַל דָּף נִגּוּב כְּעֵין צוֹרֵת אוֹתִיּוֹת גַּם כֵּן שָׂרִי, כֵּיִן דְּאֵין רְשׁוּמוֹ נִכָּר כָּלָל, וְלֹא דְמִי לְמַשְׁקִין וְאַפֶּר [ש"ז]. וְאֵגֵב נִכָּר פֶּה מִן הַגְּמָרָא וְהַפּוֹסְקִים עֲקָרִי דִּינִי כּוֹתֵב וּמוֹחֵק בְּדָכָר שֵׁישׁ בּוֹ חֵיב חֲטָאֵת וּבְדָכָר שֶׁהוּא פֶּטוּר וְאַסוּר, כִּי הַשִּׁלְחָן עֲרוּף קָצֵר בָּזָה. אֵ אֵין הַכּוֹתֵב חֵיב עַד שִׁיכְתָּב בְּדָכָר הָרוֹשֵׁם וְעוֹמֵד, כְּגוֹן דִּי וְשִׁחּוֹר [הֵינוּ פָּחֶם, רש"י] וְסִקְרָא [צָבֵעַ אֲדָם] וְקוֹמוֹס [שָׂרִף אֵילָן] וְיִמִּי עֲפָצִים וְקִנְיָנוֹתָם <sup>ל</sup> וְכָלִי עוֹפְרָת, וְכָל כִּיּוּצָא בָּהֶם שֶׁהוּא דְּכָר הַמִּתְקַים, וְכֵן אֵינוֹ חֵיב עַד שִׁיכְתָּב עַל דְּכָר שְׂמִתְקַים הַכֶּתֵב עָלָיו, כְּגוֹן עַל עוֹר וְקָלָף וְגִיר וְעֵץ וְכִיּוּצָא בָּהֶם, אֲבָל הַכּוֹתֵב בְּדָכָר שְׂאֵין רְשׁוּמוֹ עוֹמֵד, כְּגוֹן בְּמַשְׁקִין וְיִמִּי פְרוֹת, אוּ שֶׁכֶּתֵב בִּידוֹ וְכִיּוּצָא בּוֹ עַל עֲלֵי יִרְקוֹת וְעַל כָּל דְּכָר שְׂאֵינוֹ עוֹמֵד, פֶּטוּר, וְאֵינוֹ חֵיב עַד שִׁיכְתָּב בְּדָכָר הָעוֹמֵד עַל דְּכָר הָעוֹמֵד. <sup>ל</sup> וְכֵן אֵין הַמוֹחֵק חֵיב עַד שִׁימְחֵק כֶּתֵב הָעוֹמֵד מֵעַל גִּבִּי דְּכָר הָעוֹמֵד. וְכָל זֶה לְעֵנִין חֵיב חֲטָאֵת, אֲבָל אֲסוּר דְּרַבְּנָן יִישׁ אֶפְלוֹ כֶּתֵב בְּדָכָר שְׂאֵינוֹ עוֹמֵד עַל דְּכָר שְׂאֵינוֹ עוֹמֵד, וְכֵן לְעֵנִין מַחֲיָקָה. בַּכּוֹתֵב עַל בְּשָׂרוֹ בִּידוֹ

## שער הציון

הַכֶּתֵב יוֹתֵר: כט. כְּנֶסֶת הַגְּדוּלָה וְאֵלֶּיהָ רַבָּה: ל. רש"י, וְעֵין פִּרְשֵׁה: לא. פִּרִי מִגְדִּים וְשֶׂאֵר אֲחֵרוֹנִים: לב. לִפִּי מֵה שֶׁבֶּאֱרָה כִּסְפֵּר חֲסִדֵי דָוִד, וְכֵן מוֹכַח שֶׁם מִתְּהוֹת הַגֵּן"א, וּבִפְרִישָׁה אֵיתָא דְּכִשְׁמֵן הַנֶּקֶרֶשׁ הוּא רַק אֲסוּרָא דְּרַבְּנָן, וְתוֹסַפְתָּא זֶה הִיא נִגְדוּ, וְכָכָר רָמֵז לְזֶה כִּסְפֵּר אֵלֶּיהָ רַבָּה: לג. עֵין בְּבִאוּר הַלָּכָה (אוֹת ט): לד. הוּא מַלְשׁוֹן הַרְמָב"ם, וְנִרְאֶה לִי שֶׁמִּקְוֹרוֹ הוּא מִדֵּף עַה ע"ב בְּגִמָּרָא וְכֵן בְּתוֹסַפְתָּא אֲמַר ר' מִנְחֵם בְּר' יוֹסִי זֶה חֲמֵר בְּמוֹחֵק מִכְּכוּתֵב, מִשְׁמַע דְּבִכָּל שֶׂאֵר דְּבָרִים אֵין לְהַחֲמִיר בּוֹ יוֹתֵר:

עֵין שָׁם, וְצָרִיךְ עֵינֵינוּ, מִגֵּן אֲכֶרֶם. וְעֵין בְּחוֹת יָאִיר סִימָן טז: ו. בְּמַשְׁקִין. וְאִם כֶּתֵב, פֶּטוּר. וְהוּא הַדִּין הַכּוֹתֵב בִּידוֹ עַל עֲלֵי יִרְקוֹת וְעַל כָּל דְּכָר שְׂאֵינוֹ עוֹמֵד פֶּטוּר, עַד שִׁיכְתָּב בְּדָכָר הָעוֹמֵד עַל דְּכָר הָעוֹמֵד, וְכֵן הַמוֹחֵק. הַכּוֹתֵב עַל בְּשָׂרוֹ חֵיב, אֲבָל הַמַּשְׁרֵט עַל בְּשָׂרוֹ צוֹרֵת כֶּתֵב פֶּטוּר. הַקּוֹרֵעַ עַל הָעוֹר כְּתִכְנִית כֶּתֵב חֵיב, הָרוֹשֵׁם עַל הָעוֹר כְּתִכְנִית כֶּתֵב פֶּטוּר. הַמַּעֲבִיר דִּיּוֹ עַל גִּבִּי סִקְרָא חֵיב שְׂתִים, מִשׁוּם כּוֹתֵב וּמִשׁוּם מוֹחֵק. דִּיּוֹ עַל גִּבִּי דִּיּוֹ אוּ סִקְרָא עַל גִּבִּי דִּיּוֹ פֶּטוּר. הָרוֹשֵׁם רִשְׁמִים וְצוּרוֹת בְּכֶתֵל וּבִשְׂשֵׁר וְכִיּוּצָא בָּהֶן כְּרָרָה שֶׁהַצִּירִים רוֹשְׁמִים הֵרִי זֶה חֵיב מִשׁוּם כּוֹתֵב, וְכֵן הַמוֹחֵק. הַמַּשְׁרֵט חֵיב. הַכּוֹתֵב עַל מִנֵּת לְקַלְקֵל הָעוֹר חֵיב, שְׂאִין חִיּוּבוֹ עַל מְקוֹם הַכֶּתֵב אֲלָא עַל הַכֶּתֵב, אֲבָל הַמוֹחֵק עַל מִנֵּת לְקַלְקֵל פֶּטוּר. כֶּתֵב אוֹת אַחַת סִמּוֹן לְכֶתֵב, כֶּתֵב עַל גִּבִּי כֶּתֵב, נִתְפָּן לְכֶתֵב חֵי"ת וְכֶתֵב ב' זִינִין חֵיב". כֶּתֵב שְׂתֵי אוֹתִיּוֹת שְׂאִין נִהְיִין זֶה עִם זֶה (\* צ"ל פֶּטוּר

## באר הגולה

מֵה שֶׁבָּרַר בְּחִדוּשֵׁי ר' עֲקִיבָא אֵינֶר בְּסִימָן לֵב דְּדָבָר דֵּינוּ כִּמוֹ דִּיּוֹ, עֵין שָׁם, לִפִּי זֶה כְּשֶׁנִּדְּבָקוּ הַדְּפִין לְהַדִּי בְּדָבָק בְּמִקוֹם הָאוֹתִיּוֹת יִישׁ בָּזָה אֲסוּר דְּאוֹרִיתָא שֶׁלֹא לְפָרֵן מִהַדִּי לְכָלִי עֲלָמָא, וְאֶפְלוֹ אִם תִּדְחֹק וְתֹאמַר דְּבִאוֹתִיּוֹת שֶׁקָּלָף הַדְּבָק מֵהֶם גַּם לְהַגְאֹן ר' עֲקִיבָא אֵינֶר כִּמוֹ שְׂעוּה דְּמִי, עַל כָּל פְּנִים לְהַב"ח וְסִיעֻתוֹ יִישׁ בָּזָה אֲסוּר דְּאוֹרִיתָא:

ד <sup>(טז)</sup> בְּמַשְׁקִין עַל הַשִּׁלְחָן. עֵין בְּמַשְׁנֵה בְּרוּרָה שֶׁהֶעֱתִקְנוּ דִּינִי כְּתִיבָה וּמַחֲיָקָה, וְעֲקָרוֹ הוּא מַלְשׁוֹן הַרְמָב"ם פָּרָק יא וְמַהֲגִמָּרָא שָׁם. וּמוֹכַח עוֹד שָׁם בְּגִמָּרָא דָּאָם כֶּתֵב בְּמִי טְרִיא וּנְפֹרֶשׁ רש"י שָׁם בְּלִשׁוֹן א' דְּהוּא מִין פִּרִי, וּבְלִשׁוֹן שְׁנִי פִרִי שֶׁהוּא מִי גִשְׁמִים אוּ בְּאַבְרָר וְהֵינוּ בְּמִיא דְּאַבְרָא, וְכִדְמַסִּיק בְּגִטִּין יט, אוּ בְּשִׁחּוֹר וְעֵין בְּפִירוּשׁ רש"י וְתוֹסַפּוֹת שָׁם, וְעֵין בְּאֵבֶן הָעוֹר סִימָן כֹּהֵה דְּלִתְרַמְב"ם יִהְיֶה חֵיב כָּלִי גִּנּוּיָא, חֵיב. וְכִתּוּסְפֶּתָא אֵיתָא עוֹד, דָּאָם כֶּתֵב בְּקָלְפִי אֲגוּזִים בְּקָלְפִי רַמּוּנִים, וְהֵינוּ, שֶׁכֶּתֵב בְּמִי שְׂרִיתָן דְּהֵם דְּבָרִים שְׂצוּבָעִין בָּהֶן וְנִכְפָּרֶשׁ כִּסְפֵּר חֲסִדֵי דָוִד, כָּל הֵנִי מִקְרִי שְׂכּוֹתֵב בְּדָכָר הַמִּתְקַים וְחֵיב חֲטָאֵת, וְהַרְמָב"ם כָּלִי כָּל זֶה בְּמֵה שֶׁכֶּתֵב וְכִיּוּצָא בָּהֶם. וְעֵין בְּרִשְׁב"א שְׁבֶת קטו ע"ב דְּבוֹר הַמִּתְחִיל הֵא דְּאֲמַרְיָן, דְּלַעֲנִין חֵיב שְׁבֶת לֹא בַעֲיָן שִׁיכְתָּב בְּמֵה שִׁתְקַים הַכֶּתֵב לְעוֹלָם, אֲלָא דְּמַקְמִי קָצֵת עַד שְׂדָרְכָן שֶׁל כְּנִי אֲדָם לְכֶתֵב בָּהֶן דְּבָרִים שְׂאִין עֲשׂוּיִין לְקִימָן לְעוֹלָם אֲלָא זְמַן אַחֵר, כִּסְפֵּרִי הַזְּכוּרוֹת וְכִיּוּצָא בָּהֶן, לְעֵנִין שְׁבֶת מְלָאכָת מַחֲשֶׁבֶת הִיא וְלֹא בַעֲיָן שִׁתְקַים לְעוֹלָם כְּדִיּוֹ, וְכַעֲרִי זֶה מוֹכַח גַּם כֵּן דַּעַת הַתּוֹסַפּוֹת דְּבוֹר הַמִּתְחִיל אֲבָל הֵכָא, עֵין שָׁם. וְלִפִּי זֶה נִרְאֶה פְּשׁוּט דְּהַכּוֹתֵב כָּלִי עוֹפְרָת הִנְהוּג כִּהְיוּם בֵּין הַסּוֹחֲרִים לְכֶתֵב בָּהֶן חֲשׁוֹבוֹנוֹתֵיהֶן לְזָכְרוֹן חֵיב, וְלֹא דְמִי זֶה לְכוֹתֵב בְּאַבְרָר מִבְּאָר שָׁם בְּגִטִּין דְּלֹא חֲשִׁיב כֶּתֵב מִדְּאוֹרִיתָא, דְּהָא חֲזִינוּ דְּבִכָּלִי עוֹפְרָת רְשׁוּמוֹ נִכָּר וּמִתְקַים, וְאֵף בְּכּוֹתֵב בְּפָחֶם מְעֵרֵב בְּמִים מִשְׁמַע בְּגִמָּרָא דְּחֵיב חֲטָאֵת, וְכָל שֶׁכֵּן בָּזָה שְׂמִתְקַים יוֹתֵר, וְכָל שֶׁכֵּן לְדַעַת הַמַּחֲבֵר שָׁם בְּאֵבֶן הָעוֹר סִימָן כֹּהֵה דְּסֵתֵם כְּדַעַת הַרְמָב"ם דְּבִאֲבָר וְשִׁחּוֹר כָּלִי גִּנּוּיָא כְּשֵׁר, אִם כֵּן בַּעֲנִינָנוּ יִהְיֶה בּוֹדָאִי כָּלִי גִּנּוּיָא חֵיב. וְלַעֲנִין אִם כֶּתֵב בְּדָכָר שְׂאִין מִתְקַים דְּהוּא אֲסוּר, אֵיתָא עוֹד שָׁם בְּמַשְׁנֵה, אִם כֶּתֵב בְּאַבְק דְּרָכִים וּבְאַבְק סוֹפְרִים, עֵין שָׁם בְּפִירוּשׁ רש"י, וְהַרְמָב"ם תַּפֵּס מַקְצֵתָן, וְהוּא הַדִּין לְכָל הֵנִי שְׂאִין רְשׁוּמָן עוֹמֵד. וְכֵן מֵה דְּבַעֲיָן שִׁיכְתָּב עַל דְּכָר הַמִּתְקַים, אֵיתָא בְּתוֹסַפְתָּא דָּאָם כֶּתֵב עַל הָעָלִין שֶׁל זִית וְחִרּוֹב וְדַלְעַת אוּ שְׁכֶתֵב בָּדָם הַקְּרוּשׁ וְחֵלֶב הַקְּרוּשׁ וְהֵינוּ עַל יָדֵי שְׂרִיטָה, מְדָלָא קְאָמֵר עַל דָּם הַקְּרוּשׁ וְכִדְמַסִּים עַל עֵלָה זִית, עֵין שָׁם חֵיב. וְעַל הָעָלִין שֶׁל חֲזוּרִין וְכִרְיִשִׁין וּבְצִלִּין וְיִרְקוֹת פֶּטוּר, דְּהוּא דְּכָר שְׂאֵינוֹ שֶׁל קִימָא, וְהִבֵּיא הַרְשָׁב"א תוֹסַפְתָּא זוֹ לְהַלָּכָה, עֵין שָׁם, וְהַרְמָב"ם דְּכָר הַהִנֵּה נִקְט,

עוֹמֵד, פֶּטוּר, וְאֵינוֹ חֵיב עַד שִׁיכְתָּב בְּדָכָר הָעוֹמֵד עַל דְּכָר הָעוֹמֵד. <sup>ל</sup> וְכֵן אֵין הַמוֹחֵק חֵיב עַד שִׁימְחֵק כֶּתֵב הָעוֹמֵד מֵעַל גִּבִּי דְּכָר הָעוֹמֵד. וְכָל זֶה לְעֵנִין חֵיב חֲטָאֵת, אֲבָל אֲסוּר דְּרַבְּנָן יִישׁ אֶפְלוֹ כֶּתֵב בְּדָכָר שְׂאֵינוֹ עוֹמֵד עַל דְּכָר שְׂאֵינוֹ עוֹמֵד, וְכֵן לְעֵנִין מַחֲיָקָה. בַּכּוֹתֵב עַל בְּשָׂרוֹ בִּידוֹ

כֹּה. כֵּן מִשְׁמַע מִהַחֲמִי אֲדָם וְכֵן כֶּתֵב בְּסִפֵּר תַּפְאֶרֶת יִשְׂרָאֵל. וְלִכְתֻּחָהּ בּוֹדָאִי טוֹב יוֹתֵר לְצַאֵת יָדִי הַכֵּל שֶׁלֹא לְעִשׂוֹת אוֹתִיּוֹת עַל חֲדֵי הַדְּפִין: ד כו. מִשְׁנֵה קר ע"ב: כז. פִּרְשֵׁה, וְכֵן מוֹכַח בְּמַשְׁנֵה שָׁם, עֵין שָׁם: כח. רש"י פִּרִשׁ כְּגוֹן מִי תוֹחִים שֶׁמִּשְׁחִירִין, מִשְׁמַע דְּבִמְבֹא כְּעֲלָמָא לֹא חֲשִׁיב כֶּתֵב כָּלִי אֶפְלוֹ מִדְּרַבְּנָן, לְכָר מִמִּי גִשְׁמִים שֵׁישׁ בָּהֶן חֵיב חֲטָאֵת לְלִשׁוֹן אַחֵר שֶׁל רש"י. וְכַתְּפֶאֱרֵת יִשְׂרָאֵל רֵאִיתִי שְׁכֶתֵב דְּבָרִים נְמִי אֲסוּר, וְלֹא יִדְעִיתִי מִנֵּן לוֹ, דְּכִדְבָּרִי רש"י פִּרְשׁוֹ גַּם הָרַע"ב וְהָרִי"ו. וְחֲלוּז וְכוּכִית שֶׁאֲסוּר הָאֲחֵרוֹנִים לְרֹשֶׁם עֲלֵיהָ בִּימֵי הַהוּר. שָׁם שְׂאֵין דְּמַנְכֵר

מחייב אפילו על מחיקת טשטוש דיו: ואסור (ו) לשבור העוגות שכתובות עליו כמין אותיות, אע"פ שאינו מכין רק לאכילה אסור מדרבנן משום מוחק ג: \*הג"ה אצל אינו חייב חטאת, אע"ג דמחיקת אותיות היא אצל מלאכה, הואיל ואינו מוחק על מנת לכחוש כמו שנתבאר בסמוך.

ד' וג"ל (ו) דהוא הדין אותן ספרים שכותבין עליהם בראשי חודי הדפים למעלה או מצדדין אותיות או תיבות כמו שנהגו קצת, שאותן הספרים אסור לפותחן בשבת משום מוחק,

#### הגהות מוהר"א אור"א

ג] ובקטן אין לחוש. ד] ונראה דלא דמי פתיחת הספר שהוא גופים ודפים נפרדין כל אחד לבדו לעונה שהיא גוף אחד מתדבק ושייך בה שבירה. ה] יש

#### אליה זוטא

(ו) בתשובות רמ"א סימן קי"ט מתיר בזה הואיל דעומד לפתוח ולנעול אין דרך מחיקה בכך, וכ"כ (בשיירי) כנסת הגדולה בשם גדולים הרבה דמותו אפילו לכתחילה, ושכן נוהגין:

(ח) חסר כאן מ"ש בש"ע יש לזהר שלא לכתוב במשקין על השלחן או באפר ע"כ. וכתב בשיירי כנסת הגדולה דאף שכותב בזה על עלי

#### אליה רבא

של קיימא או דבר שאין של קיימא על דבר של קיימא פטור, אינו חייב עד שיכתוב דבר של קיימא על דבר של קיימא ע"כ. ופשוט שכן הדין נמוחק ט. וזכרנו"ס [פי"א הט"ו] דעור וקלף ונייר ועץ וכיוצא בהן של קיימא הם, דיו ושחור וסקרא וקומוס וקנקנתוס וכיוצא בהן של קיימא הם. וזכרנו"ס דשן סי' ס"ג דמשקין ומי פירות ועפר נגוז לאו של קיימא הן, ומ"מ לכתחילה אסור כיון שרישומם ניכר לפי שעה, ואף שכותב בדבר שאין של קיימא על דבר שאין של קיימא איסורא מיהא איכא כמ"ש כנסת הגדולה [הגהות טור]. כתב הרמב"ם שם [הט"ו] הכותב על צדו חייב מפני שהוא עור, אעפ"י שחתימות צדו מעצרת הכתב לאחר זמן הרי זה דומה לכתב שנמחק, אצל המשרטט על צדו נזרם כתב פטור [ע"כ]. וז"ע דמרבינו ירושם דף פ"ו [ע"א] משמע דחייב י. הקורע על העור כתבנית כתב חייב משום כותב. הרושם רשמים וזרות כותב וצדדו כותב כותב כותב כותב כותב כותב כותב חייב משום כותב, והמחוק [לחקן] חייב משום מוחק [רמב"ם שם הט"ו], ועיין ס"ק (ח') [ו'] [י']. קצתן אוחז בקולמוס וגדול אוחז צידו וכותב חייב, גדול אוחז בקולמוס וקטן אוחז צידו וכותב פטור [פוסקתא פי"ב ה"י]. וכתוספתא שם שוגג אוחז בקולמוס ומזיד אוחז צידו וכותב חייב. המצייר בקליפי פולין ובקליפי תורמוסין פטור [שם ה"ט]. המשרטט כדי לכתוב שחי אומיות חייב [רמב"ם שם ה"י]. המגיד אות כגון שטל גג החי"ת ועושה צ' וזי"ן חייב [שם ה"ג]. ורבינו ירושם דף פ"ו [ע"א] כתב עוד נטל לגגו של דלית ועשאו ריש והגיה הספר הרי זה חייב, וכ"כ בשלטי גבורים פ' הבונה [ל' ע"ב סוף אות א] בשם ריא"ו. וירושלמי פ' כלל גדול [ה"ב] מלאכה, יש כותב נקודה אחת וחייב משום כותב ומשום מוחק, יש מוחק נקודה אחת וחייב משום כותב ומשום מוחק. כיצד, דלית ועשאו רי"ש, רי"ש ועשאו דלית, וכ"מ ברקמ"ס סי' פ"ו. כתב בשמאלו או לאחר יד צרגלו צפוי וצמרפקו פטור ע"כ [רמב"ם שם ה"ד], ואפשר דהוא הדין למוחק יב, לכן נ"ל דטוב לשבר העוגות הנ"ל בשמאלו וכן הספרים הנ"ל. עוד שם איטר ימין ידיה כשמאל כל אדם, ואם שלט בשני ידיו חייב בשניהם:

יב באויר וכו'. ולא אמרין דמאמן ידיו נכתיבה, והוא הדין דמותר

#### הגהות והערות

ח] וצ"ל דבזה חלוק מוחק מכותב, דבמוחק כתב שאינו מתקיים שלא ע"מ לכתוב מותר לכתחילה, ואילו כותב בדבר שאינו מתקיים אפילו על דבר שאינו מתקיים אסור מדרבנן, וכדלהלן ס"ק י"א, ועי' בדעת תורה: ט] צ"ע דלעיל סוף סק"ז כתב דמוחק כתב שאינו מתקיים שלא ע"מ לכתוב מותר לכתחילה, ובעצ"ל דכאן איירי במוחק ע"מ לכתוב ולכן דין מוחק דבר שאינו מתקיים הוא כדין כותב דבר שאינו מתקיים שאסור מדרבנן. וכצ"ל בדעת המ"ב דבס"ק ט"ו כדברי האגודה והא"ר הנ"ל ובס"ק כ"ב כתב דאסור מדרבנן כתב שאינו מתקיים על דבר שאינו מתקיים וכן לענין מחיקה: י] עי' בתוס' שבת ס"ק יג, ועי' באריכות מ"ש בן המחבר, ובפמ"ג משב"ז סק"ד ובביאור הלכה ד"ה במשקין: יא] דו"ל, וכן הכותב על בשרו והמשרטט על בשרו וכו' חייב חטאת: יב] דגם מוחק שלא ע"מ לכתוב אלא ע"מ לתקן חייב:

לה שה שה מפסח כדאיתא התם, אמאי לא ילפי ג"כ שה שה לענין אותו ואת בנו וכסוי הדם. וכאן אין לומר דלא קבלו הגזירה שה לענין אותו ואת בנו ואולי אינו מופנה, מכל מקום הוי לן למילף במה מצינו מפדיון בכור ומפסח במה הצד, ודוחק לומר דאית פירכא על מה הצד. אלא ודאי דלענין חומרא אמרינן שה אפילו מקצת שה אבל לקולא ילפינן שה שה מפסח, וה"ה לאתרוג דלא אמרינן אתרוג ואפילו מקצת אתרוג. והנה לא אוציא לעז על הראשונים שנהגו לברך על אתרוג כזה במקום הדחק, מ"מ לא שבקינן היתרא לברך על אלו שלא בדוחק גדול, כנ"ל בשאלתך. נאום משה איסרלש מקראקא.

### קיח

נתבקשתי מהזקן מוכה אלהים ומעונה הניכר בשערים כמר אשר הנקרא אנשיל. טייזינגר, לחוות לו דעתי אם אפשר שבן בתו יוכל לומר לו קדיש אחרי מותו, מאחר שהוא גדלו בביתו והשכיר לו רבי והביאו לחיי עוה"ב. ואמרתי לו כן, וביקש ממני להורות לו בכתב כדי שיהיה לבן בתו לראיה בכל מקום אשר ילך.

והנה באתי למלאות רצונה, והנה גלוי ומפורסם בתשובת מהרי"ק<sup>2</sup> שכתב כן בהדיא שיוכל לומר קדיש במקומו. ואף במקום שאר אבלים המגידיים על אביהם ועל אמם יש לו חלק, ואין הולכים בזה אחר המנהג כדאיתא התם בתשובותיו. ואני באתי להוסיף על דבריו, כי מהרי"ק כתב שם שלא מצינו שבן הבן חייב בכבוד אבי אביו ולכן הרחיק קצת בתחילה שבן הבן כאחר יחשב, ולא כן הוא עמדי, דהרי אמרו במדרש<sup>3</sup>: ויזבח יעקב זבחים לאלהי אביו יצחק ולא לאלהי אבי אביו, שחייב אדם בכבוד אביו יותר מבכבוד

אבי אביו, וכן כתב רש"י פרשת ויגש<sup>4</sup>. ומדקאמר יותר מבכבוד אבי אביו משמע דחייב בכבודו, דבלאו הכי לא שייך למימר יותר והוי להו למימר חייב בכבוד אביו ולא בכבוד אבי אביו, והוא מבואר נגלה שלא בדברי מהרי"ק.

כ"ש דכמר אשר הנ"ל גדל היתום תוך ביתו, ואמרו במסכת סנהדרין פרק כהן גדול<sup>5</sup>: כל המגדל יתום בתוך ביתו כאילו ילדו, ולמדו שם מפסוקים הרבה. וכ"ש שהביאו לחיי עוה"ב ששכר לו רבי ללמדו, ואמרו<sup>6</sup>: דכבוד רבו הוא קודם לכבוד אביו, שזה מביאו לחיי עוה"ב וזה מביאו לחעה"ב. כ"ש בכמר: אשר דכולהו איתנהו ביה, שבן בתו יאמר עליו קדיש כשאר אבלים. ובלבד שתתמצה בתו לזה ולא תקפיד שבנה יגיד קדיש בחייה, כי יותר חייב בכבוד אביו ואמו מבכבוד אבי אביו. ומ"מ משום שאמרו פ"ק דסנהדרין<sup>7</sup> דמצוה לבצוע, גם שלא יהא נראה זה כדבר חדש אניח הדבר על פשרת מהרי"ק, שבן הבן יאמר פעם אחת והמגיד על אביו ואמו יאמר ב' פעמים. כן יהיה לזה, הבן בתו יאמר הוא פעם אחת ויהא לו חלק אחד בקדיש והאבל על אביו ואמו ב' חלקים ויאמר ב"פ. ובוזה לא יהיה דבר חדש, כי היה בימים הראשונים אשר לפנינו כמבואר בדברי מהרי"ק, וחיים ושלום לכל ישראל. נאום משה איסרלש מקראקא<sup>8</sup>.

### קיט

אשר שאלתם ממני אם מותר לפתוח או לנעול בשבת ספר הכתוב עליו מבחוץ אותיות כדרך שכותבין על הספרים מבחוץ שם הספרים. ואיכא למיחש בזה משום מוחק וכותב בשבת, דהרי כשפותח לא יכולין לקרות האות עוד עד שיחזור וינעלנו, עכ"ל שאלתך.

נראה דיש לדקדק בהא טובא, דהא קי"ל

בתו" עד פה באותיות רש"י ובסוגריים בהוצאה ראשונה. 8 ו. ב. 9 בסוף השאלה נמצאת בכל ההוצאות הערה זו: "עורי מעם ה' עושה שמים וארץ, והוא יצילני משגיאה". בדפוס ראשון היא באותיות רש"י.

1 עיין לעיל סי' קה הערה 3. 2 שורש ל ענפים א. ב. ג. ד. 3 על פי בראשית רבה סדר ויגש פרשה צד, ה. 4 בראשית מו, א. 5 יס, ב ע"י ג"כ מגילה יג, א. 6 עיין רמב"ם פ"ה מהלכות תלמוד תורה הלכה א. 7 מן "ובלבד שתתמצה

סוף הבונה<sup>1</sup>: כתב במשקין במי פירות באבק דרכים ובכל דבר שאינו מתקיים פטור, וידוע דכל פטורי דשבת פטור אבל אסור בר מחלת כדאיתא סוף האורג<sup>2</sup>, ובנדון זה אע"ג דאינו מתקיים כתב זה מ"מ הוה כתיבה ומחיקה, ולא מהני אם הוי מחיקה מה שחוזר ונועלו וכותבו. דאדרבה משום זה מגרע גרע, דאטו משום דתרתני קא עביד עדיף טפי ומי שמוחק וחוזר וכותב לא יתחייב. הרי גזרו לקרות לאור הנר שמה יטה כדאיתא פרק יציאות השבת<sup>3</sup>, ואין נותנין כלי שמן על פי הנר בשביל שתהא מנטפת שמא יסתפק ממנו<sup>4</sup>, ובודאי אף אם יחזור השמן אליו לא מהני, ולכן אסרו<sup>5</sup> לנעול בנר שאחורי הדלת משום מכבה ומבעיר הואיל ומגדנד השמן הנה והנה, וה"ה בכל כיוצא בזה. וליכא למימר דהואיל ומתעסק בלימודו הוי דבר שאין מתכוין דמותר כר"ש, דזה אינו דהא מודה ר"ש בפסיק רישיה ודומיא דנר שאחורי הדלת דאסור לנעול בדרך שמנענע השמן, ומכח מלאכה שאינה צריכה לגופה לא שייך למפטריה דמ"מ הוי אסור לכתחילה, ועוד<sup>6</sup> דאדרבה מלאכה זו צריכה לגופה דהא צריך למחוק ולכתוב כדי לפתוח ולנעול הספר, ומאחר דזה הוי דרך מחיקה וכתיבה איכא למימר דאסור, וכזה כתב המרדכי בשם מוהר"ם<sup>7</sup> על העוגות הכתובים עליו אותיות

אכן יש למצוא צד היתר בנדון זה, דאיכא למימר הואיל ועומד לפתוח ולנעול אין דרך מחיקה בכך, ותדע דגרסינן פרק הבונה<sup>10</sup>: הכותב על ב' לוחי פנקס ונהגין זה עם זה חייב, על ב' דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה פטור, ופירש"י על לוחי פנקס של חנונים כעין אותן של סוחרים שיש להם לוחים הרבה חקוקים וטוחים בשעוה, אם נהגין ונקרין זה עם זה שכתובין על ב' שפתי הלוחין סמוכין זה לזה חייב עכ"ל, ומעתה יש לדקדק אמאי תנא הכותב על לוחי פנקס לתני רבותא טפי, דאפילו היו כתובים כבר אם פותח ונועל הפנקס דהוי כתיבה ומחיקה, דידוע דאלו

1 שבת קד, ב. 2 שם קז, א וגם ג, א. 3 שם יב, ב ועי' ג"כ ביצה כב, א: המסתפק ממנו חייב משום מכבה, בכל ההוצאות רשום פה פרק במה מדליקין, ואולי זה מפני שהמאמר הבא תיכף אחר כך הוא מפרק זה. 4 שם כט, ב. 5 שו"ע או"ח סי' רעז סעיף א. 6 מן "דמ"מ" עד פה באותיות רש"י ובסוגריים בדפוס ראשון. 7 שבת פ"ז סי' שסט, ועי' במ"ב הלכות שבת סי' שמ אות טו שכתב "ודוקא כשכותבין על העוגות אותיות מדבר אחר אבל שהכתיבה היא מהעוגה עצמה בדפוס או בידים שרי דאין שם כתיבה עליה וממילא לא שייך בזה מחיקה. וכן אם כתב האותיות בדבש המעורב במים או שאר מי פירות ג"כ אין להחמיר — ועיין בספר דגול מרובה שמצדו להקל בעיקר הדין הזה והביאו בשע"ת ויש לסמוך עליו כשאינו שובר במקום האותיות בידו רק בסיו דרך אכילה, וספר שכתוב בראש חודי דפיו אותיות או חיבות, יש אוסרין לפתחו ולנעלו בשבת

דע"י הפתיחה שובר האותיות והוי כמחוק וכשנועלו הוי ככותב, אבל דעת הרמ"א בתשובה להקל בזה וכן דעת הרבה אחרונים, וסעמם דכיון דעשוי לנעול ולפתוח תמיד ליכא ביה משום מחיקה וכתיבה והוי כדלת הנסגר ונפתח תמיד דאין בו משום בנין וסתירה וכן המנהג, ומ"מ נכון להחמיר כשיש לו ספר אחר, ועי' ג"כ סי' בשו"ע או"ח סי' שמ אות ב שמאריך בדינים אלו ומסיים, ושמעתי שרמ"א בתשובה מתיר ג"כ פתיחת ספרים שכתובים עליהם אך ראייתו לא ידענא. 8 במרדכי פרק ערבי פסחים (דף קיד ע"א) מביא "סדר של פסח" ושם כותב: "וכן נהגו העולם לעשות סימנים לידע אילו היא ראשונה אינו שניה ואינו שלישית — ולכן עושין כן כדי לעשות המצות שתקנו חכמים עליהם כסדר שנעשו על האחת ברכת המוציא ועל הב' על אכילת מצה ועל הב' כריכה". 9 שבת לד, ב, ועי' ג"כ כריתות כ, ב ומרדכי שבת פ"ד סימן שכג. 10 שבת קד, ב.

פנקסים העשויים מלחמים עשויים לפתוח ולנעול, אלא ודאי דאין זה מקרי כתיבה ומחיקה. דאין לומר דחייב לא מחייב אבל פטור אבל אסור, דאיכא לחלק מניה וביה וליתני בסיפא על לוחי פנקס ונהגין זה עם זה דפטור בכה"ג אם היו כתובים כבר. דאין לומר דניחא ליה לחלק ולאשמועי' פטור אפילו בכותב אם אינן נהגין זה עם זה, דהא כבר אשמועינן הדין ההוא: כתב על ב' כותלי הבית ואין נהגין פטור. ועוד יש לדקדק בגמרא, דקאמר שם: א"ר אבהו<sup>11</sup> כתב אות אחת בטבריה ואות אחת בציפורי חייב, כתיבה היא אלא שמחוסרין קריבה. והתנן כתב על ב' כותלי הבית על ב' דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה פטור, התם מחוסר מעשה דקריבה הכא לא מחוסר מעשה דקריבה. פירש"י התם אינו מקרבן אלא ע"י קציצת המפסיק ביניהם, וכי קאמר ר' אבהו כגון כתב על שפת לוח זו בטבריא ועל שפת לוח זו בציפורי ואתה יכול לקרבן שלא במעשה רק בקריבה בעלמא, עכ"ל. הרי קמן דקריבה לא מקרי מחוסר מעשה כלל, א"כ ה"ה אם היו אלו ב' אותיות כתובים כבר אחת בציפורי ואחת בטבריה ומקרבן יחד לאו כלום עבד, וה"ה אם היו מקורבים והרחיקם לאו כלום עבד ולא מקרי מוחק. דאין לומר דאע"ג דמיחייב בלא קריבה מ"מ בקריבתן גמי עושה איסור ומוסיף על כתבן, וה"ה אם רחקן מהרדי הוי מוחק. זה אינו, דהא תנן התם כתב ע"ג כתב פטור, ואמרינן בגמרא מאן תנא דלא כר' יהודה<sup>12</sup> דתניא הרי שהיה צריך לכתוב השם ונתכוין לכתוב יהודה ולא כתב בו דליית מעביר עליו קולמוס<sup>13</sup>, וחכמים אומרים אין השם מן המובחר, ואם היה אפשר לומר דלענין שבת מיחייב אע"ג דכבר כתב לגמרי א"כ מאי מייתי ראייה מהתם, דלמא אע"ג דהתם אין השם מן המובחר מ"מ לענין שבת מתחייב. דא"ל דאיכא מתניתין דלא כמאן, דאיכא מאי מקשי התם התוס'<sup>14</sup> דמתניתין דלא כמאן

אתיא דרבנן מודים לענין גט דהוי כתב כדאיתא התם<sup>15</sup>, דלמא מתניתין בסתם איירי דמיירי ביה רבנן ור"י. אלא ע"כ מקשים התוס' מג"ל דמתניתין רבנן היא, וא"כ אנן גמי נימא מג"ל דמתניתין רבנן היא. אלא ש"מ דבכל מקום דהוי כתב מעיקרא לאו כלום עבד, והא דבכתב ע"ג כתב פטור ולא מותר לכתחילה יש לומר שאני התם דמ"מ כותב והעיקר הוא הכתב האחרון, שהרי שוב הכתב הראשון אינו נראה. ולכן קאמרי רבנן השם אינו מן המובחר, אבל גם הם מודים דהוי כתב במקצת, וכן אמרינן בירושלמי<sup>16</sup> בהדיא<sup>17</sup>. אבל קריבה בעלמא דאינו עושה רק שנקרא זה עם זה והכתב כולו כתבו קודם לכן מותר.

וה"ה בגדון דידן, דאף ע"ג דפותח ונועל אינו עושה אלא הקריבה וההרחקה ולא כלום עבד, דהקריבה אינו מעשה כלל. דאין לחלק דשאני התם דכל אות כתוב לגמרי במקום אחד ואינו מחוסר רק הקריבה, אבל כשפותח באמצע אות אחד הוי ככותב. דזה אינו, דלענין חיוב שבת ב' האותיות כאות אחד דמיא, ואילו היתה הקריבה מקרי מעשה היה פטור, דהוי חסרון באמצע הכתיבה וה"ה באמצע האות. ותדע דאליכא מאי פריך אר' אבהו ממתניתין דקתני על ב' כותלי הבית על ב' לוחי פנקס פטור, לישני ליה דהתם מיירי דהפסיק באמצע אות ור' אבהו מיירי בהפסיק בין האותיות, אלא ש"מ דליכא לחלק בהכי וא"כ ה"ה בגדון דידן מותר, ולא דמי לעוגה שכתובים עליה אותיות דאסור לשוברן דהואיל ואכלן קא עביד מעשה דאי אפשר לחזור לקרבן אח"כ, אבל אם היה מפרידן זה מזה וחזר וקרבן אפשר דשרי דקריבה לאו מעשה הוא. וכ"ש בספר דעומד לנעול ולפתוח, דקריבתו והרחקתו לאו כלום הוא.

ועוד נ"ל להביא ראייה מהא דאיתא במשנה פרק כלל גדול<sup>18</sup>: הכותב והמוחק ע"מ לכתוב, ופירש"י כותב ומוחק לקמן מפרש למאי מבעיא

11 אצלו. א"ר אמ"י. 12 גיטין כ. א. 13 שם: ומקדשו. 14 ד"ה אמר רב חסדא. 15 מן. דרבנן מודים. עד פה בסוגריים ואותיות רש"י בדפוס ראשון.

16 שבת פ"ב הלכה ה. 17 מן. וכן אמרינן. עד פה באותיות רש"י וסוגריים בדפוס ראשון. 18 שבת דף עג. עמוד א.

ופעמים זוקפים אותם שרי, וא״כ ה״ה בנדון זה.

## קכ

שאלה על מה שנוהגין בעיר לובלין, שיש שם יריד גדול והעיר מוקפת חומה ומתקבצים שם הרבה ישראלים ג' פעמים בשנה י' ודרים שם בחדרים הפתוחים לעיר, אך החדרים הם של כותים ובביתם של כותים, רק שבני ישראל שוכרים אותם מהם ומיוחדים להם כל השנה לסחורותיהם רק שאינן דרים בהם רק בזמן היריד, והוא פחות משלשים יום. ומשתמשים ג״כ בבית הכותי בצרכיהם הקטנים, כגון בשול מאכליהם וכיוצא בו. ונוהגין לטלטל שם בכל העיר בלא עירוב, אם יפה עושים. וכן נהגו מקדמונים אך שנשתנה קצת, כי מתחילה היה דר בעיר ישראל אחד בקביעות כל השנה כולה ועכשיו אינו דר שם רק כל העיר של כותים כי אם בזמן הירידים<sup>1</sup>, שמתאכסנים שם ישראלים משאר מקומות ודרים עד עבוד היריד שחוזרים לביתם.

תשובה: בראשונה צריכים לדקדק על מה סמכו הקדמונים שהקילו בדבר זה, ואח״כ נברר אם יש לחלק. דע כי כתב הרמב״ם<sup>2</sup> והביאו הטור סוף סי' שע״א<sup>3</sup> דאורח אינו אוסר. וכן הסכימו האחרונים דל מהרא״י בתרומת הדשן סי' ע״ו בראיות ברורות דאין האורח אוסר עד שלשים יום, וכן הסכים עמו הגאון המחבר ספר בית יוסף<sup>4</sup>. ואף ע״פ דמהריק״ם<sup>5</sup> כתב דאורח אוסר, כתב הרב הגזכר דמיירי דוקא בשלשים יום אבל פחות משלשים יום אינו אוסר. והוכיח מהרא״י בתשובה הנ״ל דאפילו אורחים רבים ובעל בית אחד כולם מותרים לטלטל. ומהשתא

במשכן, שהן רושמין על קרשי המשכן לידע איזה בן זוגו וכותב אות בזה ואות בזה ומוחק פעמים שטעה, עכ״ל. ואי הוי שייך מחיקה בכה״ג אמאי הוצרך לפרש פעמים שטעה, איכא לפרש דהוי מוחק במשכן בשעה שהיו פורקין המשכן היו מפרידין בין האותיות. ומנ״ל לרש״י דהיו כותבין אות בזה ואות בזה, דלמא היו כותבין אות אחד על ב' קרשים ביחד ועי״ז היו יודעים שהוא בן זוגו. דאין לומר מדבעינן ב' אותיות ש״מ דבמשכן ב' אותיות היו, דזה אינו דהשיעורין לא למדו ממשכן רק ענין המלאכה. ותדע שהרי פליגי התם<sup>10</sup> על איזה ב' אותיות מחייבין, אי בעינן שם משמעון או גד מגדיאל או ת״ת או אי מחייבין בא״א משום דכותבים בגלטורי. ולמדו שם הכל מדכתיב בעשותו אחת מהנה<sup>20</sup> ולא למדו ממשכן, דאדרבה אי הוי למדין ממשכן הוי מתחייב בכל ב' אותיות בעולם כמו דמחייב התם רבי יוסי, דקאמר לא חייבו ב' אותיות אלא משום רשם, שכך היו כותבין על קרשי המשכן לידע איזה בן זוגו. וקאמר בגמרא לפיכך שרט שריטה אחד על ב' נסרים חייב, וא״כ ה״ה דהוי לן למימר כה״ג באות אחד, אלא שאין דרך מחיקה וכתובה בכך. ועוד נראה לי להביא ראיה להיתר מהא דמדמי התם בשמעתין ענין כתיבה לענין בנין, ואמרי' סוף כירה<sup>21</sup> לענין מטה של טרסיים ומטה של גללניתא שהם מטות של פרקים שדרכן לפרקן ולהחזירן, שאם היו רפוין ואי אפשר בהן ליתקע דמותר להחזירן לכתחילה והוא הדין לפרקן, וכן לענין מגורה של חוליות דאם היתה רפויה שרי. ואפילו מאן דאסר מכל מקום אם היו החוליות מחוברים יחד ואינן מפורקים ופעמים מטים אותם

19 שם דף קג, עמוד ב. 20 ויקרא ד, ב ושם  
„ועשה מאחת מהנה״. 21 שם מז, א וב.

1\* עיין לעיל סימן ס הערה 2. 1 לעיל בסימן  
סה מדבר בענין אורח הבא לעיר שישראל אחד דר בין  
הכותים אם אוסר האורח על הישראל לטלטל שם.  
ועיין בחלק שני של סימן סא שמהרש״ל כותב על  
אותו ענין ואומר: „ומזה באת להתיר בלובלין לישא

שנים משום שהוא מרליק ד' להוראת שעמוד כד' ימים לחנוכה לא כדי להשלים הליל ג' שהסדר ועוד יום דוחקו אחרים רבים לזה הפי' ולכן חיוור כוכן בעיניו הוא דאנא הוה אמינא דאם שכת ליל ג' מלהרליק כשיכא ליל ד' וזהו אמינא שירליק ג' נחת כנר א' להשלים הלילה שעבר וירליק עוד ד' נרות אחת כנר אחר כשכיל הלילה ד' שהוא עומד כזו וזה נקרא השלמה יפה דרמי להשלמה דתפילה לכך כתבו הפוסקים ז"ל דלא יעשה השלמה זו כיון שעבר וזמנה והוה הנל"ע

## סימן כו

**כתב** הרב בית יוסף ז"ל לכתור א"ח ב"י ס"מ ז"ל כתב המרדכי כפ' כלל גדול בשל דכינו מאיר על עונות התיטקות שכותבים עליהם אונות ותיבות איך טובלים אות התיטקות ב"ט והפ"ב אי משום מוחק ליכא איסורה דאורייתא חלל כמחשק ע"מ לכתוב וניהיו איסורא דרבנן איכא ובתיקין אין לחוש רקטן אוכל כפילות אין כ"ד מגוין להפרישו היכא דלא ספיק ליה כירי עב"ל והל' תחל' אפי' אומ' כי לע"ד בעל הדוקח חולק על זה שהרי כתוב הכא בתשובה דאם דאם התיטקן לאכל העינה אע"פ דאיכא איסור דמריק אין לחוש משום דהיינו תיקון קטן וכיון דלא ספיקן ליה בידים ליכא ח איסור וכס' הרוק ק"ד רנ"ו כתו' וז"ל מהנהגותיו שמושיב התיטקות ללמוד בשכונות לפי שניתנה בו תורה וכו' ומביאים הלוח שכתוב עליו אכנ' ד' תשל"ק תורה וזה לנו בו ויקר' א' משה בו' וקור' ירכ כל אות ואלות מן א"כ והתיט' אחריו וכו' וכתן על הלוח מעט דבש ולוחך הנער הרבש פעל האותיות כלטונו ואח"כ מביאין העונה שנילושה בדבש וכתוב עליה ה' א"ד"ס נתן לי לטון לימודים וכו' וקור' הרב כל תיבה של א' הפקוקי והנער אחריו ואח"כ מביאין בינה מכושלת וקלופה הקליפה ממנה ופתו' עליו ויאמר אי בן אדם כטקן תאכל ומעין תמלא את המגלה הולאת וכו' וקרא הרב כל תיבה והנער אחריו ומאכילין לנער העונה והבינה כי טוב הוא לפתיחת הלב ול' יפניה אדם מן המנהג עכ"ל והנה מתוך לשון זה נראה שבפ"ה הרב לאכל התיטק העונה והבינה שכתוב עליהם א' ה הפקקים ועוד דבפ"ה כתב ומאכילין לנער העונה הרב בפ"ה דספיקן ליה בידים ולרבי ה"ס היכי עבדינן הכי דהא הי מוחק כ"ט של עגרת א' ודא' נרא' דהרב בעל המחקר פלג לרבינו מאיר וק"ל דליכא איסורא דמוחק ונלע"ד דלרבינו מאיר עמנו נריך לומ' דא' האותיות ותיבות הכתוב כענינהם כתיבות ככתיבה ממש כדיו א' כנבע אחר והכי משמע לשון המרדכי שכת' עונות התיטקות שכותבי עליהם א' תיות ותיבות ולשון כתיבה לא שייך א' כדיו ומשום הכי ק"ל ריש איסור מחק' ואפי' הכי לבעל הרוקח אין לחוש אכל א' האותיות והתיבות לא יהיו כתובות על העונה כדיו א' כנבע אחר אלא יהיו עשומות כדפ"ס על גוף הענ' של העינה ענמה א' עשויות בידים בעינה ענמ' של העונה כזו נלע"ד דלא יהיה איסור בדבר לאוכל העונה ולשכור אותה דלא שייך כזה מחיקה ומכאן ינא היתר בעולם ונתפשט ה' הנהגה

לפטור אחרים מדכתב דנריך שירליקה מי שהוא חייב כהדלקה דמשמע שהם ב' דברים האחד שהוא חייב ויש חיוב ומנוה עליו להדליק והשני שירליק להונו אחרים ולכן מי שהוא חייב כהדלקה ידליק לפטור אחרים ומי שאין עליו חיוב הדלקה א"ס הדליק לאחר' לא עשה כלום נפקא מינה דכ"הנו אומרים אשה מדלקת מראמר ריב"ל נשים חייבות כנר ד' מדלקת לפטור אחרים אבל קשה לי למה הרמב"ם ז"ל לא כתב בפ"ה דאשה מדלקת כשכתב דחש"ו אין מדליקין היה לו לכתוב דאשה מדלקת כיון שהוא תלמוד ערוך ועוד קשה לי סוכא על דברי הרמב"ם ז"ל כמה שכת' ריש פ"ג מ"ה חטבה וז"ל כל שחיו בקריאת המגלה חייב כהדלקת נר חטבה וא"ס הוא כדברי הרב הגמיר ז"ל שכוונת הרמב"ם ז"ל היה לרמוז על הנשים דחייבות כנר חטבה קשה כיון שהוא תלמוד ערוך במכוב' כפ' כמה מדליקין נר אחר ריב"ל נשים חייבות כנר חטבה א"כ למה הלך הרמב"ם לתלות חיוב הנשים כנר חטבה בקריאת השגלה בשלמא א"ס לא היינו מונאים בתלמוד חיוב הנשים כנר חטבה כפ"ה הוה ניחא דנלף ליה מ מקריאת המגלה ולומר דכי היכי דמגילה חייב משום שאף הן הע באותו הנס מהא' טעמא נמי יש לומר ד דחייבות גם כנר חטבה ולשנו של הרמב"ם היה מתני' מה שכתב כל שחייב בקריאת המגלה חייב כהדלקת נר חטבה אבל כיון שחייב הנשים כנר חטבה הוא תלמוד ערוך מפורש כמו שהביאו הרב הגמיר ענמ' למה יש לנו לתלות וללמוד אותו מקריאת המגלה הכי היה לו לומר בפ"ה נשים חייבות כהדלקת נר חטבה ועוד יש לתמוה על הרב הגמיר ז"ל שחייב מותרת ריב"ל נשים חייבות כ כנר חטבה ומקיים לשנו א"כ הרי היא כמגלה ולמה צריך לדמותו למגלה כיון שהוא הביא בפ"ה מותרת ריב"ל כחטבה וכל זה ע"פ ואיפשר לומר דכוונת הרמב"ם ז"ל היה לפי שלא פירש מי ומי הם החייבים כהדלקת נר ח חטבה לכך כתב כקניור דכרך למנות מגלה דכל מי שחייב בקריאת מגלה חייב כנר חטבה ולא בא לרץ אשה כפרטות :

## ביטן בה

**כתב** הטו' ב"י תרעב אכל א"ס עכר כל הלילה ולא הדליק לא ידליק ביום המחרת ד דשרא כטיהרא מאי אהני וכן לא יס' כלילה שלאחריו שכבר עבר וזמנו כו' הנה הרב הגדול בית יוסף ז"ל הביא בטס רבינו מאיר שכתב דמי שלא הדליק לילה אחת טוב לא ידליק וכן הביא בטס הרשב"א ז"ל ופ' הרב דהכוונה הוא לומר דאין לו תשלומין כלילה שלאחריו ועסוקהנה בפ"ה א' התשלומין צריך להכין איך היה איפשר לעשות התשלומין וכאן הפוסקים ז"ל לומר שלא יהיו תשלומין לפי שעבר זמנה ושאוועתי מי שרצה לומר דהכי קאמר א"ס דרך משל לא הדליק כליל ג' שהיה לו להדליק ג' נרות ו זאת ה' הלילה לא הדליק כלל כליל שלאחריו שהוא ליצ ד' שהיה לו להדליק ד' נרות לא ידליק כי א"ס ג' להורות שחשד לו ליל' אחת עד שכליל א' לא ידליק כי א"ס ו' נרות וזה הפי' נ"ל דחיק קנת מפני שא"ס ליל ד' ידליק ד' נרות לא מיקרי זה השלמה בעד ליל ג' כי היכי דתימא דלא

ממנה שאלו לבל' כ"ט ושבת מרחקות עשויות מאסוקר  
ועליהם כמה נזירים ממנו נרות עשויות כרפוס על גוף  
המרחקת ענמו ולא חשו לאסוקר מחיקה לכן נר' דרכיו  
מאיר ענמו יסבור דיש להתיר חס האותיות והתיבות  
היו מניידות ודמויות בעיניה ענמה מניף העינה של  
פעולה ענמה דאין כזה מסומח ועל הדן ענמו שאלו  
דרכיו מאיר כשהם כתובות בדיו בעונה וס' דמסוס כך  
אסוקר לאוכלס כשבת מסוס מומק יפ לי לרון שהרי מנינו  
פיהתירו חכמים כשבת כמה ענינים הדומים לזלזלה  
בעניניו אכילה שהרי כתב הטור לעו סי' סוד דמות  
להתיר ראש המנופה כסוף כשבת כדי להוציא היין  
ואעפ"י שהתורה היא מלאכה גמורה עכ"ל כיון שהכוונה  
אינו לעשות פתח גם כפי' שכל הביא הרב בית יוסף וז'  
בפס סבולי הלכס דמותד למלוח כסד מכוסל לא כונה  
מכוסלת לאוכלה לאלתר אע"ג דמליחה היא אכ מלאכה  
גם כאלו סיון הביא תזכות הרשכא וז' דס' דמותד  
לחתך יקן דק דק כדי לאכול לאלתר וכת' שס דבמעט  
כל הפיס' ז'ס וז' חכמים לדעת הרשכא ש"כ הכא כמו  
כיון ששג' האכילה הוא שיכר העונה וא כל לזונה כל' עד  
דלדעת כל הפוסקי' וז' הוא מת' ואין לחוש מסוס מחס  
דמה שדנה להוסיף הרב בעל הלכותים וז' לאסוקר  
באותם הספרי' שכותבי עליהם בדאשי חורי  
הדפים לזותיות או תיבות שאסוקר לפותח ולסוגר כשכ'  
משים מוחק או כותב ולימד זה משה שכתב דרכיו מאיר  
בעונות לזה לומר דשה' המחילה דכה וגדולה מגדלות  
תורתו וחכמתו כר' דאין הנדון דומה לראי' מסוס דדוק'  
בעונה ס' לל דרכיו מאיר דיש לחוש מסוס מוחק שהרי  
האותיות שהיו כתובות הם נמחקות לגמרי ומוניא אותם  
שנויות מן העולם אכל הכא  
בספרים מה שהיה כתוב אעפ"י שפיתח הספר נשאר  
כתוב כשהיה ואינו מוחקו לגמרי ועוד דפאלי אותיות ה  
הענינות שהם כתובו' גוף אחד שלם כל אית וזאות ולכך  
באלוכל העינה מפריד האות לחלקים דקים והוי מוחק  
אכל הכא בספר סמתחל הכתיבה האות ענמה אינה נוף  
אחר שלם אלא היא כתובה חלקים דקים שהרי שבורה  
של כל דף ודף כתוב חלק אחד מהאותות און הכי נמי ד  
דב' זמתי' חברים כל הדפים יחד נראים האותיות שלימות  
אכל לפי האמת בכל דף יש חלק אחד מהאותות ש"כ בכר  
היא עשויה חלקי' דקים מנר ענמה וכשעבא פתח אינו  
מחרס ש"ס דבר ואינו מחק שהרי החלק שהיה כתוב כדף  
בן הוא כתוב ואם הייתה עשויה חלקי' נקרא מוחק בכר  
היא מחוקה מתחלת כתיבתה ולכן ללעד דאין להחמיר  
בזה וכן נהגים העולם היתר :

## סימן זך

**בזה** נמצאו בעל הטורים וז' דיש ס' תקן וז' פ"ה  
בגמ' קרי להו נוס וקרי להו מסון ומשני דכא  
בו ומיריס הרב בית יוסף וז' הקצה קצו' ענמה ומוקה  
וז' ואיכא למידק מאי קטוא ליה קרי' להו  
נוס וקרי' להו מסון דשפיר קאמר הכי ימים דהשתא הו'  
גמ' עתידין להיות לשון ותירץ הוא סס וז' וז'

כה א מתי פ"א מהל' שבת ה' טו סנה לזמן סה:
ב ב מ"י שם ה' יא:
ב ג ד שם הלכה טו:
ב ה שם הלכה טו טוס"פ א"ח ס' שמ סקיף ד ה:
ב ו מ"י שם ה' יד:
ב ז טס הלכה יא:
ב ח שם הלכה יג:
ב ט מ"י פ"ד מהל' גירושין הלכה ג סנה עשין טוס"פ א"ח ס' שמ קסה סקיף ג:
ב י מ"י שם הלכה ה:
ב יא טוס"פ שם סקיף ב:
ב יב מ"י פ"א מהל' תפילין הלכה טו טוס"פ י"ד ס' רע סקיף ג ועיין צ"ב:
ב יג מ"י פ"א מהל' שבת הלכה טו:
ב יד מ"י פ"ט מהל' שבת הלכה טו:
ב יו מ"י פ"א מהל' פסח:
ב יז שם הלכה יג:

### רבינו הננאל

ע"ה ממוז ת"ח קודם ולא היטה הני מילי לפדות ולחיות ולכסות הא לישיבה לא אלא אפי' לישיבה ת"ח קודם מ"ט היה איה מפנינ' כמ"כ ששנס לפני ולפנ' דקד"ה כ"ח דמתי' <sup>[דרושה]</sup> ר' יוסי דקדיל' נמוק' עמו הא (דאיך) (מאדאר) ר' יוסי ב"ד תננה מ"ט דר' דרדיש ועשה אחת ועשה הנה ומרסר אותה שמשון מחתה שם שמשון שמעין מניה דמודי ר' יוסי כי הבורח ש' משמון חייב שמוס כורב גורסי נמי בהודק מלתא פשיטא. פשיטא נתכון לדורוך ח' ודוק ר' חר כרב שם שמשון וכן נמי כביצד הגדל וכבר פירשהו ההם. אמר ר' א"י יהודה מצני' שם קטן כשם גדול שם משמון ומשמאל מי דמי מ"ס דשמעון פתח ומו"ס דשם סתום וכאשר יכוחו שם כזה אינו קראר שם. ופריך רב חסדא זאת אונרת סתום ועשאו פתח כסות. ומובחין עלה וכתבתם על מוזות ביתך. פי' וכתבתם כחם את שלא קראו אלפין עינין ביתין כפי' כלומר שלא תהא צורת בית הלא תגין כמו כ"ח כו' קתי' מיהא ר' ולא אונות פתוחות ואלא חסומות ואלא חסומות פתוחות כלומר אם יכתוב במזוזה אות שלמה כמזוזה חסומה היגנו ככלל שיהא פסולה. ופרקינן מתני' דחביב' הדותב שם שמשון ופריך רב חסדא זאת אונרת סתום ועשאו פתח כשר ר' יהודה בן תיבה היה דרדיש סימן לימי חגג דרמיו קרא כלומר ונסכיב' כתוב מ"ס יתרה ובכלוהו כתיב ונסכה וזכא כתיב ונסכי' יוד' יתרה וכן בכלוהו כתיב במשפט והבא כמפשט והרי ונסכי' ונסכי' במשפט מ"ס ומאנני נמי סתום באמצע

ותבה דכתיב' לסיבה ומדפחה ועשאו סתום כשר כן סתום ועשאו פתוח כשר. ואקשינן בשלמא פתוח ועשאו סתום **דעלוי' עיניה** וכל אות שהיתה כתובה בלוחות חשבה היא ומעלה מן האותיות שהתוספ' א"ח' ובלוחות לא היה מ"ס אלא שיהיה כרוב סתום אפי' מ"ס שבלוחות בנס היו עומדין. פי' מ"ס סתום כל דבר הותם היה סמיך' וכיון שהיו האותיות כולן בלוחות תרועות ותרועות מפולשת הרי (ביס) [אות] האמצעי בנך הלבן שלהן אם יש במה להיספך בהן עומד הלבן כלוח אב"ל מ"ס ומסמך' שאין להן במה להיספך' בנס עומד הלבן שבתוסם שאילו נפל הלבן היה נראה קטמנו נקב ואין בו צורך האות לפיכך המ"ס סתום כיון שהיה תרות בלוחות פי' בו עילוי אלא המ"ס הפתוח גרוע היה וכיון שהיו הסתום פתוח גרועי' גרעי' שהפתוחים מתדושי' ולא היו בלוחות. וא"י דיהיא ואיתיהב' ר' חייא בר אבא מנצנצ' עופים אמרם. ופריך לעולם מהדור בהן בלוחות הפתוחות והסתומות שאין נביא יכול להלך דבר וכו' וכן הו' מקוה'ן להיות האותיות בראש תיבה ובאמצעה והסתומות בסוף תיבה ודבר העצ מן הסופרים ההדושי' שכתבו היו נתכסין הסתומין בן הפתוחות ותיבה בן סוף תיבה וכן סוף תיבה פי' שחזר' בן תיבה להם כאשר היו מספורין ומסודרין בידותן וכיון שהיתה ידכתי' הכתב מפולשת מצד זה לצד זה קיימא דרב חסדא שהיה נראה מאחוריו הפוך כדרך הכתיב כתב שע"ג וזכיתי' מאחוריו: **כתב אות אחת סמוך לכתב**. בנך שהיה כתוב ג"ן וכתב תחתיו ח"ית' אף על פי כ' נמצא בו והנה שם כתוב פתוח הוא ודלא כן לא אליעזר דאמר חזות אתר על האריג חייב. אבל אם היתה מזוזה חסומה אתר לא אפי' היה חסר אתר והשלמא שע"פ שלא כתב אלא אתר אחת חייב ואילו לרבנן דקד"ל להשלים שאני. מי טריא. בנס כמי' שהיה דיעו באחת העת. קומא. שוף גרסינן בפרק הראשון כל השופרין ע"פ לריו ושוף קטף מן המזבח. אתר (ו)ועשרת ששור. כלי ברזל שמשפ' שחור בלשון שמשפאל אל כמאס ואל סודאי. מעשה בנך פטא שהוציא מעצרים במעשרת' על בשרו אמר' לו שוטה ראיא הו' ארסן פטור. כתב ע"פ כן השוטה. כתב ע"פ כן חסדא ראי' ר' יהודה הא כתיבה פעילא היא דאמר מעביר עליו קולטום ומקשר: וירושלמי תני עדים שאין ידעין לתחום אמר ריש לקיש ורשם להם בסיקרא והן חותמין בריו או ורשם להם בריו וחותמין בסיקרא א"ל ר' יוחנן וכי מפני שאנו שותקי' בהלכות שבת נתיר אשת איש אלא מקרינן לה ניר חלק ומרחיב להן הקרע. א"ר חייא בר אבא אילין בני מדינא ערימין סבין כדבעי כתבין לחבריה כתיב ליה בני מילין ומשדר לחבריה והוא שפך עליה דיו שאין בו עפי' וקליט מקום הכתב עשה כן בשבת מהו ר'

## קד:

### נתכבין

**נתכבין** **צבתוב** ח' וכתב שני ויינין. וא"ת מאי איריא נתכבין לכבז ח' דלא נעשית מתכבזו אפילו נתכבין לכבזו ו' אחד וכבז שני ויינין פטור כמו נתכבין לזרוק ב' זרק ד' (לעיל דף עג.) וכן קאם בצביתא דמתייא בגמרא נתכבין לכבז אות אחת ועלו צדו שמים חייב אמאי חייב מ"ס מתכבין לזרוק שמים זרק ד' וי"ל דמיייר כגון שהיה נרץ לכבזו שמי אומיות אחת שמי אומיות שהיו להשתא נתכוון לדבר אסור וגם נעשית מתכבזו ואפילו הכי פטור דמפרש גמ' משום דצעי וייני וא"ת מאי איריא נתכבין לכבז ח"ת אפי' נתכוון לכבז שני וייני וכבז צלא ויזן פטור וי"ל נקט נתכבין לכבז ח' לרצאה דזוקא כתב שני וייני דצעי ויזן פטור אבל כתב שמי אומיות אחרות דלא צעו ויזן חייב ואע"ג דהשתא מיהא ללחת הוא דמתכבין: **שיחור**. פירש רש"י אידערמנ"ט ואין נראה דלמאי הוא

קרי ליה רבי חייא צלא ולא נקט ליה צלאון <sup>[דרוש: מתי: בן עזר]</sup> <sup>[אור"ח]</sup> דהא בן סטול דלמרינן הכא דהוה צימי פפוס ב' יהודה דהוה צימי רבי עקיבא דלמוסס צפרק צתבא דצברטו (דף עז פא):

### אמר

וא"ת רב חסדא דלא בר' יהודה. דקאמר אהיה' דלמר רב חסדא צפ' שני דגיטין (דף ג.) גט שכתב שלא לשמה והעביר עליו קולטום לשמה צלאו למתלוקת ר' יהודה ורצנ' דתנאי נתכבין לכבז ב' ודחי רב אחד רב יעקב דלמא לא הו' ע"כ לא קאמרין (ג.) הנהם צב' תורה אלא משום זה אלי ואנוהו אבל גבי גט מודו א"כ מתני' דהכא כמאן אמאי וי"ל דזוקא גנט שהיה כתוב שלא לשמה היו כתב עליזן כתב כלולי עלמא שהאחרין מתקן יומר מן הראשון שעושה לשמה אבל עקיבא כתב העליזן מתקן כלום לכ"ע לא היו כתב וצבחי מיייר מתני' ואמאי ככ"ע ורב חסדא דקאמר הכא דמתני' אמאי דלא כר"י לטעמיה דקאמר התם גבי גט צלאו למתלוקת ר"י ורצנן ואמאי ליה דמתני' דכבז כלל עינ' אישע' כן כשמתקן צבז כבז האחרין אבל לרב אחד ר' יעקב ע"כ מתני' לא איירי בכל עינ' דבגט לא מצי איירי: **התם** מחוסר מעשה. צפרק כל המנחות צלות מנה (מנחות דף יז.) צהנית צצר על גבי גמלים ונאלץ צו כגדוהת צשי מקומות צלכה מאן דלמייצ צלכה מאן דפטור מאן דלמייצ סגר דלא דמי לכבז על שני כותלי הבית שאין מוזק שם מסכון קריעה כמו כאלן: והתניא

**בגוש הכא במאי עסקינן כגון** <sup>[דרוש: בגוש שנצלו לתנו של דל"ת ועשאו ר"יש תנא נתכבין לכתוב אות אחת</sup>

**והספר לכך נרץ: רבא אמר בגוש שנצלו לתנא דדל"ת**. דלא היו אלא הגהת אות אחת ונדבר מועט חייב להוציל וזכו מיקון הספר <sup>[דרוש: להסיר]</sup> לאלס לשהות ספר שאינו מוגה משום אל תשכן צהאלק עולה (צוי ה.) והוה ליה ככתב אות אחת והשלמיה לספר דלארמן לעיל דמייצ ואפי' לרצנן: ועלו

**מתני'** על שני כותלי זויות. אחת צמזרמ ואחת צלפון צמזוכות וז' לזו צמקלוע: על שני זאחי פנקס. פנקס כל מנווינס כעין אותן של סומרים שיש להם לומיס הרצה חקוקין וטומיחן צבשויע: על שני זאחי פנקס. רצותא אשמועינן דלע"ג דלאו אלות אחד הם אס נתגין

**מתני'** הכותב שתי אותיות בהעלם אחד חייב \*כתב בדיו בסם בסיקרא בקומום ובקנקנתום ובכל דבר שהוא רושם יעל שני כותלי זויות ועל שני לווחי פינקס והן נהגין זה עם זה חייב הכותב על בשרו חייב המסרט על בשרו ר' אליעזר מחייב חמאת י' וחכמים פוטרינן <sup>[דרוש: בכתב במשקין במי פירות באבק דרכים באבק הסופרים ובכל דבר שאינו מתקיים פטור י'לאחר ידו ברגלו בפיו ובמרפקיו יכתב אות אחת סמוך לכתב וכתב ב' ויינין אחת בארץ ואחת בקורה כתב על ב' כותלי הבית על שני דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה פטור כתב אות אחת נומריקון ר' יהושע בן בתירא מחייב י' וחכמים פוטרינן: **גמ'** דיו <sup>[דרוש: סם סמא סקרא אמר רבה בר בר חנה סקרתא שמה קומום קומא קנקנתום אמר רבה בר בר חנה אמר שמואל חרתא דאושכפי: ובכל דבר שהוא רושם: לאתויי מאי לאתויי הא דתני י' רבי חנניא כתבו במי טריא י' ואפצא כשר תנינן ר' חייא כתבו באבר בשחור ובשיחור כשר: המסרט על בשרו: תניא י' אמר להן רבי אליעזר לחכמים והלא בן סטרא הוציא בשפים ממצרים במריטה שעל בשרו אמרו לו<sup>ה</sup> שושה היה י' ואין מביאין ראיא מן השוטים<sup>ה</sup>: כתב אות אחת סמוך לכתב: מאן תנא אמר רבא<sup>ה</sup> בר רב הונא דלא כר' אליעזר דאי ר' אליעזר <sup>[דרוש: האמר אחת על האריג חייב: כתב על גבי כתב: מאן תנא א"ר חסדא דלא כר' יהודה דתניא י' הרי שהיה צריך לכתוב את השם ונתכוין לכתוב יהודה ושעה ולא הטיל בו דלת מעביר עליו קולטום ומקדשו דברי ר' יהודה וחכמים אומרים י' אין השם מן המובחר תנא י' כתב אות אחת והשלמיה לספר י' ארג חזר אחד והשלמיה לבגד חייב מאן תנא אמר רבא<sup>ה</sup> בר רב הונא ר' אליעזר היא דאמר י' אחת על האריג חייב רב אשי אמר אפילו תימא רבנן להשלים שאני י' א"ר אמי י' כתב אות אחת במבריאי ואחת בציפורי חייב כתיבה היא אלא שמחוסר קריבה והתנן כתב על שני כותלי הבית ועל שני דפי פנקס ואין נהגין זה עם זה פטור התם מחוסר מעשה דקריבה הכא לא מחוסר מעשה דקריבה תנא הגיה אות אחת חייב השתא כתב אות אחת פטור הגיה אות אחת חייב אמר רב</sup></sup></sup>

**בגוש הכא במאי עסקינן כגון** <sup>[דרוש: בגוש שנצלו לתנו של דל"ת ועשאו ר"יש תנא נתכבין לכתוב אות אחת</sup> **והספר לכך נרץ: רבא אמר בגוש שנצלו לתנא דדל"ת**. דלא היו אלא הגהת אות אחת ונדבר מועט חייב להוציל וזכו מיקון הספר <sup>[דרוש: להסיר]</sup> לאלס לשהות ספר שאינו מוגה משום אל תשכן צהאלק עולה (צוי ה.) והוה ליה ככתב אות אחת והשלמיה לספר דלארמן לעיל דמייצ ואפי' לרצנן: ועלו **פסוס בן יהודה הוא [א"א] אמו סטרא אמו מרים מנצלא נשיא הואי כדאמרינן בפומבדריא סמית א"ר מבעילא (ונשמך מן הצנוני) תיבת "אלא" הוסיפו המהרש"ל דפריי: [ס] כת"י רבה וזכ"ה בדפריי ונכון (דק"ס): [ו] ככ"י רבה וזכ"ה בחידושי הר"ן (גליין) וזכ"ה בדפריי ונכון (דק"ס): [ז] ונקראין (וכ"ה בירוש' שביד"ה): [ח] ככ"י כמורה (וכ"ה בירש' שביד"ה וכו') (רש"שי): [ט] שאינן (כ"ה ברביע'): [י] ציל' מיניא (מהרש"ל על צ"ל גומיא (פירוש כלעי' מהרש"ל): [ל] פסוס' (פירוש המה"ר בע"ל סטרא ביועל פנידרא. ונקרא על שם בע"ל אמו א"ש' שהוא היה ממוזר. [מ] בדפריי נוסף אורית דאין הו' נהגוצרי דמא וכו' כדמוכא בפרק בתרא דפריי וישו היה בימי יהושע בן פרוחיה במדבריה בעל ב"תא דשונה (פי' ע"א) א"ר כר' יהושע בן ברכיה שרדה לישו נהגוצרי בשתי ידים וכו' יהושע בן קריס פורא יצ"י עקיבא: א"ר מרים מנצלא נשיא היא. והא דקאמר בפר' דהגיה ר' (ע"ב) בר ביבי ביה שכיח בנחין [מקור] המות א"ר אמר לר' אשלוחתי דל' איתתי י' מורים מגדלא נשיא שבעת השתתה בימי רב ביבי בפר' מגדלא נשיא אחרת היתה אי נמי מלאך המות היה מספר לרב ביבי מעשה שאירע כבר בזמן גדול (ונשמך מן הצנוני): [נ] הציון שיך על הנוס' דפריי שהושטם המצונו (פי' הגוי"צ הקודם). והסדר הדורות שציון הוא בדפריי. ברפוסים המצויים הושטם קטע זה המצונו:**

## הבונה פרק שנים עשר שבת

(א) מגילה יז: גיטין יט. (ב) ג"ץ שם גיטין. (ג) [מסופהא פרק י"ב]. (ד) [מולן מש: מה ל:]. (ה) [נקמן דר' יו"ל]. (ו) גיטין כ: מה [נס]. סומרים פ"ה הלכה ג. (ז) [למן קה. נכרימות יט: א]. (ח) [מס' מנחות טט: ד"ה דמטריה]. (ט) [מנחות יט: א]. [גיטין מס' גיטין יט. ד"ה נקנקמוס].

### הנהגות הב"ה

(א) רש"י ד"ה מרפקו. י"ב על פ"ד ב"רס המלמע דף כז ע"א ונמ"ס. (ב) תוס' ד"ה אמר רב חסדא וכו' ע"כ לא קאמר רבנן התם:

### גליין הש"ס

גמ' א"ר אמי כתב אות אחת במבריאי. עיין לעיל דף פ ע"א תוס' ד"ה סבעלס אמר: תוס' ד"ה בן סטרא. י"ב בספרי קמץ ע"ד [ז]. ועיין תוס' מניגה דף ד' ע"ב ד"ה הוה שמת:

### ליקובי רש"י

פינקס. כעין אותן של סומרים שותקיין עניינן בעט [גיטין ב.] במרפקין. אכל עקורין ציטילא [ערכין יט.]. שקולא קוד"ה [נבחים ח: ועי' בתוס' לעיל צב.]. סמא. ועיין גליון קודש ארופומעניו' גליון [מגילה יח:]. הרתא דאושכפי. סס שזנעין צו מנעליס שמרין נשם [יט.]. מי טריא. מי גמטין לען מורי מי טריא מוס שגוריו צו מרי שזאז כעין עפלס גל"ס גלע"ג. **באבר**. וכן גי' ויש"ן שפך הטופרת ממוס ומשמיסר. בשחור. פמקין. ובשיחור. כמלח דלואשכפי [גיטין יט.]. אחת על האריג. אס מוסקף הוא על האריג ששור' דלחת דלמנרק ע"ס השאר [ולמן קה.]. דמשיקלר הוי צבאי נגד אריג שיעור הרצה מקיב האזי מוט שאלו על אכל כל הפגל [יריותה יז.]. ונתכוין **צבתוב** יהודה. שהיו מוסע ופטר ססוא נרץ לכבז יהודה. וצעה ופא הייטל בוי דלת. הרי הסס כמות אלא שזוא אלא לעמו [גיטין ח:]. ומנאלס סל כמות דכריו אכל שלא לשמו הוא (שם גר:). עיזו קולטום. על כל אות ואלו [שם ב:].

### הנהגות יצוינים

(א) ס"א ור' יהושע פטור (גליין: [ב] כת"י ותני' וזכ"ה ב"ר שר. דק"ס): [ג] בחוספא פ"ב היט איתא אמרו לו ומפני שוטה אחד נתייב את כל הפתקין: [ד] בדפריי נוסף בן סטרא אמר רב חסדא הוא אמר רב ביועל פנידרא בע"ל

הנהגות יצוינים. כלי (ו)ועשרת ששור. כלי ברזל שמשפ' שחור בלשון שמשפאל אל כמאס ואל סודאי. מעשה בנך פטא שהוציא מעצרים במעשרת' על בשרו אמר' לו שוטה ראיא הו' ארסן פטור. כתב ע"פ כן השוטה. כתב ע"פ כן חסדא ראי' ר' יהודה הא כתיבה פעילא היא דאמר מעביר עליו קולטום ומקשר: וירושלמי תני עדים שאין ידעין לתחום אמר ריש לקיש ורשם להם בסיקרא א"ל ר' יוחנן וכי מפני שאנו שותקי' בהלכות שבת נתיר אשת איש אלא מקרינן לה ניר חלק ומרחיב להן הקרע. א"ר חייא בר אבא אילין בני מדינא ערימין סבין כדבעי כתבין לחבריה כתיב ליה בני מילין ומשדר לחבריה והוא שפך עליה דיו שאין בו עפי' וקליט מקום הכתב עשה כן בשבת מהו ר'

### הבונה פרק גמ

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
תלמוד בבלי <עוז והדר> - ג שבת תלמוד בבלי עמוד מס : 220 הודפס ע"י אוצר החכמה

עצמה מינה ובה אין באכילתה משום מחיקה ומאי מייתי מתשובת הרמב"ם דאיירי בחוקק בטסי כסף או בעצים ואיך פשיטא ליה דהוי חקיקה וכתובה ומחיקה בעיסה מינה ובה באכילתה שהוא נדון מהר"ש הלוי מתשובת הרמב"ם והדברים פשוטים וכ"ש למי שיראה תשובת מהר"ש הלוי הנזכר סימן כ"ו. ועיקר חילוקו הוא בכותב בעיסה ע"י דפוס או כותב אותיות מן העיסה עצמה בעודה עיסה כמבואר בתשובותיו ובספר כנה"ג משמו לא שחילק בין כתיבה לחקיקה להקשות לו מתשובת הרמב"ם וחקיקה כתיבה. ואם הרב מהר"א ישראל הרב המחבר קול אליהו הנזכר לא שמיע ליה חילוק מן העיסה עצמה לכותב על ידי דבר אחר יחלוק מסברתו שהוא אינו סובר כן אבל להשיג מתשובת הרמב"ם אינה השגה לדעת מהר"ש הלוי דדברי הרמב"ם הם בטס כסף וזהב ועצים ואיהו קאמר דבעיסה מינה ובה לא שייך וכל זה פשוט ואין להאריך. והרב כנה"ג כתב על מהר"ש הלוי על חילוק זה שפתים ישק משיב דברים נכוחים. וכן התיר בפשיטות הרב מר וקציעה סימן ש"ם ע"ש ובתשובותיו שאלת יעבץ ח"ב סימן ק"ס.

נב גם אשו"ר להרב הנזכר בסימן ח"י הנו"ל שהביא משם מהרי"ל הלכות י"ט דגוי המביא כתבים חתומים ב"ט מותר לישראל לפותחם ולהתיר החותם וכתב עליו וז"ל תמהני אם יצאו דברים אלו מפה קדוש דקי"ל המפרק ניירות דבוקים הוי תולדת קורע וכו' הא נמי אסור אפילו ע"י גוי עכ"ל ודבריו הם דברי הרב פר"ח י"ד סימן קי"ח ס"ק י"ח וכבר רמזו הוא ז"ל אלא שהרב פר"ח לא הביא דברי מהרי"ל ונעלם ממנו שהרב ט"ז והרב מגן אברהם סימן תקי"ט הביאו דברי מהרי"ל ואוקמוהו שאין צורות בחותם גם נעלם ממנו שהגאון מהר"ר צבי בתשובותיו חלק על הרב פרי חדש בתוקף גדול והתיר ע"ש בסימן ל"ט והרב בנו בשאלת יעבץ ח"ב סימן הנזכר כתב שמקובל מהרב אביו ז"ל להתיר והוא ז"ל השיג על פרי חדש ולא זכר מדבריו של הרב מר אביו בתשובה הנזכר שהתיר וחלק על הפר"ח ע"ש.

להוציאו אפילו בשוגג ומכ"ש במזיד דאחד הרואה ומשמש בידו הוא דבר שאינו מתכוין ולא פסיק רישיה ומותר. ותו דכבר כתב הרא"ש בפסקיו פרק במה מדליקין דאין לנו לגזור מדעתנו ותמה על הגאונים איך חידשו גזרה אחר התלמוד. וזהו סייעתא לדעת הרב פרי חדש הלכות פסח סימן תנ"א וסימן תנ"ג שחלק על הרב בית חדש ועל הרב כנה"ג וכתב דאין לנו לגזור גזרות מדעתנו ע"ש.

אוצר החכמה

וגם מ"ש אח"ך דאחר ימים נודע כי בחור אחד הלך לבית הכנסת אחר תפלה ותולין כי גם בלא דעת הוציא הדיו והגם שלא נחשד כי במזיד עשה מ"מ הוי הערמה ואסור טפי ממזיד והאריך בזה כל אלו דמיונות ואימור שנעשה ע"י משמוש ידי אדם בבקר כמו שכתב בתחילה או שע"י משמוש יד הבחור נעשה בלי כונה ואחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקין ועוד יש לצדד בזה.

נא עוד ראיתי שם להרב הנזכר סימן י"ט במ"ש מור"ם א"ח סימן ש"ס דאסור לשבר עוגה שכתובים אותיות משום מוחק וכתב וז"ל כתב הרב כנה"ג דהיינו דוקא כשכתוב אותיות מדבר אחר אך אם הוא מהעוגה עצמה אין קפידא וכיוצא בזה כסח"י שעמד בזה עם הרב הקדוש מהר"ש אלקב"ץ ז"ל והסכים עמו להתיר וכו' ובאמת כלהו אשתמיט להו דברי רבינו ירוחם והביאם מור"ם סוף הלכות ס"ת בשם תשובת הרמב"ם דמ"ש אסור לכתוב בלא שרטוט אין חילוק בין כתיבה לחקיקה וכו' דלפי דבריו הדת נתנה דאסור לכתוב אותיות במצה או בעוגה מינה ובה דהיינו חקיקה וחקיקה כתיבה היא וכיון דהוי כתיבה פשיטא דהוי מחיקה וכו' ע"ש שהאריך ומ"ש בשם הרב הקדוש מהר"ש אלקבץ הוא אגב שיטפיה דהוא מהר"ש הלוי בתשובותיו הנדפסות ומעיקרא הרב כנסת הגדולה לא מפי עצמו אמרה כנראה מתוך דבריו אלא משם מהר"ש הלוי בתשובותיו כאשר יראה הרואה בספר הבהיר כנסת הגדולה. ומה שתמה עליהם מתשובת הרמב"ם וכתב בהו ונעלם לישראל לז מר דחילוק מהר"ש הלוי הוא דבעיסה

דמי לשאר מלאכות דכל עיקרן אינו רק לשעה, משא"כ בנדון דידן גרע טובא מכותב במשקין דלכתחלה אסור דמחדש דבר, ודוק.

**וידעתי** שרמ"א בתשובה סימן (קנ"ט) [קיט] גם כן מתיר, ואין הספר בידי. ואם כדעת רמ"י היינו באיסור בפתיחת רוב ספרים שמציירים הכורכים צורות על ראשי דפין, שהרי לא חייבו חז"ל ב' אותיות אלא משום רושם [שבת קג.], ואע"פ דלא קיימא לן כר' שמעון [שם ע"ב] לכתחלה מיהא אסור כמו מוחק שלא על מנת לכתוב. ומכל מקום אותיות הרשומים בעוגות הוי שפיר דבר המתקיים, ואין במה שכתבתי סתירה לסתירת העוגות דבמרדכי [שבת רמז שסט]. רק שגם בזה צ"ע בעוגות ומצות שעליהם דמות מגן דוד ושאר תמונות, או קליעות שבעוגות של שבת או סביב עוגות וחרוטים שבהם, דנאמר לאסור השבירה.

**מיהו** בלאו הכי נמי צ"ע על פסק המרדכי ממה שכתב הרוקח סימן רצ"ו זכרו מהרי"ל [הלכות שבועות, הוצאת מכון י"ם עמוד קס בהוספות לאות ב] שנוהגין לכתוב פסוקים על העוגה ולהאכילם לתינוק ביום טוב חג השבועות. וקשה גם ידידיה אדידיה, שהרוקח גופיה כתב סימן ר"פ שאין לעשות סימן על המצות אותיות וחיה ועוף. ויש לומר דבחג השבועות נותנים העוגה שלימה לתינוק והתינוק שוברו, דזה שרי, וכן כתב המרדכי שם.

**סוף** דבר טבעת שנשאלתי גם כן שרי לפענ"ד, ובחיבורי מקור חיים הארכת ענין עוד.

ופרטי דינים הללו מבוארים בטור וב"י ושו"ע באו"ח סימן של"ד.

**וטרם** אכלה לדבר אודיע למר כי זה כעשר שנים \*נשאלתי בשם חקוק על טבעת של פרקים, והם חיבורים עיגולים קטנים, אם מותר לפרק. והשבתי דלכאורה נראה לאסור דהוה ליה מוחק את השם, וראיה מהגהת שו"ע או"ח סימן ש"מ סעיף (ב') [ג] (הגה) שאסור לשבור עוגות שעליהם אותיות בשבת, ורמ"י [לבוש שם] הפריז עוד על המדה וכתב דהוא הדין אסור לפתוח ספר שכתובים אותיות על ראשי הדפין, ושגרע טפי דחושש לו לחטאת דהוה ליה מוחק על מנת לכתוב.

**אבל** לעד"ן דהיתר גמור הוא, דודאי דברי רמ"י תמוהין דמה ענין מוחק על מנת לכתוב, דשם אין לו צורך במחיקה רק בכתיבה שאחר כך ודומה למחיקה דבמשכן, וכאן ממש להיפך, [ו]אע"פ שרוצה לחזור ולסגור הספר מכל מקום אין זה תכלית פתיחתו. לכן פשיטא דאין חשש חטאת, אלא אפילו איסורא נמי ליכא לע"ד, וניליף מבנין וסתירה דקיימא לן [שו"ע או"ח סימן שיד סעיף א] דאין בנין בכלים ואפילו הדק היטב בפרקים וחוליות, ונלמד סברא משם אם לא מקרי חיבור בכהאי גוונא כל שכן בכתוב על ראשי דפין, דבפתיחת מסגרי הלוחות יתפרדו האותיות ממילא כו"ו אאופתא [עיין זבחים יט:], ובכל עת ורגע לפירוד קיימא, משא"כ במשכן היה בנין קיים אדיר וחזק עד עת נעלה הענן. ובכהאי גוונא גם כן בקושר, באם אינו של קיימא או מעשה אומן מותר גם לכתחלה, ולא

## סימן יז

אינו מעיד לא לבנה ולא לאשת בנה ולא לבתה ולא לבעל בתה ולא לאביה ואמה ולא לבעל אמה ולא לאשת אביה, עכ"ל. ומשמע הא לבן בנה ואשתו, ולבת בתה ובעלה, ולאבי אביה ואשתו, ולאם אמה ובעלה, מעיד. וכן כתב

**שאלה אל הנאון המופלג כמוהר"ר גרשון אב"ד דק"ק מיץ**

**בבקשה** נא יאיר עיני המחכים לו במה שכתב הרמב"ם פרק י"ג מהלכות עדות [הלכה יג] וז"ל, האיש עם אשתו ראשון בראשון לפיכך

\* נשאלתי בשם חקוק על טבעת של פרקים וכו', אם מותר לפרק. עיין שו"ת חקל יצחק (ספינקא) סימן מ"ה שהאריך בדברי רבינו, ועיין שו"ת מנחת יצחק חלק א סימן יח אות טז.

ו אסור לחבר אותיות של פספ לפרכת וכיוצא בו. ונראה לי, דיחברם על ידי מחט דרך שני נקבים לבד, דאז לא הוי חבור, דלא יתקיים שהרי יפל. וגם זה יעשה ביד שמאל, דהכותב בשמאל, פטור, דאין דרך פתיכה בשמאל [ב]. ואם הוא אטר, אזי שמאל שלו הוא פמין של כל אדם. והשולט בשתי ידיו, חייב בשתייהן (שם):

## כלל לח המוחק:

א המוחק על מנת לכתב שתי אותיות, חייב. ואפלו לא מחק אלא טשטש דיו, אם יש במקומה לכתב ב' אותיות, חייב [א] (ש"מ):

### נשמת אדם

כמ"ש המ"א בשם תשובת רמ"א וכ"כ הט"ז שם (וברוחב ביתו כיון לכל דברי רמ"א בתשובה) דקירוב אותיות לא מקרי כתב, ואף שהט"ז כתב דפטור אבל אסור, י"ל דל"ד, אלא דמודה לרמ"א דמותר, אלא שאינו עוסק שם אלא להשיג על הלבוש שכתב דחייב. ומ"ש המ"א בשם רמ"א דטעמא משום דעשוי לפתוח ולנעול, המעיין בתשובת רמ"א איתא להדיא דעיקר טעמו משום דמחוסר קריבה לא כלום. ועוד נ"ל דמה שכתב דעשוי לפתוח ולנעול, כוונתו כיון שאינו מתקיים, דאל"כ מה בכך שעשוי לפתוח ולנעול, ולכן נ"ל דמותר לתחבן במחט בפרוכת בענין שלא יהיה קבוע אלא דרך ב' נקבים, דהא אפילו בתופר כה"ג לא מקרי תפירה א"כ קשר, ובוזה י"ל דגם המ"א מודה דמותר, ואינו מסתפק אלא כשעושה בדרך שיוכל להתקיים וגם זה יעשה ביד שמאל, כענין שכתב א"ר בענין שבירת העוגות שכתובין עליו אותיות דהכותב בשמאל פטור. ומ"ש המ"א בס"י מ"ה ס"ק ב' בשם רי"ו שהרוקם אותיות בטלית דאסור ליכנס בהן לכהכ"ס, אין ענין לכאן, דאע"ג דלא הוי כתב מכל מקום אסור לבזות, מידי דהוי אתפילין שכתב בשמאל דודאי אסור ליכנס בהן לבית הכסא, ועיין ריש פרק כל כתבי:

הרמב"ם בפ' י"ג פסק, דיו ע"ג סיקרא חייב ב', וצ"ע, שהרי בגיטין דף י"ט א' להדיא דא"ל ר"י לר"ל, וכי בשביל שאנו מדמין נעשה מעשה, פ"י רש"י דגם לענין שבת פטור. וצ"ל דהרמב"ם מפרש בשביל שאנו מדמין לא כפרש"י, אלא דר"ל וכי בשביל שאנו מדמין גט לשבת נעשה מעשה ונלמד גט משבת, אלא אע"ג דלענין שבת הוי כתב, מ"מ לענין גט לא נעשה מעשה להכשיר, וכן מצינו לענין חק תוכות (עיין בב"ש סימן קכ"ה ס"ק ג'):

[א] ז"ל הטור סי' ש"מ וכ"ה ברמב"ם ורא"ש, נפל דיו על ספר ושעוה על הפנקס ומחק, אם יש במקומה כו'. והנה מלשון זה משמע שעיקר קפידא

הדבר ובשאר פוסקים הדבר אינו מבואר, יותר טוב לומר דלא פליגי, וזה לא שייך הכא, שהרי הכותב על בשרו חייב:

[ב] כתב המ"א סימן ש"מ, משמע בגיטין דף כ' דהתוחב אותיות של כסף ע"ג בגד מיקרי כתב ואפשר דאסור לעשותו בשבת, עכ"ל. ועיינתי בגיטין וז"ל הגמרא: עבד שיצא בכתב שע"ג כיפי ואנדוכתרי לא יצא לחירות, ופירש"י שרקמו על הבגד במחט כמין אותיות אינו כתב, לפי שאינו קבוע אלא מוטל על הבגד וב' ראשין תחובין בו, עכ"ל, וא"כ אדרבה משמע להיפך, ועוד דכיון שכתב דלענין גט הוי כתב וא"כ בודאי בשבת חייב, ולמה כתב דאפשר דאסור. ונ"ל דכוונת המ"א ע"פ מה שכתב הב"י בא"ע סס"י קכ"ה דכל הפוסקים ס"ל דאפילו רקם האותיות כמעשה רוקם אעפ"כ לא הוי כתב לענין גט, אבל מרש"י משמע דוקא כשאנו קבוע, דהיינו שלא קבע רק ב' ראשי החוטין אבל כשרקם מעשה רוקם ממש, דהיינו שמחובר החוטין גם מצד ב' הוי כתב, עכ"ל. וצ"ל דהפוסקים ס"ל כיון שאין גוף האותיות מחובר לא מיקרי כתב, ורש"י ס"ל דדוקא כשאנו קבוע, ולפ"ז ה"ה אותיות של כסף שתחבן במחטין, לכל הפוסקים לא הוי כתב, ולרש"י אם חבן בענין שיהיו קבועין הוי כתב. וזהו כוונת המ"א, דבגיטין משמע דהוי כתב דהיינו לרש"י דדוקא כשאנו קבוע, אבל כשמחובר האותיות בטוב שיהיו קבועין, הוי כתב. אך י"ל דדוקא במעשה רוקם שעושה מעשה בגוף האות, משא"כ באותיות של כסף שהאותיות כבר נגמרין רק שמחברן בבגד, י"ל דגם רש"י מודה דאינו כתב, דהא מה"ט חק תוכות לא מיקרי כתב משום שאינו יושה מעשה בגוף האות, ומ"ש אם מחק קצת מהאות דלא נקרא כתב משום שלא עשה מעשה בגוף האות, ומכ"ש באותיות של כסף. ועוד ד"ל דדוקא בגט דהקפידא היא שיהיה מבואר ענין הגט, אבל לענין שבת י"ל דדוקא על הכתיבה חייב, אבל מה שמחובר האותיות לא מקרי כתב,

**ב** נפל דיו או כל דבר לח על ספר, לא ילחכנו, דמוחק (אליה רבה בשם ס"ח):  
**ג** נטף שענה על ספר על אות אחת, אסור לסלקו דהוי מוחק. ומשתי אותיות חייב (ב"ח, מגן-אברהם. ולי צריך עיון) [ב]:

**ד** עוגה שפתב עליה אותיות או צורות ממיני צבעים, אסור לשברה, דהוי כמוחק. אבל אם כתב עליה במשקין או בדפוס מעצמה, מתר, דהוי דבר שאינו מתקנים על דבר שאינו מתקנים, אף-על-גב דבשאר פתיבות גם זה אסור למחק, משום כבוד ענג שבת לא גזרינן (עיין מגן-אברהם סימן ש"מ ובוה לא קשה מיד):

**ה** ספר שפתוב על הגליון אותיות וצריך לו בשבת ואין לו אחר, מתר לפתחו ולסגרו, דאין בזה משום מוחק וכותב (רמ"א בתשובה וט"ז ס"ק ב', שם):

**ו** כיון שכותב ומוחק הוא אבות מלאכות, גזרו חכמים דאסור לקנות ולמכר, לשכר ולהשכיר בשבת ויום-טוב, שמא יכתב. ולכן אסרו אחד המוכר בפה או במסירה

#### נשמת אדם

של הר"ן שם צ"ע, שכתב בשם הרשב"א מדאמרינן הגיה אות א' חייב ומוקי לה ר"ש כגון שנטל גגו של ח' ועשה ב' זיינין, ורבא מוקי בנטל לתגא דדלית, מוכח מזה דזה לא נקרא חק תוכות, וכתב הר"ן דאינו הוכחה דשאני לענין שבת דאפילו הרושם חייב דמלאכת מחשבת הוא וכ"כ הב"ש בא"ע סי' קכ"ה ס"ק ג', וצ"ע, דהא תינח בנוטל גגו דחית ועשה ב' זיינין דעכ"פ הוי כותב ב' אותיות, אבל לרבא בנוטל תגו דדלית דהחיוב משום דהוי ככתב אות א' והשלימה לספר כפירש"י שם, וא"כ כיון שאעפ"כ הספר פסול למה חייב, וגרע מארג חוט א' והשלימה לבגד לר"א שם. ובסה"ת ראיתי שלא הביא רק משנטל גגו דחית ולא כתב הא דנטל תגו דדלית וכן הרמב"ם לא כתב דברי רבא, וצ"ע. ולר"ן צ"ל כיון שמחשבתו לתקן חייב אע"פ שלא תקנו, וצ"ע. וגם על הרמב"ם צ"ע למה לא כתב דברי רבא, ואם משום דקשה ליה כמו שכתבנו כיון דעדיין פסול למה חייב, קשה באמת מג"ל דזה מקרי חק תוכות כיון דרבא מחייב, וצ"ע:

[ב] כ"כ הב"ח מהא דתוספתא, נטף שענה על הפנקס, וצ"ע, דבשלמא פנקס דדרך כתיבה שם בשענה ולכן הוי מוחק, אבל בנטף על ספר אין זה דומה אלא כמונח איזה דבר על אותיות, וכי נאסר ליטלנו משם. והמ"א בסימן ל"ב סוף ס"ק כ"ג כתב דאם נטף שענה על אותיות של תפילין וסלקה מותר ואין כאן משום שלא כסדרן, וכתב שם ועיין בסימן ש"מ וכאן כתב בב"ח. ולפ"ז צ"ע, דא"כ יהיה בתפילין שלא כסדרן. וכדבריו שם נראה, דמ"ש מזרק עפרות זהב על אותיות השם בסעיף ג', דמעביר הזהב וכשר, וצ"ע:

שימחוק שלא ע"מ לקלקל, וכמ"ש הרמב"ם שם: המוחק ע"מ לקלקל פטור, עכ"ל. משמע אבל כשאנו מקלקל, אף שאין בדעתו לכתוב רק שיש במקומו לכתוב ב' אותיות, חייב, וא"כ ע"כ צ"ל הא דאיתא במתני' והמוחק ע"מ לכתוב ב' אותיות כו' ל"ד, אלא ר"ל ע"מ שלא לקלקל וכמ"ש הרמב"ם בהקדמה ע"מ לתפור, וכתב הרמב"ם דקורע שלא ע"מ לקלקל חייב, עיין במלאכת קורע סי' ב' מש"ש. ואף דבמשכן היה דוקא מוחק ע"מ לכתוב, הא קורע ג"כ היה שם על מנת לתפור, כדאמרינן בפ' כלל גדול, ואפ"ה לרמב"ם בקורע על מתו חייב, וא"כ ה"ה במוחק. אבל מלשון הרא"ש שכתב דעיקר החיוב בשביל מחשבת הכתיבה, ע"ש, משמע דמפרש הא דנפלה טפת דיו דר"ל בשביל לכתוב. ובתוספתא פ' י"ב המוחק לקלקל פטור, אין לך שחייב אלא המוחק ע"מ לכתוב, והמוחק ע"מ לתקן כ"ש, חייב, עכ"ל, משמע דאם כוונתו לתקן אע"פ שאין כוונתו לכתוב, חייב, ומ"ש לתקן כ"ש, אינו ר"ל דמוחק כ"ש, דכודאי שיעור המחיקה כדי לכתוב במקומה ב' אותיות, אלא כוונת התוספתא שיתקן איזה דבר. והרא"ש אזיל לשיטתו דפ"י משאצ"ל פטור, וא"כ בקורע נמי פטור, אלא בע"מ לתפור, וה"ה במוחק. אבל לרמב"ם דמשאצ"ל חייב אם אינו מקלקל, ה"ה במוחק. ולרא"ש צ"ע התוספתא, וצ"ל דהתוספתא איתא כר"י. ומצאתי בא"ר שכתב סימן ש"מ ס"ק ו' מחלוקת בזה:

**ואמנם** י"ל דכוונת התוספתא המוחק ע"מ לתקן כ"ש, ור"ל שמחק כ"ש ומיירי במוחק להגיה, וכדאיתא בסוף פ' הבונה. וברא"ש הגיה אות א' חייב לרב ששת במוחק גגו של אות "חית" ולרבא במוחק תג ד' ועשה ר' וא"כ מתוספתא אין ראייה כלל. ובדברי קדשו

## סימן סא

דרבנן דאורייתא, [ומיבו חזון הכרע דעת הר"מ וכמ"ל לקמן].

**ובקריעת** המעטפה אם חזון חושש למעטפה שהשחת חז"ל כקורע עור שעל פי הצית ואין כאן משום קורע [ומיבו חזון חזון דבזול מתיר ובשבת קורע חז"ל מקלקל, אבל הכא דגם בחול קורע אפשר דלא חשיב קלקול ובקריעת דאורייתא אפשר דלא סמכין אהא דעושה דרך קלקול ופונתו להוציא מה שבתוכה וכמ"ל לעיל, ומיבו כיצד דהקדשים אינם רחוקים לנשים ודאי מקלקל הוא, והלכך בעור שש"פ החצית אף אם היה דרכו לקרוע בחול מותר, אבל היכי דנשחטה המעטפה ראוייה ליתן בתוכה אף שאין דעתו עליה אפשר דחשיבא קריעתה של תיקון] וגם אין כאן משום סותר כיון דהפתיחה תיקון וכמ"ל סי' י"א סק"א בקופסא, ואמנם יש לאסור דזמנין דניחא ליה לשמש במעטפה וכמ"ל שם ס"ק י"א ואם באמת דעתו לקיימה אפשר שהוא דאורייתא.

**שפופרות** של נייר הממולאים בשר והוא מבושל או מעושן תוך השפופרת, מותר לקרוע השפופרת בשבת ולהסיר מהל הבשר כדון קורע עור מעל פי החצית וקריעת דאורייתא אין כאן כיון דלעולם אין דעת בני אדם על השפופרת ואין כאן שום תיקון בנייר השפופרת.

אוצר החכמה

## סימן סב

(הערות במ"ב שבת)

(א) **שבת ג' א'** עקירת גופו כעקירת חפץ, ע' בק"י שפי' דברי הרא"ש דאם הוציא ידו מלאה לחזן והניח החפץ פטור שאין כאן עקירה ולא אמרו אלא עקירת גופו חשיבא עקירה ולא עקירת ידו, ולפי"ז אף אם עקר צע"כ החפץ ונפשו, ואח"כ הוציא והניח פטור, שבעלי עקירה ראשונה ומיבו אי עקר והוציא לא חשיבא הנחת גופו כהנחת חפץ כיון דעסק בהוצאת החפץ, ומיבו קשה לפי"ז דה"ל גס בהוציא ידו ואח"כ הוציא גופו יפטור כיון דשע"כ שהוציא החפץ אין כאן עקירה וכי יאל בגופו גמר הנחה אבל אכתי אין כאן עקירה, וכן בהוציא גופו תחילה ואח"כ ידו המלאה אין כאן עקירה ואין כאן הנחה [וכן בעניי שגטל מצע"כ והוציא, נימא דאין כאן הנחה כיון דבגוף היה מונח מקודם והנחת היד לא חשיבא הנחה, וזהו י"ל לדעת הק"י דהבאת היד במקום הגוף חשיבא הנחה אבל פשיטת היד לא חשיבא עקירה] אבל נראה דפשוט ידו מלאה חשיבא התחלת עקירת החפץ, ואע"ג דלאגד גוף שמי' לאגד ולא נגמרה עקירה מ"מ לכו מנה ליה נגמרה עקירתו והנחתו ומחשבה הוצאה [ואף בלאגד כלי הדין כן הוציא דלעת ארוכה לר"ר וראש השני עדיין צידו צר"י וצדק הוצאתו שצרה והניח חלילה השצור צר"ר חשיב הנחה חש"ג דבהיותה צר"ר עדיין היתה אגדה בפנים וד"ו מפורש בגמ' ל"ו צ' בניסבא [בתרא] וכוונת הרא"ש דפשיטת יד קדם שהניח לא חשיבא עקירה והזכיר עקירה משום דכאן אי חשיב עקירה חשיב הנחה ואי לא חשיב הנחה לא חשיב עקירה וקטע לשון בגמ' עקירת גופו, ורביעית לשון הרא"ש מצואר כן ואילו היה מחדש דינו של הק"י כיון מפרש ליה צהדיא ולא היה סותמו, ועי' לקמן קנ"ג צ' חוד"ה סוף, ולדעת הק"י הרי יכול להושיע כיסו לציתו ואין כאן רק הנחה, אלא ודאי הו"ל לא ס"ל כן.

(ב) **ג' א'** עקירת גופו כעקירת חפץ דמי. בהוציא בחזק כלי לא מצע"כ ליה דהא מוציא פחות מכשיעור בכלי פטור על הכלי, ואי הוציא כשיעור נמי חייבו על האוכלין ולא על הכלי, ומ"מ חשיב עקירה צאכלין דהתם כלי ואוכלין חד הוצאה היא, וכן חינוך חי ובים תלוי ליה צוארו לקמן קמ"א צ', אבל הכא עקירת הגוף הילוך הוא ולא הוצאה ומ"מ דוקא עקירה קמצע"ה ליה דאין זה מלאכה כהנחתה שלא עקר החפץ אלא גרס ליה שיאל, אבל אם עקר החפץ ועקר גופו חש"ג דהעצרה מרשות לרשות דרך הילוך הוא חייב, דא"כ גס עקר חפץ והוציאו צידו והניחו יפטור.

סס

(א) **סי' ש"מ ס"ג** בהגדה אכילת חסור לשבר עוגה שכתוב עליה כו', האחרונים הביאו בשם הדמ"ר לחלוק על הרמ"א ואינו תח"י ואין מובן טעמו אי משום דאין דעתו לקיים אלא להכיל את העוגה לא מצינו בכתוב דלריך לקיים ולא אמרו אלא דלריך לכתוב על דבר המתקיים כמ"ל הר"מ פ"א הע"ז אבל אם כתב על דבר המתקיים אלא דעתו שלא לקיימו כגון כותב בשבת בסוף היום ודעתו לשרוף את הכתב צמול"ה שבת חייב וא"כ הכותב על העוגה בשבת חייב והת"ל דעוגה דרבה להטות עליה ירוקא ואין זה דבר המתקיים אכתי איכא חסורא, וא"כ המשכרה כיון מוחק דרבנן, ואין כאן מקור היתר רק אם פס"ר דלא ניחא ליה מותר דרבנן ובשר הכריש המ"א נאסרה, ואמנם למש"כ לעיל [סי' נ"ב סק"ט] לפרש בדברי הגיר דבתרי דרבנן מותר פס"ר דלא איכפת ליה, ה"ל איכא תרי דרבנן אינו מתקיים ומוחק שלא ע"מ לכתוב אבל אין הדבר מוכרע דעוגה הו"ל דבר שאין מתקיים ובמ"ז התיר דרך אכילה ודאי איכא תרי דרבנן שלא ע"מ לכתוב וכלאחר יד, מיבו עיקר היתר דתרי דרבנן אינו מוכרע וכמ"ל שם ואין לו מקור בגמ', ומש"כ בדמ"ר דעושה לסגולה אכור, נראה דהסגולה היא המחיקה וא"כ ניחא ליה במחיקה, ומש"כ הע"ז להתיר דרך אכילה כמו שמותר צורר ועוהן דרך אכילה, תמזה דאכילה התמידית היא דרך צריכה ודרך טחינה ולא חייב עליה שם עובדא ועמל מלאכה והלכך אף צמכין סמוך לסעודה לאו עוהן ולא צורר הוא אלא נעפל לאכילתו אבל אין אכילה התמידית דרך מחיקה ומלאכה מחיקה שפיר מלאכה היא דרך אכילה וכמ"ל במש"כ צמכין אפי' סמוך לסעודה.

ומש"כ צמ"כ דכשהאוחזיות מהעוגה עומה מותר אינו מובן דעושה כן בשבת ודאי מקרי כותב אלא אם אינו מתקיים אין כאן חיוב ולכן סיים הרמ"א וי"ע וכן מש"כ דבכתב צמי פירות מותר אינו מובן דמ"מ כתב הוא, וכן הניח מ"א צ"ע וכן אין חילוק בין אוחזיות לציורים וכמו שסיים הרמ"א צ"ע.

**ואמנם** אם אין חילוק בין אוחזיות לאורות, ואין חילוק בין כותב על העוגה לעושה האורה מהעוגה עומה ע"כ דפס"ר בתרי דרבנן מותר דהא אמרי' פסחים ל"ז א' דיולאין צפסח צמכין קרין הרי שאין צד משום מוחק, ויותר נראה דאורה על הלחם לא חייב עליה שם אורה אלא זהו תמונת הפת.

**ובאותיות** הכתובות על חודי הדפים, שדנו אחרונים ז"ל אי מותר לפתחו בשבת, וכתבו להתיר דהוי כדלת העשוי לפתוח ולנעול, נראה דלא דמי לצנן דהתם עיקר שם צנן הוא קציעות והמניח אצן ואין מצטלו לאו כלום הוא ואם מצטלו חייב משום צונה כדאמר ק"צ צ' אבל כותב ע"מ למחקו הוי כותב, אלא נראה כונתם דלא מקרי כותב על דבר המתקיים, והלכך אם כתב על חודי הדפים פטור, וא"כ צמחק ג"כ אינו אלא שצות, וגם אין זה אלא מקלקל לגבי הכתב, ולא הוי כמחק ע"מ לכתוב, דזה אינו אלא כשיש לו אורך לכתב השני והראשון אינו צמעות השני, אבל הכא אין השני עדיף כלום מראשון והוי מקלקל, א"כ איכא תרי דרבנן צפס"ר, ומ"מ ראו להחמיר.

(ב) **במ"ב סי' ש"מ ס"ג**, הביא בשם אחרונים ז"ל שדנו אם מותר לפתוח אגרת תחומה ויש צד צ' אופנים, א' צאגרת עומה דבוקת השפחות, צ' מונחת במעטפה, וצאפון א' אין כאן לא משום צונה ולא משום סותר אלא יש כאן משום קורע והכא הקריעה אינה דרך השחתה שהרי מקפיד שלא להשחית את הגליון שהרי לריך לאגרת ויש כאן מלאכת קורע ואפשר שהוא דאורייתא כמו פותח בית האורח לדעת הר"מ פ"י ה"י, אבל לדעת רש"י כפי שציאר צמ"כ שם דכל שהקריעה צנן לא הוי בכלל הקורע הנמנה צ"ע אצות, וי"ל דה"ל לאו קורע הוא [ולמש"כ סינ"א סק"ד אפשר דמודה הר"מ לרש"י] ומיבו יש כאן שצות של תיקון מנה, ואולי יש כאן קורע גס לפרש"י כיון שאין כאן מכה בפטיש שאין כאן צנן כלי, ולמעשה אין נפקותא ביי' לדעת הר"מ יש כאן משום קורע, ואי אפשר להקל בצמכין

ע. הראש פרק ז'  
דגיטין [סימן יט] וספר  
המרומה סימן ר"ה  
סמ"ג [עשין כד קד, ג]  
והגהות מיימון פרק א'  
[מתפילין אות ק]:

## הגהות והערות

[א] הגדה זו היא ממקום  
המחבר, ובכתיב שלפנינו  
אינה נמצאת:  
[ב] הציון הוא לפי  
מהדורת ספר פרי חדש, ודע  
דהמדיקים בשו"ע שלפנינו  
שינו את האותיות וידון דין  
מופיע בזה ה, המכוון  
לסעיף ה בשו"ע:  
[ג] פנינו צפרי חדש  
הגירסא "דלי כשנחמנה הגג  
או הידך אות, מטפת דיו":  
[ד] אמנם בספר המרומה  
הגירסא "או אין שם צ"ח  
עליה":

אם יש (י) שריטה דקה בחוך האות ואינו עוצר מעצר לגויל כשר,  
כיון שאינו נראה כמות חלוקה לשמים: **בב בלי הקף קדף**, אף  
על פי שהיא ארוכה כראוי, (י) ועיין מה שכתבתי סעיף ד' [ס"ק  
ג]: **בג ואינה נבדרת האות**, ואם היא מחסרה קוֹלָה של אות  
או שנראה כאלו היא גופה של  
אות, אף על פי שהאות ניכרת  
להדיא פסול (רד"ך צית א' חדר  
ל', ל"א, ל"ב, ל"ג, ל"ד, כנסת  
הגדולה הגה"ט ד"ה צין). א"א אפילו  
מחק הטיפה לגמרי (י) וגמר  
האות על ידי כתיבה פסול, דנעיין

הראשון. אלא דל"ע, הא דברי השו"ע (י) סתרי אהדדי, דנסיק  
ט"ו כתב דלירושלמי [מגילה פ"א הלכה ט] פסול צניקב כל חוכו,  
דברי הטור. ולפי דבריו כאן כשר צוה אפילו בחוך, וז"ע מה  
דעתו של השו"ע צוה. ותימא על רמ"א שלא כתב צוה כלום:  
(טו) חק תובות. פירוש, שחוקק  
החוך של המחק, וממילא נשאר  
מה שאינו מוחק צלורת אות. ודבר  
פשוט שאפילו אם הטיפה דיו למ  
עדיין, פסול, כיון שעל כל פנים  
נפסל צורת האות קודם המיקון:

שיהא כל האות על ידי כתיבה (רד"ך צית א' חדר י"א). עיין ר"מ אלשקר סימן ה'. וזכנכתם הגדולה [הגב"י ד"ה נפלה] כתב נפלה  
טיפת דיו והיא עשויה כמין חצי אות (י) לא אשכחן מאן דשרי להשלים האות ע"י כתיבה, אבל הגב"י צאה"ע סימן (י) קכ"ה [ד"ה  
ואם יש צו] מכשיר, (י) וכן פסק רמ"א שם סעיף ד', ועיין שם כמה דינים. אם נפלה טפה חוך חלל צ' ונראית כפ', או שאין שם צ'  
עליה, או שנפלה לחוך אות אחרת ואין שמה עליה, אין תקנה למחוק (צ"י ג, א ד"ה וא"א, נשם א"א ספר המרומה סימן רה). (י) ונראה  
ד' דאם נטף שעוה וסילקה מותר, עיין מה שכתוב סימן ש"מ סעיף ג':

## באר היטב

ופסול, ע"ש, והמיקון השני עיקר. אם כתב צ' מיצות כתיבה א' ע"י אות  
יחירה צנייהם, כגון שהיה צריך לכתוב בחחק יד והוסף ק' צין מיצת חחק  
למיצת יד כגון זה בחחקקיד, או שכתב בחחקקיד שהוסף צ' בחמלת מיצת בחחק  
מותר למחוק הצי"ח והקו"ף שצנייהם ואין צורך פיסול משום חק מוכות, גט  
פשוט סימן קכ"ה ס"ק ל"ו. אם נדבק רגל הה"א כחוט השערה דק מאד  
ומינוק דלא חסם ולא טיפש יודע שהוא ה"א, מי שיקל להפריד הרגל לצד לא  
אחמה צידו, הרלב"ח סימן א' וצ"ח, [מ"א ס"ק כז]. והרד"ך צית א' חדר ל"א,  
ופרי חדש צאה"ע סימן קכ"ה ס"ק (י) [אל] [כז] חלקו עליו שאין להורות  
קולא דבר ראווי לגעור במי שעושה כן, וכן כתב העולם ממד [ס"ק כג],  
מאחר שנראה לעין שלא נשאר צורות האות, אע"פ שהוא דק, אטו דק או  
בעצ מלוי, אם הוא דבוק מה לי עב או דק. אם נפלה טפה דיו חוך חלל הצי'  
ונראית כפ' או שאין שם צ' עליה, או שנפלה לחוך אות אחרת ואין שמה עליה  
אין תקנה למחוק, צ"ח, [מ"א ס"ק כג]. צ' צימין הסמוכים כתיבה א' שדבוקו  
בחתמיהם ונפסקה צורת האות למראית העין שאינה ניכרת, אם הוא צ"ח או  
כ"ח, אין תקנה לגררה להפריש הדיבוק דמיקרי חק מוכות, כי אם במחיקת  
הרגל השני ויחזור ויכתבו, דבר שמואל סימן פ"ט. אם נטף שעוה וסלקה  
מותר, אע"פ שהאות אינה ניכרת יוכל לגרור השעוה וסלקה ואין כאן חק  
מוכות, פרי חדש [שם] וכן כתב המ"א [שם]: (כז) דגרור. אפילו מעציר  
הקולמוס לאחר שחק מוכו אינו מועיל, עולם ממד [ס"ק כח]:

## הגהות רעק"א

(י) (פ"א סב"ג) **לא אשכחן מאן דשרי**. וכן כתב בפשיטות משונית גינת  
וורדים [וא"ת] כלל צ' סימן י"ז: (יח) (שם) וכן פסק רמ"א. ותמיה דל"כ  
דהכל הולך אחר החימוס, אף דמקצת אות לא נעשה בכתיבה מכל מקום כשר  
במאי דמשלים האות בכתיבה, א"כ אמאי פסקין בסמוך כנסיק י"ח צרי"ש ששעלה  
הטפה, והוא גובר האות ע"י י"ד. היינו שכתב מקצת אות ונפל טפה ומחק  
ע"י דיו שגל בלא כוונה ועשה כלל: (כט) שם קב"ח מוכשר. הצי"ח שם מכשיר  
בשי דינים הנ"ל גבי גט, והוא מחרומת הדשן [סימן רכח] ע"י"ש, והוא הדין  
במפילין כשר לדעתן. והרב פרי מגדים הקשה על צמיתין צניקב עיין לשמה ואין  
נכשיר צניקב הצי', הא מצי האות נעשה שלא במחכוון כלל צנפילת דיו, ע"י"ש.

## צבושי שרד

אסעיף ט"ו שכתב דירושלמי פוסל גס אחר שנכתב, ואין להאריך כאן יותר ודו"ק:  
(כו) מ"א סב"א שרישה דקדק. אפשר שאינו חולק אדברי הצי"ח, והצי"ח מיידי  
כשהפסק ניכר ונראה, וכן הוא צ"ח צ"ח צ"ח, אבל בצריטה דקה שאין ההפסק  
נראה, ומכל מקום גם בצריטה דקה הנצ"ח שלא יאה מעצר לגויל, דאם  
נחקר הגויל צלמנע האות אף שאין ניכר כלל ההפסק פסול, מאד שאין מוקף  
גויל אם היה חקן זה קודם כתיבה: (מ) שם סב"ב וצ"ח מזה שבתבתי בעיף  
ד. ר"ל, דלהרד"ך שהצי"ח הנ"ל שם ס"ק ג' דאפילו דיבוק אומיות כשר צהאי  
גוואל, מכל שכן צהא, משמע דלא מהני חיקון, דאף שיעשה קוץ מחדש, אין הקוץ  
על הגוף האות דהטפה מפסקת, ואין ספר הרד"ך לפני, ולא שום מפרש צו"ה:  
(מח) שם סב"ב וגובר האות ע"י י"ד. היינו שכתב מקצת אות ונפל טפה ומחק  
האות ע"י כתיבה ולא ע"י חקיקה, דהיינו חק מוכות, וכאן מקצת האות דהיינו  
חלקו הראשון ע"י חקיקה. א"כ הביא דין דכנסת הגדולה דרך זו ואין צריך  
לומר זו, דהנחם גרע דמקצת ראשון של האות אפילו ע"י חקיקה לא נעשה רק  
ע"י דיו שגל בלא כוונה ועשה כלל: (כט) שם קב"ח מוכשר. הצי"ח שם מכשיר  
בשי דינים הנ"ל גבי גט, והוא מחרומת הדשן [סימן רכח] ע"י"ש, והוא הדין  
במפילין כשר לדעתן. והרב פרי מגדים הקשה על צמיתין צניקב עיין לשמה ואין  
נכשיר צניקב הצי', הא מצי האות נעשה שלא במחכוון כלל צנפילת דיו, ע"י"ש.

## אוצר מפרשים

ה (ש"ע סעיף ט"ז) פסול. כוונתו עד שיגרר מעט מסוף רגל הכיף, תשובת בית דוד סימן כ"ד: (א"ש אברהם, א)

## ביאור הגר"א

[מן] [פשיטין] א"א כ"ה ודוא הדין כ"ה. כמו שכתוב בגיטין כ"ה א': [מן] לחוך  
האות כ"ה. דלא כסמ"ק [סימן קנ] שמכשיר בנפלה לאחר שנגמר האות מירושלמי  
הנ"ל [ס"ק מן]. דקיי"ל דלא כירושלמי. ועוד הוכיחו מפרק ה' דמסכת סופרים

כמין דל"מ דלא כג' כשיגרור היך לתור, ואמאי יאה גרע אחר הגרר מאלו היה  
(ט) (שם) ונראה ד' דאם נטף שעוה. עיין משונית פרט שזמן א"ח כלל צ' סימן צ' ומשונית [מעילן] דקה סימן כ"ה, ומה שכתבתי צוה"י כתיבה סימן (של"ד)

(נ) ט"ז פק"ד סתרי אהרדי. לכאורה י"ל דחשש המחבר לחומרת צ' המירוצים,  
והיינו דשמא כמירון צ' דיש לחלק צין נכתב צהכר או לא, משום הכי לא מכשיר  
כאן אלא צנכתב צהכר. וכן בסעיף ט"ו כתב א"א לאחר שנכתב כ"ה והיינו דחוקא  
אחר שנכתב, וחשש ג"כ שמה כמירון א' ושאין קצרה כלל לחלק צין נכתב צהכר  
או לא, אלא דהצנבלי סבירא ליה דאין צריך היקף גויל רק צין אות לאות, ממילא  
הירושלמי שמצריך היקף גויל מחכוו פוסל אף אחר שנכתב, משום הכי כתב שם  
בסעיף ט"ו לחשוש להירושלמי צניקב כל מוכו אפילו אחר שנכתב. הא זה הוא  
ודאי נגד הצנבלי, דאפילו יקב בחוך כשר אחר שנכתב צ' מירוצים, מה שאין כן  
מחכוו דקיל טפי וכמבואר בתשובת מוהרל"ח [סימן א] שהוצא צ"ח, [ג] ד סוף  
ד"ה וא"ת] וא"כ לא הוי ליה לחשוש כלל צהא להירושלמי, וק"ל. והרב נודע ציהודא  
[שם] סימן ע"ה מחחק קושים הט"ו הו, דלמירון א' של הצי"ח ממור נקב צהכר  
מנקב שבוץ, ע"ש, ולפענ"ד שגג ואשמיטמיה משונית מוהרל"ח זו שצ"ח,  
שהרי ספר שם מירון א' דהצי"ח מכת הירושלמי דפוסל יקב מוכו, וכל שכן מנחוך,  
ע"ש. גם גוף צהכר שם דנקב צין אות לאות דמי לנגיעות אות לאות נסמר  
ממוהרל"ח ה"ל כחוף דבריו, ע"ש. באופן שכל דברי הט"ו כנים, והמעין צ"ח  
יראה דמהאי טעמא כתב כאן מירון הצי"ח בשו"ע, משום שצ"ח אחר שכתב צ'  
המירוצים הביא דברי רלב"ח שסתר מירון א' מכת הירושלמי, ומוכח כמירון צ'  
דלא מיידי הירושלמי שפוסל צניקב מוכו קודם כתיבה דחוקא, ולכן תמה הט"ו

(פ"א קמ"ג) אפילו חק  
הטיפה. נראה לענ"ד דשם  
מיייר שכתב קצת האות  
ונפלה עליו טיפת דיו  
ונתקלקל ע"י נפילה זו, או  
אף על פי שמחק הטיפה  
ונשאר קמצת האות שכתב  
כצורתו האישונה וגמר  
השאר ע"י כתיבה כדרכו,  
אע"פ כי פסול. דהא קמצת  
אותו שנפלה עליו הטיפה  
לא חזר להכניטו האישון  
כי אם על ידי חק תוכנית,  
וזה אינו מועיל. ולכאורה  
צ"ע, דהא במ"ס שנרבה  
משכירין (סעיף יח) ע"פ  
בגדיון החטוטום, והיינו  
משום דמה שכתב כצורת  
ג' היה כה, ועתה עשה  
מעשה בגוף האות אינו  
חק תוכנית, ואפ"כ הכי נמי  
דכותיה. ואפשר הדר"ך  
נב"א אחר לא לשיטתיה  
דסבירא ליה דגם במ"ס  
צריך לגזור. ועוד אפשר  
דגם הטיפה מודה בזה,  
דהא ברע טפי כיון  
שבשעה שהיה האות נפילה  
הטיפה עדיין לא היה שם  
אות עליו, א"כ ע"י נפילת  
הטיפה מקולקל לגמרי  
והשכינין הכל כאילו הוא  
טיפה דין. מה שאין כן  
במ"ס שלא מקולקל עד  
שהמשך צורת וא"ו אצל  
צורת ג' נכופה, וכשהגיע  
לסופה נדבקה שפיר. וכן  
דצורת הגי' שנחבלה  
בכשרות אין צריך למחוק.  
וצ"ע בשו"ת ד"ך גופיה.  
ומה שכתב אצל נפלה טפה  
בחלל הב' כו', השעם  
דא"צ ענשוה בהכשר  
מחללה על מקום כ"ו  
שנפסל צורתו ע"י השפה,  
והוא חזר לקדמותו ע"י  
חק, חקיקה, (ותוכות)  
מיקרי, אם לא  
שיגורו מקצתו עד  
שהתחבל צורת האות  
והחזר וכתבנו וכשרת  
השוע' לקמן [שם]. ולדעת  
הד"ך ומר"ם אלשקר גם  
בוה צריך לגזור הכל דוק,  
דכיון שנפסל צורתו  
שיעשה מעשה כתיבה בכל  
האות:  
(ש) ובכתבת הגדולה עיין  
מהר"ם אלשקר סימן ד'  
כתב, כ"ל:  
(שם) בשם ספר התרומה,  
כ"ל:

שגורו מן הַמִּקְדָּשׁ  
שְׁתַּבְּטֵל צוּרֵת הָהָרִית  
וַיִּחְזֹר וַיִּכְתֹּב דָּבָר לְדַעַת  
הַשֹּׁרֵעַ לִקְמֹן [שם]. וְלִדְעַת  
הַדִּירָךְ וּמִרְיָם אֲלֶשְׁקֵר גַּם  
בֹּזֵה צִירִן לְגִירוֹ הֵכֵל דֹּקָא,  
דִּכְיוֹן שִׁנְפָּס צוּרֵתוֹ צִירִן  
שִׁיעֵשָׁה מַעֲשֵׂה חֲתִיכָה בְּכֹל  
הָהָרִית:  
(שם) וּבִכְנֶסֶת הַגְּדוּלָּה עֵינֵי  
מִהְרָ"מ אֲלֶשְׁקֵר סִימֵן ה'  
כֶּתֶב, כַּצִּל':  
(שם) בִּשְׁם מִפֶּר הַתּוֹרִמוֹהָ,  
כַּצִּל':

(שם) בשם ספר התרומה,  
כצ"ל:

לב סישוע

אור רחמבר

18 תמוז תשס"ח

[illegible]

ש' שלם מאליו בלתי הגייל באופן שאם השר שלחתם, נראה לפניך דאין לחוש בוה, כה תשובות מהר"י לבית הלוי ז"ל. ומעתה בין [מא:] (ס"ח כג) ואינה כו' ואם היא מחסרהה אות הדין האריא פסול, רד"ק, ובאה"ש פס' ה' כתב על דברי רד"ק הללו ז"ל, ואיני רואה הנהגה הגא' או הירך ע"י טפת הדיו שנפל מהתורה בקולמוס, ואין כאן חק תוכות שהרי אין שור, וכן כשקורן קטן כל דהו יוצא חרץ לאותו האור, כלל ג"כ הנהגה הנכונה ללא חסום ולאישור, ודברי הרם הנזכרים בירך זה ה' ורמב"ם בבבא בתרא ש"א ופרי חדש הביאו דין זה בשם הגה"ה שם סימן קכ"ה סיפין ח' הביאו בשם יו"ט כשנפל הטפה אפילו האות ניכרת. וגם שם מחקיק מהר"ק ע"ש: ואפ"ל מחקיקה רד"ק אמר לא מחק הטפה לגמרי כו'. והואוהו תהיה: אם כן וגראית כפי און שיש ב"ב"י [ג, א דה"א ו"א פסל]. אבל לא ידעתי והוא הדין המבואר בשו"ע, והרב ב"י הוצרך מוצעת הסמ"ק [סימן קג] שחולק על דין הכתובים נאמר כו' מותר. דלא היו חק תוכות, שש"ע"ה ז"ל שם מ"לא, כמו בשפת דוד פסול מה שהערה טעמא דהכא בשעור גס קודם סילוק השאורוה השעורה, אלא שהיו מכוסים בשעור: עייני' ג'. ר"ל, דשם הביא מ"א ס"ק ד' בשם הב"ח"ה צמזמו שעור על הספר ויש במקומו לכתוב ב' והיינו כשכאבת כתוב תחת השעור, וכמוהו ב"ט [ס"ק א], ע"ש, וכן כתב בתשובותיו על כרחק טעם התיוב משום כותב, דכל מה שח"ה הוי כמחוקים, וכן מבואר בתשובות מעי"ה י" מ"א לכאורה במה שכתב תחלה אם נשך ה"ה"ה היו חק תוכות. אמנם בתשובות מעי"ה ומה שהוציא כן הב"ח מופתא נשבת מעי"ה חרם מהם שהביא הב"ח, ומסבוא כתב דאניני' ונין אלא כמגלה כתב חתום, אלא מעתה מעי"ה

ס ישיבות מן התכנה  
עמוד מס: 341 הודפס ע"י א

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99

ת יבש פוסל בט"ז  
שם אות י"א פירש  
על אות ולא נפסל  
והרי הוא כראשונה,  
וזה בסעיף ג' כאן,  
זין האות, קיימא לן  
בעיני למימר לקמן  
שכן תפילין דאות  
לתורה, יע"ש בדריש  
כחאי גרונא, דמלשון  
"בי"ת וסמ"ך וכיוצא  
זין ניכרת, ועיין מ"א  
ח' בהגה יש מחמירין  
מכל מקום ניכר יפה  
בן תפילין כל שניכר  
ובינן במקום גרר ועל  
ס"ק יא). ויראה אפילו  
ב, ועליון שלא לשם  
ד, כדאמרן \* . ועיין  
שכתוב בא"ח ע"ש.  
פורט (ושי"ך ג"כ  
ה' ובית שמואל אות  
פוסל לכהונה כלל,  
על גבי סיקרא לאו  
ואם כן כתב תפילין  
עליה, או העביר דיו  
וישן ג, ז' כשר, וליש  
ייקרא ואח"כ העביר  
ד' עדים שאין יכולים  
בר כשר, וא"כ הזה  
זן, ותפילין בעיני דיו  
כן כשהעביר לשמה.  
פי זה בסעיף ג' כתב

בזה"ע [סימן] קכ"ה סעי  
מכוח כשאין עושה מעשה בגוף האות, אבל כשאין  
בתרומת הדשן, אע"ג דמ"ק [סימן קנ"ג] פוסל טפי

בן-אם יש שריפה בן-הוא מחבר אותו. שהרי ה

בס"ת פחות מזה התמונה  
דברי ה"ק יעקב כו', עכ"ל  
הבין את אשר לפניך בדבר  
כו' או שנראה כו' אע"פ ש  
קכ"ה בפרי חרש ס"ו ט"ו  
טעם להוראה זו, דאי שכן  
בכך, ויכול לחקנו ולעשוהו  
מניחו כך בלי שום גרייה  
באופן שאינו משנה מצורו  
טיפע, גם בזה נראה לי לה  
מהדעת, עכ"ל. אלא שלא  
מהדרכי. ולענד רמ"א  
מהרי"ק [שרש חז] דיש מה  
שם הפרי חדש חולק דלא  
הטפה כו'. לענד טעות ס  
דין שבהביא אח"ז בשם כ  
בית כו', כצ"ל, וכן הוא  
לאיזה צורך העתיק מ"א  
להביאו שם בספרו לאפוקי  
פה בשו"ע: ונראה לי  
סילוק השעוה האותיות  
טעמא אי מגר הטפה, היות  
לא נתבטלו האותיות שנת  
מה שכתוב סימן ש"מ סעי'  
[שם ד"ה המוחק] דאם נתפ  
אותיות ומחוק בשבת חיי  
שנראה מלשון הב"ח הוב  
מעל צדקה סימן כ"ה. ו  
שהיה השעוה מכסה עלי  
צדקה הנ"ל. וזה סותר ד  
כו' מותר, דא"כ לפי דבר  
צדקה הנ"ל חלק על הב"ח  
הלכה [ו] פירש בו פירוש  
ככותב במחמיקת השעוה ו

פסה ברזלוצית מסך - להדפסה איכותית חד  
ת השלחו גאנצפריז. שלמה בו יוס

0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99

(טו) חק. עיין ט"ז. ואפילו נפל טפה על אה"ע סימן (קכ"ד) [קכה] אות ט'. ובית שמואל דברי הלבוש שם סעיף ט באופן זה, דנפל ד האות כלל, והיינו דנפל הטפה על "קרוי" ממז אז אם נתייבש מקודם הוה ליה כורק עפרור דמהני גרידה, יע"ש. ויראה כוונתו דבלח ע דתב מבטל כתב, ומידי ספיקא לא נפק אי"ה, ואנן בעינן תחיבה לשמה, לה, בטט, וט אחד מעכב, (מה שאין כן גט יש לחלק בין טפ משה אות ובי"י דיה כתב עוד). ולפי זה בתפילי המחבר משמע שאין ניכרת האות, והיינו תוך נפל טפה שאין שם האות עליה, נמי מקרי אות כ"ג. (מה שכתוב באה"ע סימן קכ"ה סעיף אפילו האות ניכר, היינו שנפל קצת דיו עליו, צורת האות, ושם הטעם משום גרר, מה שאין צורת האות יפה ולא נשתנה רשאי לגרור, דכ הגרר, ועיין בית שמואל שם וחלקת מחוקק שם נפל דיו על קוי האות ממש י"ל כתב מבטל כ תפילין, כי שלא בכוונה נפל, פסול אף דייע מ"א אות כ"ג [באשל אברהם] פירוש אשר על מה ונהני יש לי בכאן הרורוהי דברים אמרתי הוה לסעיף גימ"ל), דע דבאה"ע סימן קל"א סעיף ה' דיו על גבי דיו אין כתב עליון כלום, וא כי דיו על גבי דיו לאו כלום, (הוא הדין סיקא כלום). אבל היש אומרים שם דחוששין, יע"ש ונפל אח"כ על האות דיו שלא בכיוון, וצורתו שלא לשמה עליה, באנו למחלוקת, להר"מ אומרים [בשו"ע שם] פסול. גם כתב תפילין עליהם דיו, לכאורה מהני, דבגיטין י"ט א פ"ה לתתם רשומין באבר וחותמין, הא כתבו ב כתב על גבי כתב, הא לוח כתב כשר העץ דווקא, וא"כ סיקרא אין כלום ומהני דיו אות עיין בית שמואל אה"ע סימן קכ"ה אות ב'.

יע"ש. וכל שכן דין הרד"ך דכשר, דכי מפסיל חת  
ואס, והוא מתרומת הדשן [סימן] רכ"ח. וכתב ש

יודע ומבין היטב האותיות בטוב: (פ"ק כא) ונפסק  
ואינו עובר כו'. ר"ל, שדרי מקיפו. [הגהה טז]. יע  
עירנו כי אדוני מו"ח צדלה"ה לא היה לפניו ס  
הלוי, ואני הצעיר חנני אלקים לראות בגוף תשוע  
לכן ראיתי להעתיק לשונו באות ממש וע"ז  
היטב. וז"ל סימן ק"ב, שאלה כו' גם נמצא ס  
שמפריד אותיות של אלקין, ואינו עובר הסדק  
והוא מהודק ביותר ואינו ניכר אם אינו מגביה הא  
תשובה, לעז"ד ריאה כו' ועל דבר האות ששל  
שבספר תורה אינו כל כך, לומר דאין ספק אם י  
אשר שלחנם שהספר כשר. ולזה הדבר תיאר בח  
בספר עצמו, ורען כי כל רואי דברינו אלה הם ה  
לא יוכלו להבין כל הכתוב, אציע הדבר כמו שה  
שהוא העור שלם, ועל פני התיבה עובר סדק אד  
רק ע"י הכסה דקה לדייק בו היטב, וכמעט ש  
שריטה, אבל גוף הגיול הוא קיים וטוב ומראה  
השיטה האחרת אינה רק על פני שטחיות הגיול  
כלל, וכל כהאי דלא אשכחני בשום פוסק לפני  
נקרע. ומהר"י קולין בשרש קכ"ב כתב ז"ל, ולענ  
שנקרע גוף האות להיכא שהקרע עובר בין אות ל  
גוף האות והדבק מחזיקו נמצא שאין כתב כי א  
שפתי הקריעה נוגעים זה בזה ולא נחסר הקלף  
מכל מקום בענין שהאות יהיה מוקפת גיול, ואפי  
ולא נסדק אלא שנחסר הקלף שנתן החלל מהאור  
פ"א הלכה טז, כל שכן הכא שגוף האות נחלק לשנ  
ההשתא אתי שפיר הלשון [מס' סוטים יא], אין דר  
שנקרע גוף האות ונפסלה, שהרי אין מוקפת ג  
מוקפת, אין דאביקס אותה להחשיבה אות ע"ז  
הה"ב ז"ל, ראינו כבורה דלא נפסל, ע"י שריטה זו  
דבריו בכלל ובפרט, משמע דדוקא היכא שהקרע  
צד לגמרי, אז אין דובקים אותה משום שכבר  
מוקפת גיול והוא בא עתה להכשירו ע"י הדבק.  
ע"י דבק, אבל כל שלא נקרע ולא נסדק גוף  
בעמלה על פני שטחיות הגיול הקיים אין  
הדגיל הוא קיים עומד כמו שהיה. גם אין כאו

## הקיצור שלחו ערוך השלם עם פא

— — — — —

36





## הַלְכוּת תַּפְלִין סִימָן ל"ב

**יז. [\*ג] אַם נִפְלָה [\*נא] טַפַּת (פא) דִּיּו (פב) לְתוֹף הָאוֹת (פג) [\*ג] וְאֵינָהּ נִכְרַת <sup>י</sup>הָאוֹת, אֵין תִּקְנָה <sup>יז</sup>(פד) לְגֵרֹר (פה) הַדִּיּו וְעַל יְדֵי כֶּף יִהְיֶה נִכְר הָאוֹת, דְּהָיו (פו) חֵק תוֹכוֹת [\*ג] וּפְסוּל, מְשׁוּם דְּבַעֲיָנָן וְכַתֵּב (פי) וְלֹא וְחֻקָּה. וְהוּא הַדִּין אִם טָעָה [\*נה] וְכַתֵּב דְּלִי"ת בַּמָּקוֹם רִי"ש אוּ בִי"ת בַּמָּקוֹם כ"ף,ף,**

### באר היטב

וְהַתְקִין הַשְּׁנִי עָקָר. אִם כָּתֵב שְׁתֵּי תַּכוֹת בַּתְּכָה אַחַת עַל יְדֵי אוֹת יִתְרָה בִּינְיָהִם, כְּגוֹן שֶׁהָיָה צָרִיד לִכְתֹּב בַּחוּץ יָד וְהוֹסִיף ק' בֵּין תַּכַּת חוּץ לַתַּכַּת יָד כְּגוֹן זֶה בַּחוּץ יָד, אוּ שֶׁכָּתֵב בַּחוּץ שְׁהוֹסִיף ב' בַּתַּחֲלֵת תַּכַּת בַּחוּץ, מִתָּר לִמְחַק הַבִּי"ת וְהִקְוִי"ף שְׁבִינֵיהֶם וְאֵין כֶּךָ פְּסוּל מְשׁוּם חֵק תוֹכוֹת, גֵּט פְּשׁוּט סִימָן כַּה סְעִיף קָטָן לוֹ. אִם נִדְּבַק רֶגֶל הַי"א כַּחוֹט הַשְּׁעָרָה דֵּק מֵאֹד, וְתִינּוֹק דִּלָּא חֲכָם וְלֹא טַפֵּשׁ יוֹדַע שְׁהוּא ה"א, מִי שִׁקֵּל לְהַפְרִיד הֶרְגֵּל לְכַד לֹא אִמְחָה בִּידוֹ, הִרְלִיג"ח סִימָן א וָצו. וְהִרְד"ף בֵּית א חֲדָר לֹא וּפְרִי חֲדָשׁ בַּכָּזָן הָעֶזֶר סִימָן כַּה סְעִיף קָטָן י חֲלָקוֹ עֲלָיו שְׁאֵין לְהוֹרוֹת קָלָא בַּדְּבָר וְרֹאיוֹ לְגַעֵר בְּמִי שֶׁעוֹשֶׂה כֵּן, וְכֵן כַּתֵּב הַעֲלֵת תַּמִּיד, מֵאֲחַר שֶׁנֶּאֱרָא לְעִין שְׁלֹא נִשְׁאַר צוּרוֹת הָאוֹת אָף עַל פִּי שְׁהוּא דֵּק, אֲטוּ בִּדָּק אוּ בְּכַב מְלִי, אִם הוּא דְּבוּק מֵה לִי עַב אוּ דֵּק. אִם נִפְלָה טַפַּת דִּיּו תוֹף חָלַל הַב' וְנִרְאִית כַּפ' אוּ שְׁאֵין שָׁם ב' עֲלֶיהָ, אוּ שֶׁנִּפְלָה לְתוֹף אוֹת אַחֲרָת וְאֵין שְׁמָה עֲלֶיהָ, אֵין תִּקְנָה לִמְחַק, בֵּית יוֹסֵף. ב' בִּיתִי"ן הַסְּמוּכִים בַּתְּכָה אַחַת שְׁנִדְּבוּקוֹ בַּתַּחֲתִיָּה וְנִפְסָדָה צוּרַת הָאוֹת לְמִרְאִית הָעֵין, שְׁאֵינָה נִכְרַת אִם הִיא בִי"ת אוּ כ"ף, אֵין תִּקְנָה לְגִרְרָה לְהַפְרִישׁ הַדְּבוּק דְּמִקְרִי חֵק תוֹכוֹת, כִּי אִם בַּמְחִיקַת הֶרְגֵּל הַשְּׁנִי וְיַחְזוֹר וְיִכְתְּבוּהוּ, דְּבַר שְׁמוּאֵל סִימָן פט. אִם נָטַף שְׁעוֹה וְסִלְקָה מִתָּר אָף עַל פִּי שֶׁהָאוֹת אֵינָה נִכְרַת יוֹכֵל לְגֵרֹר הַשְּׁעוֹה וְלִסְלַקָּה וְאֵין כָּאן חֵק תוֹכוֹת, פְּרִי חֲדָשׁ וְכֵן כַּתֵּב הַמֶּגֶן אַכְרָהִם: **כו. לְגֵרֹר.** אֶפְלוּ מַעֲבִיר הַקְּלָמוֹס לְאַחַר שֶׁחֵק תוֹכוֹ אֵינוֹ מוֹעִיל, עֲלַת תַּמִּיד: **כז. כ"ף.** וְהוּא הַדִּין אִיפְכָּא:

### באור הלכה

**יז. [\*ג] אַם נִפְלָה וכו'.** דע, דבכל דבר שכתוב בשלחן ערוך דלא מהני גרידה בלבד מחמת פסול דחק תוכות, מוכח מסתימת הפוסקים דאין נפקא מנה בין אם נעשה בעת הכתיבה או לאחר הכתיבה, מה שאין כן פסול מחמת שאינו מקף גויל תליא בשני התרוצים שבבית יוסף דבור המתחיל ואם תאמר היכי מכשרין, וכמו שפסק השלחן ערוך בסעיף טז, וכן איתא בפרי מגדים, העתק לקמן בסעיף כה. ועין בספר גט פשוט בסימן כה באבן העזר:

**[\*נא] טַפַּת דִּיּו.** עֵין בַּמִּשְׁנָה בְּרוּרָה בְּסִעִיף קָטָן סא, וְזֶה לְשׁוֹן סְדוּר דִּרְךְ הַחַיִּים בְּדִינֵי קְרִיאַת הַתּוֹרָה דִּין לה, נָטַף שְׁעוֹה עַל אוֹת, בַּחֲל יִסְרִינָה וְיֵאָם הַנְּסִיפָה הִיא עַל אוֹתוֹת מַשְׁמוֹת שְׁאֵין נִמְחָקִין, אָף בַּחֲל אֲסוּר, שֶׁהָיָה לְחֹשׁ שִׁתְקַלֵּף קֶצֶת מֵהָאוֹת עֲמוּ. בִּיצֵד יַעֲשֶׂה, יִרְאֶה לְחֻמֶּם הַיֵּטֵב הַגּוֹיִל מִכַּחוּץ נִגַּד מִקּוֹם הַנְּסִיפָה, וְעַל יְדֵי זֶה יוֹסֵר הַשְּׁעוֹה בְּנֶגֶל וְלֹא יִדְּבַק בּוֹ מִתַּכְתֵּב כָּלל, שְׁעִיר אֲפִרִּים בִּשְׁעַר הַדִּין וז, וְאִם בְּשִׁבְתָּ, אִם נִרְאֶה הָאוֹת מִתּוֹכָהּ וְיִכּוֹל לְקִרוֹת כֶּךָ, כִּשֵּׁר, אָף אִם הוּא מְכַסֶּה שְׁאֵינוֹ נִרְאֶה מִתּוֹךְ הַשְּׁעוֹה, אִם נִמְצָא זֶה בֵּין גְּבָרָא לְגְבָרָא, כִּיּוֹן שְׁאֵין לְקִרוֹת בְּעַל פִּה מֵה שֶׁמְכַסֶּה בַּשְּׁעוֹה, וְאֵין קוֹרִין בַּחֲמִשִּׁים מַפְנֵי כְּבוֹד הַצַּבּוּר, וְלִיכָא פְּגָמָא שֶׁל סִפְרָ, דִּתְרִי גְבָרָא בְּתָרִי סִפְרָא לֹא פְּגָמָא הוּא, יֵשׁ לְהוֹצִיא אַחֲרָת, וְאִם נִמְצָא בַּאֲמָצַע הַקְּרִיאָה יֵשׁ לְקִרוֹת הַמְכַסֶּה בְּעַל פִּה וְאַחַר כֶּךָ יִסֵּים בֵּה מִנֵּן הַקְּרוֹיִאִים, כִּיּוֹן דְּכָבֵר קָרָא מֵה שֶׁמְכַסֶּה בַּשְּׁעוֹה מִתָּר לְקִרוֹת לְהֵלֵךְ בְּסִפְר תּוֹרָה הַזֶּה, דָּאִין פְּסוּל בְּזֶה מֵה שֶׁמְכַסֶּה בַּשְּׁעוֹה, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וְעֵין בְּסִפְר שְׁעִיר אֲפִרִּים הַגָּל וּבַחֲדוּשֵׁי ר' עֲקִיבָא אֵינָר בְּסִימָן זֶה. **וְכַתֵּב** עוֹד שָׁם הַגָּאוֹן ר' עֲקִיבָא אֵינָר, דְּאָמַן יִשְׂרָאֵל הַמִּתְקֵן סְדוּר הַבְּלוֹי וּמִכְרַת לוֹ לְהַנִּיחַ נִיר וְלִדְבֹקוֹ עַם (פא)<sup>1</sup> עַל מִקּוֹם הַיִּפָּה,

וּפּוֹגַע בְּשִׁמּוֹת הַקְּדוּשִׁים שְׁאֵינִים נִמְחָקִים, דִּישׁ בְּזֶה חֲשַׁשׁ אֲסוּר מַחִיקָה כִּיּוֹן דָּאִי אֲפִשָּׁר לְקַלְפּוֹ שִׁיְהִיָּה כָּל הָאוֹתוֹת קָמִים, וְנִרְעַד יוֹתֵר מִשְׁעוֹה, עֵין שָׁם שֶׁהָאֲרִיד בְּזֶה וּמִסִּיק דִּיעֲשֶׂה הָאֵמָן כֶּךָ, יִנִּיחַ נִיר עַל כָּל שָׁם וְשָׁם נִיר בְּלִי דֵּבַק, אוּ יִדְּבַק מִטַּט בַּשְּׁעוֹה, דְּלֹא הָיָה מַחִיקָה וְכֵנ"ל וּמֵה דְאֲסוּר בְּשִׁבְתָּ גְּרִירַת הַשְּׁעוֹה מַעַל הַסִּפְר תּוֹרָה הוּא מִשְׁעַם אַחֵר, עֵין שָׁם, וְאַחַר כֶּךָ יִדְּבַק הַנִּיר (פפא)<sup>2</sup> דִּיהִיָּה הַנִּיר הַשְּׁנִי מִדְּבַק עַל הַנִּיר רֹאשׁוֹן שֶׁמֵּנַח עַל הַשֵּׁם, וְזֶה לֹא הָיָה מַחִיקָה, דָּאִם יִקְלְפוּ הַנִּיר הַשְּׁנִי יִהְיֶה הַשֵּׁם שְׁלֵם:

**[\*ג] וְאֵינָהּ נִכְרַת.** עֵין בַּמִּשְׁנָה בְּרוּרָה בְּסִעִיף קָטָן סז לְעִנְיָן אִם נִפַּל עַל קוֹי הָאוֹת מִמָּשׁ וְנִכְר הָאוֹת, דְּתַכְּבְּנוּ שָׁם לְהֶקֶל בְּזֶה, אָף דִּהְפָּרִי מְגִדִּים בַּמִּשְׁבָּצוֹת זָהָב בְּסִעִיף קָטָן טו מַצִּיד לְהַחֲמִיר בְּזֶה מִשְׁעַם כָּתֵב עַל כָּתֵב, אִם לֹא שְׁבַעַת נְפִילַת הַטַּפָּה כְּכָר נִתְיַבֵּשׁ הָאוֹת, עֵין שָׁם, כְּכָר הִשָּׁג עַל זֶה מִחֻמַּת כְּמָה קִשּׁוּיֹת עֵין בַּתַּחֲתִי תְּשׁוּכָה אֲכָן הָעֶזֶר בְּסִדֵּר גִּטּוֹן, וְאָף שֶׁמִּישְׁבּוֹ שָׁם קֶצֶת, מְלַכֵּד שְׁהוּא דַּחַק גְּדוֹל אֵין לְהַחֲמִיר בְּזֶה, אַחֲרֵי שֶׁרֵב הַפּוֹסְקִים מְקַלִּין אֶפְלוּ בַּכְּתָב עַל גְּבִי כָּתֵב מִמָּשׁ, וְכַל שֶׁכֵּן בְּזֶה הַטַּפַּת דִּיּו שֶׁנִּפְלָה מִעֲצָמָה שְׁאֵין שִׁיד שָׁם כָּתֵב עֲלָיו. וְעוֹד נִרְאֶה לִי בְּזֶה עֲצָה אַחֲרָת, אֶפְלוּ בַּכְּתָב עַל גְּבִי כָּתֵב מִמָּשׁ וְהַשְּׁנִי הָיָה שְׁלֹא לְשִׁמָּה, דִּיעֲבִיר עוֹד קְלָמוֹס עֲלָיו לְשִׁמָּה וּמִמָּה נִפְשָׁד מֵהֵנִי, וְלֹא מְקָרִי שְׁלֹא כְּסִדְרָן לְכַאוֹרָה, מֵאֲחַר דְּמַעַת כְּתִיבָה הָרֹאשׁוֹנָה צוּרְתוֹ עֲלָיו, וְכֵמוֹ שֶׁכָּתֵב בְּסִעִיף קָטָן לט בַּמֶּגֶן אַכְרָהִם:

**[\*ג] וְעַל יְדֵי כֶּף יִהְיֶה נִכְר הָאוֹת.** עֵין בַּמִּשְׁנָה בְּרוּרָה בְּמָה שֶׁכַּתְּבִנוּ וּמִדִּינָא אֶפְלוּ תִקּוֹן לֹא בְּעִי וכו'. וְאִם נִפְלָה הַטַּפָּה מִבַּחוּץ לְהָאוֹת סוּמוֹ לְהָאוֹת בַּעַת הַכְּתִיבָה, אֶפְלוּ אִם הָאוֹת נִכְרַת עֲדִין וְלֹא נִגַּע עַל יְדֵי זֶה לְאוֹת אַחֲרָת, מִדִּינָא צָרִיד לְגֵרֹר אֵת הַטַּפָּה בַּמָּקוֹם הַנִּגְיָעָה בָּאוֹת דָּאִי לֹא הָכִי לֹא מִתְחַשְּׁבִים הָאוֹת מִקָּף גְּוִיל, כֵּן מִשְׁמַע מִנוֹדַע בִּיהוּדָה בְּסִימָן עה, עֵין שָׁם:

**[\*ג] וּפְסוּל מְשׁוּם דְּבַעֲיָנָן וְכַתֵּב וכו'.** עֵין בְּסִפְר בֵּית מֵאִיר עַל אֲבָן הָעֶזֶר בְּסִימָן כַּה דְּמַחֲזִיק בְּזֶה לְשִׁיטַת הַרִשְׁב"א דְּסִבְרָא לֵה דָּאִין בְּזֶה מְשׁוּם חֵק תוֹכוֹת, הוֹאִיל דְּמִתְחַלָּה נַעֲשֶׂה אוֹת עַל יְדֵי כְּתִיבָה, וְכֵן בַּטָּעָה וְכַתֵּב ד' בַּמָּקוֹם רִי"ש, וְאֵין בְּזֶה רַק מְשׁוּם לְתַא דַּחַק תוֹכוֹת מְדַרְבְּנָן עֵין שָׁם. אֲבָל הַגָּאוֹן ר' עֲקִיבָא אֵינָר בַּחֲדוּשֵׁי פֶה חוֹלֵק עַל זֶה, עֵין שָׁם, וְכֵן מוֹכַח בֵּים שֶׁל שְׁלֵמָה גִּטִּין דף כ דְּהוּא מְדַאוּרִיתָא:

**[\*נה] וְכַתֵּב דְּלִי"ת בַּמָּקוֹם רִי"ש.** הוּא הַדִּין אִם נַעֲשֶׂה ד' אַחַר שֶׁנִּגְמַר כְּתִיבַת הַרִי"ש גַּם כֵּן אֵין לְהַכְשִׁיר בַּחֲקִיקָה, לְפִי מֵה דְּפַסַּק הַמַּחֲבֵר בְּעִנְיָן טַפַּת דִּיּו וּבְעִנְיָן דְּבִיקַת אוֹת לְאוֹת אֶפְלוּ אַחַר שֶׁנִּגְמְרָה, דְּלֹא כְּסִמ"ק. אַחַר כֶּךָ מַצָּאתִי בַּחֲדוּשֵׁי ר' עֲקִיבָא אֵינָר שֶׁהֲעִיר בְּזֶה:

### שער הציון

**יז** סד. מְגֵן אַכְרָהִם: **סה**. מְגֵן אַכְרָהִם: **סו**. מְגֵן אַכְרָהִם בְּשֵׁם בְּרַד"ף: **סז**. פְּרִי מְגִדִּים: **סח**. אַחֲרִינִים בַּכָּזָן הָעֶזֶר: **סט**. ט"ז: **ע**. פְּרִי מְגִדִּים: **עא**. ט"ז:

תַּרְנוּם: 1. דבמ.

## תשובה זו

לכבוד ידידי הרב רבי מיכל נ"י אב"ד בק"ק ליפנא.

**מכתב** קדשו הגיעני היום, ולעוצם טרדותי השתרגו עליו <sup>אוצר החכמה</sup> על צוארי הכשילו כחי בעו"ה, וא"א למלאות רצון אוהביי להשיב לכל אחד מיד כמבוקשו, ולאשר המוכ"ד נחוץ לדרכו, ומבוקשו להשיב על ידו לרומעכ"ת נ"י, הנני להשיבו בקיצור נמרץ.

**ע"ד** אשר הערה רומפכ"ת בתיקון סידור הבלוי והאומן ישראל הבא לתקנו מוכרח לו להניח הנייר ולדבוק עם פאפ על מקום היפה, ופוגע בשמות שאינם נמחקים אם יש בזה משום איסור מחיקה, ויצא רומ"פ לדון ממה שראה בספר רוקח על משניות הביא בשם בית הלל בהלכות ס"ת שהקשה להסוברים (סוטה דף ל"ה ע"ב), דכתבו על האבנים כל התורה, איך סדהו בסיד, הא הו"ל מחיקות השמות, נשמע מזה דמקרי מחיקה, וע"ז כתב מעלתו לחלק דסיד שאני דדרכו בהמשך הזמן אוכל מה שתחתיו, אף שלדברי ר"ש דשלחו נוטירין שלהם וקלפו הסיד, תיכף הי' ולא במשך זמן, מ"מ לר"י דלא קלפו כלל הסיד, בודאי בהמשך הזמן אוכל הסיד האותיות, מש"ה הוי מחיקה עכ"ל, בודאי ט"ס במכתב רומעכ"ת, דהא ר"י הוא דהשיב לר"ש דשלחו נוטירין וקלפו, אלא דצ"ל דקושיית ב"ה לר"ש דס"ל דלא קלפו, ועכ"ז א"י הא לר"ש כתבו על הסיד ואין כאן מחיקה.

**ואולי** כוונתו דמר דקושיית ב"ה סובב על מה דהקשה ר"ש לדברין איך למדו אומות העולם התורה ולא הי' ס"ל דקלפו, הי' לו להקשות לר"י ליתסר משום מחיקה, אולם לענ"ד אדניקום להוכיח דהוי מחיקה שיהי' קושיית ב"ה קושיא, ניזל בתר איפכא ליישב הסוגיא דלא יקשה קושיית הב"ה ונידוק מזה דלא הוי מחיקה, ועי' בס' לית חן על התורה פ' כי תבא, שחקר בנטף שעה על אותיות בס"ת אם הס"ת פסולה, דהאותיות המה כמחוקים, ודן דע"כ לא הוי מחיקה מדסדהו להאבנים בסיד, וכתב לדחות למ"ש המהרש"א בח"א (סוטה דף ל"ו ע"ב ד"ה ראוי היה יוסף) עלה דההיא דבא גבריאל ולמד ליוסף ע' לשון, דע' לשונות הם מלבד לה"ק, א"כ כתבו על האבנים ע' לשונות ולא לה"ק, וכיון דהשמות בלע"ז למחקם כמ"ש הש"ך יו"ד (סי' קע"ט ס"ק י"א) עכ"ל.

**והנה** ביסוד הדין בשעוה נראה מדברי המג"א (סי' ל"ב ס"ק כ"ג) שכתב ואם נטף שעה וסילקה מותר, משמע דפשיטא דבלא סילקה התפילין פסולים, וכ"כ ג"כ בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' ד') ובשו"ת פרח שושן (כלל ב' סי' ב')

זולת בשו"ת מעיל צדקה (סי' כ"ה) כתב להכשיר, א"כ ממה דפסלו המג"א וסייעתו הנ"ל מוכח לכאורה דהוי מחיקה. **אמנם** נראה דאדרבא מוכח בהיפוך, דאלו כן מה מהני סילק השעוה, הא זהו לא מקרי כתיבה והוי כחק תוכות, ובגט פשוט להלכות גיטין (ססי' קכ"ד) פקפק בזרק עפרות זהב על האותיות דלא מהני גרירה, אבל באמת הא מבואר להדי' בש"ע א"ח (סי' ל"ב ס"ג) וביו"ד (סי' רע"ו ס"ה) דמהני גרירה, א"כ מכ"ש בשעוה, ומדמהני גרירה מוכח דלא הוי מחיקה לגמרי, אלא כיון דדבר מה מודבק על האותיות ואינו ראוי הס"ת פסולה, א"כ י"ל דלענין איסור מחיקה לא הוי מחיקה כיון דיכול לגרור השעוה, ויחזרו האותיות כמקדם. **אולם** בדיבוק הנייר בפאפ דנראה דא"א לקלפו שיהיו האותיות קיימים, י"ל דהוי מחיקה, וכן משמע בדברי פנים מאירות, (ח"א סי' מ"ה) דהביא ג"כ הקושיא בהא דסדהו בסיד דהוי מחיקה, והוכיח דסיד לא הוי מחיקה, ונקט הטעם דלאחר שקולפין ניכר הכתב והיו טוחים בסיד עב שיכול לקלפו בלי גרירת השם ולא דמי לזורק על השם זהב, משום דא"א לגרור עד שיגרור הכתב שתחתיו והוי כמוחק השם, נוקשה לי, דאם הוי מחיקה אמאי כשר בגרר הזהב אבל סיד מתפרר ונופל וכתב קיים, ולכך סדו בסיד ולא הוי כלל מחיקת השם, ולפ"ז כשהשם נכתב על הכותל בבה"כ שכבר סדו בסיד, ואם יסודו על כתב זה א"א להעביר הסיד האחרון עד שיקפיל כל הסיד הוי כמוחק השם, עכ"ל, ותשובה זו איתא במעיל צדקה (סי' ס"ג) בקיצור, ושם כתב דהתיר לסוד בסיד כותלי בה"כ שנכתבו מישן שמות שא"נ והשיב להתיר בראיה זו מההיא דסדהו בסיד ע"כ משום דסד בסיד לא הוי מחיקה, כיון דלאחר שגריר הסיד רשמו ניכר, ונהנראה דהפמ"א חזר בו אח"כ לענין היתר כותלי בה"כ, דכיון דכותבים על הסיד אין סיד האחרון מתקפל בלא הסיד הראשון, והגאון מ"צ השיג דשאני ההיא דסוטה דלא הי' כתב בדיו על האבנים, אלא דהי' כתב חקק, ולא הי' הסיד כ"א מחסה ומסתור הכתב דבכל יוכל להסיר הסיד וישאר הכתב שתחתיו שלם כמו שהשיב ר"י שקלפו הסיד, והרי הוא כמדבק אותם שעוה, אבל כתיבת דיו בודאי סיד לא מוחקו ומאבדו ממש, ועוד הסוף שהסיד מכלה הדיו שתחתיו כטבע הסיד, ועוד שא"א לקלפו וישאר הכתב תחתיו שלם, עכ"ל. **הרי** דדעת הגאונים הפמ"א והמעיל צדקה דאם א"א לקלפו בענין שישאר הכתב שלם מקרי מחיקה, גם

במה דבדפוס לא נתכוונו לקדוש השם והש"ך כתב (סי' רע"ו ס"ק י"ב) וכן שם קודש שנכתב שלא בקדושה מותר למחקו לצורך תיקון, מצינו רבים חולקים בתשו' פמ"א הנ"ל, ובתשובת חות יאיר (סי' ט"ז) ועי' משבצות זהב א"ח (סי' ל"ב סק"ב) דמפקפק ג"כ על הש"ך.

**ולזה** לענ"ד אם א"א ע"י נכרי, יעשה כך, להניח על כל שם ושם נייר בלי דבק או לדבק מעט בשעוה דלא הוי מחיקה וכו"ל, ואח"כ לדבק הנייר בפאפ דיהי' הנייר הב' מדובק על נייר הראשון שמניח על השם ולא הוי מחיקה, דאם יקלפו הנייר השני יהיו אותיות השם קיימים, כיון דהדבק פאפ לא הי' על השם, ומצאתי אח"כ עצה זו בפנים מאירות (ח"א סי' מ"ה) לענין ציור בכותלים בבה"כ.

## תשובה מו

לידידי הרב רבי גדלי' נ"י הגאב"ד דק"ק חאדזייטש.

**ע"ך** שאלתו בשוחט מושכר לג' שנים, וחצי שנה קודם כלות הזמן השכירו אותו עוד לשנה רביעית, ונתן להם תקיעת כף, אח"כ נשבע בס"ת שלא להיות עוד שוחט אצלם אם חלה השבועה, וכתב ידידי מעלתו לדון דלא חלה השבועה, אף דפועל יכול לחזור, מ"מ תקיעת כף על דעתם הוי כמו שבועה על דעתם, כמ"ש הט"ז (סי' רכ"ח ס"ק ל') בפועל שנדר שא"י לחזור, ובפרט שהוא ג"כ מלמד אצלם דהוי כדבר האבד, ומבואר (בסי' רל"ד ס"ז) דנדר א"י להפקיע השעבוד, כ"ש שבועה דא"י להפקיע שעבודו, עכ"ל.

**לענ"ד** אף אם הוא דבר האבד לא נשתעבד להם בלא קנין, כיון דלא התחיל במלאכתם דעבודתו בעת ההוא הי' מחמת חיובו להם בשנה העברה, ולא מקרי התחיל במלאכתו לענין שכירות של שנה האחרת, ומכח התקיעת כף לא נשתעבד, דשבועה לא הוי קנין (כמ"ש הרמ"א חוה"מ סי' ר"ט ס"ד) ולא זו בלבד בדבר שלא בא לעולם, דלא הוי קנין, אלא אפילו בעלמא שנשבע ליתן חפץ זו לפלוני לא הוי קנין אלא דמוזהר ועומד לקיים שבועתו, כמ"ש הש"ך חוה"מ (סי' פ"ז ס"ק פ"א) והט"ז הנ"ל לא כתב רק דחיוב שבועה עליו, וא"י להתיר בלא דעתם, דמקרי עשה לו טובה, אבל שעבוד ליכא.

**ואך** מה שיש לי לדון דלא חלה השבועה אם התקיעת כף הי' דרך שבועה שאמר אני נותן תקיעת כף, כמ"ש בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' קנ"ב) ממילא השבועה

**חידוש** בעיני שמעכ"ת כתב דברוקח הביא קושיא בשם ספר בית הלל, דאיך סדהו בסיד הא הו"ל מוחק, וכן בשו"ת פנים מאירות הנ"ל הביא כן בשם בית הלל, ואנכי ראיתי בבית הלל הל' ס"ת (סי' רע"ו) הקשה באופן אחר, אהא דפסקינן בא"ח (סי' ל"ב ס"ג) דבזרק עפרות זהב על אזכרות אין לו תקנה, דאסור להעביר הזהב, דהו"ל מוחק, והא קלפיהו להסיד אף דהי' שם כתוב שמות עכ"ל. **ואיני** מבין קושיא זו, דבעפרות זהב מכוון על הדיו, וככתב אותיות בזהב, מש"ה הו"ל מוחק, אבל הסיד הי' טוח על שטח פני הכותל ולא על האותיות בתמונתן, ולא הי' בסיד תמונת אותיות, ואין על הסיד שם כתב ולא מחיקת כתב.

שניה הוי שבועת שוא, כיון דמושבע מקודם להיות אצלם, ולא חלה השניה לבטל הראשונה, ואף דמ"מ יהי' חיוב עליו להתיר לו שבועתו הראשונה ויחול למפרע השניה בכדי להציל עצמו מאיסור שבועת שוא, [אאב"ה עי' יו"ד סי' רל"ח סי"ז ובש"ך שם (ס"ק כ"ב)] בנ"ד ל"ש כן, דא"י להתיר שבועתו הראשונה בלא דעתם, כמ"ש הט"ז הנ"ל. **אמנם** עדיין יש לי לדון דחלה שבועה שניה למה דפסקינן בש"ע (סי' רל"ט ס"ד) דשבועה חלה לבטל את המצוה בכולל, ה"נ י"ל דבנ"ד הוי כולל במגו דחל על זמן שלאחר שנה הבאה, ודבר זה תלוי במחלוקת הרמב"ם והראב"ד (פ"ד ה"י מה' שבועות) דלהראב"ד שם דהוי כולל במגו דחל למחר חל ג"כ היום, ה"נ י"ל לענין לבטל את המצוה חל בכולל כה"ג, והכי מוכח מדברי הרמ"א (סי' רל"ח ס"ו) כיון דחל השבועה השניה שלא לקדשה אחר פסח חל ג"כ שלא לגרשה מקודם לבטל שבועה הא', והא דבנשבע שלא לאכול מצה בליל פסח לא חל השבועה ולא אמרינן מגו דחל על כזית השניה חל ג"כ על כזית הא', נ"ל לחלק, דהתם א"א לחול השבועה ע"י שעובר תחילה על השבועה לאכול כזית הראשון, אבל בנ"ד שנה שניה הוא בפ"ע תליא בפלוגתא דהרמב"ם והראב"ד הנ"ל.

**והנה** אם היינו דנין דבנ"ד הוי שעבוד, דמסתפק אני בזה ע"פ מה שכ' בד"מ (סי' של"ג אות ה') בשם המרדכי, דרבים ששכרו מלמד דא"י לחזור, דרבים א"צ קנין, ה"נ י"ל דגם הוא אינו יכול לחזור הי' מקום לומר

כז. וכ"כ באבני מילואים (סי' עב הערה ב) שבנשבע שלא לאכול מצה בליל פסח לא חשוב כולל משום שאי אפשר לו לאכול יותר מכזית עד שיאכל כזית ועל כזית הוא מושבע ועומד שאין כאן דברים המותרים כלל. אך עי' באבני נזר (י"ד סי' שט) שכתב כוונה אחרת בדברי הראב"ד שתוספת זמן חשוב כולל ויישב לפי"ז את דברי הראב"ד בתמים דעים (סי' נה) שהנשבע בליל פסח שלא יאכל מצה לא חלה שבועתו כלל אף שכולל כל השנה כולה. וראה עוד

מצינן לפרש דרשב"מ אסיפא ואוסר באמבטי אף חמין לתוך צונן דא"כ איך שרי הכא היינו אמבטי היינו בריכה לדינא כמבואר שבת מ' ודו"ק.

**הלכה י מערב אדם מים ומלח כו'.** הנה סבר רבינו דהוא שבות דמבשל ולא כדפירש"י משום מעבד משום דרבא אמר אין עיבוד באוכלין להכי פי' רבינו משום דהוי שבות דמבשל ופשוט. וכן אין צביעה באוכלין וכמו דתנן נותנין ביצה במסננת של חרדל יעוין רש"י שם דף קל"ט. והא דמחייב רב משום צובע בשוחט התם לא ניחא ל' בצבע הדם אלא כדי שידעו שנשחט היום והדם אינו נאכל משא"כ הביצה שיורדת למסננת נאכלת עם התבשיל. אולם רבינו פירש שם ענין אחר שלא ניתן הביצה לתוך תבשיל למראה ודו"ק.

**הלכה י"ד אסור לראות במראה של מתכת כו' ואמ"י קבוע בכותל.** פסק כרבה דלא מפליג בגזירת שבת ולא אמר דאדהכי והכי מידכר ולקרות לאור הנר אפילו גבוה כמה אסור ובכתובים על הכותל ומדלי אסור ודוקא בחקוקין שרי לקמן פרק כ"ג הל' י"ט יעו"ש וזה דלא כהך שנוי' דפרק המוצא תפילין באסקופה ארוכה דאדהכי כו' מדכר יעו"ש במאור אמנם באינה של מתכת דצריך להביא דבר אחר לא חיישינן ולשמא יתלוש ביד לא חששו דאינו אלא משום שבות וכמו דאמרו חכמים בפרק המצינע. אמנם בירושלמי פרק במה אשה אמר טעמא דההין דאסר פעמים שהיא רואה נימא אחת לבנה והיא תולשתה והיא באה לידי חיוב חטאת ולומר דסבר כו' אליעזר דמחייב בתולש ביד לא מחזור [ואולי דבמלקט לבנה מתוך שחורה סובר ירושלמי דרבנן מודו לגמרי תולש חייב כדמשמע פשטא דברייתא ומודים חכמים לר"א כו' שאפילו במלקט ביד ודלא כרש"י ורבינו לעיל פרק ט' ומסתברא דירושלמי גזר שמא תטול כלי ותחתוך בכלי ולא אמרינן דאדהכי והכי שתלך להביא כלי מדכר ואזיל לטעמי' דגבי נתינת צמר ליוורה סוף פ"ק אמר והוא שתהא היוורה עקורה אבל אם היתה היוורה קבועה אסורה מפני שהוא מתירא שמא מיתאכיל צבעו והוא מוסיף מוי ולא אמר דאדמייתי מוי מידכר וכן אמר בירושלמי פרק כירה דלכך מולייר שאינו גרוף אין שותין הימנו בשבת מפני שהוא עשוי פרקים פרקים והוא מתירא שמא מיתאכיל דיבוקו והוא מוסיף מוי אלמא דחשש שמא יביא מים ולא אמרינן דאדהכי והכי מידכר אמנם יש לומר דגם בבלי מודה בהנך דזמנו בהול ואדם בהול על ממונו לכן חשש שמא יביא מים. משא"כ במראה דלא בהיל למילקט לבנות שלו או להשיר נימין המדלדלין שאין חשש בהארכת זמן לכן לא חייש שמא יביא כלי או תער דאדהכי מידכר ופשוט

ולפ"ז אסור להעמיד טיימאשין מע"ש משחשיכה שמא כשיתה מתיירא שמא מתאכיל דיבוקו והוא מוסיף מוי דכו"ע מודו וכדפרישית ודו"ק.

**הלכה ז"ו והסוחט כפות חייב מפני שהוא מכבס.** נ"ב ירושלמי והסוחט והמכבס מלאכה אחת הן וכן בתוספתא הביאה ההמ"ג לעיל פ"ט.

**הלכה י"ח אבל סבין ומקנחין כו'.** נ"ב מפורש כן בתוספתא פ"ד ובירושלמי סנהדרין פרק חלק וכן הגירסא בדפוס וויניציא ש"י.

**הלכה כ"ד ומותר ללבוש בגדים חדשים כו'.** נ"ב ירושלמי כלים מבית האומן לובשן ואם יתקרע יתקרע.

**הלכה כ"ז חייב משום בונה כו'.** נ"ב ירושלמי ריש פרק ר"א דתולין וביצה ל"ב.

### פרק כ"ג

**הלכה ב בהנה"מ אות א' וכן מדאמר רב יהודה כו' מסיקין בכלים ע"ש.** ולפלא איך שייך זה לסתירה כיון שמבערו לגמרי ואף דאשכחן להירושלמי במקטיר אימורין דמחייב משום מבשל אע"ג שמבערן לגמרי יעוין פרק במה מדליקין הלכה ה'. הא מפרש תמן מה בישול יש כאן. מכיון שהוא רוצה בעיכולן כמבשל הוא. וטעמא. דאיברים שצלאן והעלן ע"ג המזבח אין בהן משום ריח ניחוח וצריך להיות נעכל ע"ג המזבח ובשרירי חצות עושה בהן עיכול. אבל כאן במבעיר שיקרא סותר לא שמענו והוי כמבעיר ספר האם נאמר דחייב משום מוחק. ולדוגמא אשכחן דשורף בעצמות אין בו משום שבירת עצם בפסח דשורף אינו שובר כמו כן אינו סותר לענין שבת. ויפלא. ויעו"י מגן אברהם ס"י תק"א. וטפי נראה דממית קדשים בידים לא יעבור משום מטיל מום בקדשים. והא דאמר רבא ע"ז דף י"ג משום דנראה כמטיל כו' מטיל מום לגמרי הוא כו' אין פירושו דרבא מתרץ על קו' הגמ' ונשו"י גיסטרא רק על הקו' הראשונה דאמאי בקדשים אינו עוקר פרסותיו מן הארכובה ולמטה. דאב"י משני משום בזיון קדשים ורבא משני משום דנראה כמטיל מום. וע"ז פריך הגמ' מטיל מום מעלי' הוא. אבל הממית קדשים ועושה אותם גיסטרא דהוי נבילה דמטמאה מחיים זה לא הוי בכלל עושה מום בקדשים. וזה פשוט. ובשורף לגמרי שתהא מלאכה לענין שבת משום סותר או מוחק ודאי לא מסתברא ואכמ"ל.

**הלכה ה אין מספקין כו' שמא יתקן כלי שיר.** כן פירשו בגמרא. ולפי הנראה, לאב"י דאמר בשילהי המוצא תפילין דכל אולודי קלא אסור אינו צריך להך טעמא דגזירה דהא מוליד קלא והוי כמו במשמר

שהוא חושב לשופכם בו ביום חושבני שרק בקושר ותופר הוא דבעינן מדאורייתא שיהא דעתו שהקשר יהיה לעולם אבל מנלן לומר כן גם בצובע הרי גם אם כותב ע"מ למחוק ג"כ חייב, ואף גם בקושר מבואר בגמ' סוכה ל"ג ע"ב דקשר של לולב אע"ג שאינו אלא לז' ימים בלבד מ"מ הואיל ואינו חושב להתירו נקרא של קיימא, וגם כאן השפיכה היינו שימוש ליהנות ממראה הצבע.

**אך** אעפ"כ מודינא ליה לכת"ר דכיון שנעשה מעיקרא על דעת לשופכם תוך זמן קצר לתוך האסלא דיתכן שמדאורייתא אין זה חשיב כמתקיים אבל מ"מ מדרבנן מיהא אסור, וכיון שהחיי אדם מחמיר וכתב גם על צביעת מים דבכה"ג שרוצה את הצביעה דיש לחוש טובא, וכתב שם על "מוכרי יין שדרכם לצבוע חוששני להם מחטאת לדעת הסמ"ג והיראים" עיי"ש, לכן נלענ"ד שלכתחלה נכון לחשוש דהא דאין צביעה באוכלין הוא רק כשכונתו לטעם או לדבר אחר ולא למראה הצבע, ובנד"ד כפי ששמעתי הדמים מודיעים שעבור הסוג שגם צובע מוסיפים כמה שקלים לכן טוב להמנע מזה וכמו"ש המשנ"ב בסוף סי' ש"כ. ולא הבינתי כראוי מה שכת"ר כותב שזה פסיק רישא דלא ניחא ליה, דאף אם ננקוט דמי שדעתו רק בשביל החיטוי ואין דעתו כלל גם בימות החול ליהנות מהצבע אפשר דחשיב כלא ניח"ל, אבל מי יערוב שכל בני הבית אינם נהנים מזה הרי שלמו כסף עבור זה וחושבני שזה נעשה כדי ליהנות מהצבע יותר מהחטוי.

**ומעתה** אע"ג דלא קעביד מעשה בידים לצבוע וחשיב רק ככח כוחו או גרמא שאמרו עלה בגמ' (שבת ק"כ ע"ב) דשרי, מ"מ נראה דהמים הראשונים שנכנסים תיכף עם הורדת המים הו"ל כמים הסמוכים לדף המעכב מחיצת המים דחשיב ממש כוחו, אך גם על המים השניים קשה להקל, וגם לא בכל הדברים אמרינן דכוחו בכרמלית לא גזרינן ועכ"פ המים הראשונים אינם כלל בגדר של גרמא, והרי זה כמו בדוד שמש שתיכף עם הוצאת המים נכנסים מיד מים אחרים שמתחממים בתולדת חמה דהוי רק דרבנן. סוף דבר נלענ"ד שרצוי מאד להמנע מזה בשבת כי רק הצבע ניכר ולא החטוי.

**נב.** נלענ"ד שאם היינו אומרים כמו"ש כת"ר דרב מפורש סובר שיש צביעה באוכלין אשר כן פירש להדיא התוס' רי"ד בשבת ע"ה ע"ב (ולא כשאר התירושים מפני שזה על העור וכו'), היינו צריכים למצוא טעמים אחרים בדעת שמואל ולומר דסובר שאין זה פסיק רישא או אפשר דחשיב כמשאצל"ג וכו' מלחדש כלל גדול ומחודש שאין צביעה באוכלין, ולכן יותר נראה שהכלל של אין צביעה באוכלין היה ידוע להני דסברי הכי, וכן נראה גם מהתוס' רי"ד, אך הוא עצמו נמנה בין אלה שסוברים דיש צביעה באוכלין כיון דסובר הכי בדעת רב.

## סימן לד

### מוחק שחרורית שעל ידיו ומחיקה ע"י טשטוש וקלקול

בלא"ה הואיל ואינו מכוון ע"מ לכתוב, ונהי שחז"ל אסרו בכל ענין היינו דוקא היכי שמ"מ נעשה ע"י המחק הכשר בגוף הנייר לכתובת ב' אותיות אף כשאנו מכוון אבל הכא אדרבה המחק מקלקל את אשר היה ואת אשר יהיה, ונהי דמקלקל אסרו חכמים מ"מ הכא שאני דאין זה מוחק היכי שאנו מכוון ע"מ לכתוב ולא מכוון מקלקל הוא והטעם כמו שכתבו התוס' בפ' כלל גדול [ע"ג ע"ב ד"ה וצריך]. אבל עכ"פ חדוש גדול הוא, ואדרבה מוכרח להיפך בסי' ש"מ ס"ג לענין עוגה שחקוק בה אותיות שאסר המרדכי לחותכה הואיל והכתב נמחק ע"י זה, ואף דאינו מכשיר כלל את המקום לכתובה. וצ"ע. אולם לפי מה שהעלה שם הדגמ"ר מיירי שהוא מתקן בכך כגון שנכתב לסגולה וא"כ אפשר שפיר דהיכי שגם מקלקל וגם אינו מכשיר את המקום לכתובה שרי. אמנם אם נאסור בזה, [אף באופן שלא נכתב לסגולה], צדק מאד בעל חיי אדם דאין סברא לחלק בין מחיקת אותיות או מחיקת שעה אם נסבור דגם זה הוי מוחק וכדמוכח מהרא"ש.

**שו"ע** סי' ש"מ ס"ג, המוחק דיו שעל הקלף או שעה שעל הפנקס אם יש במקומו כדי לכתוב ב' אותיות חייב, ובמחצה"ש שם ועוד הביאו דחייב רק משום ממרח, וצ"ע דברא"ש פ' כלל גדול סי' ט' משמע מפורש דחייב משום מוחק, וגם הרמב"ם פ"א ה"ט חשב דין זה לענין מוחק ולא בממרח. וא"כ מבואר שדין מוחק לא נאמר רק על מחק של אותיות אלא גם מחק של איזה טשטוש כאשר מכשיר את המקום לכתובת ב' אותיות. ובחיי אדם כלל מ' ס"ח כתב אם היו ידיו מלוכלכות אסור לרחצם ולנגבם בשבת דהוי מוחק. ולדעתי נראה דנהי דחכמים אסרו במוחק גם כשאנו מכוון ע"מ לכתוב, מ"מ היינו דוקא במקום העומד לכתובה ולא במוחק מעל ידו, ואף דאם כתב על בשרו חייב כדאיתא ברמב"ם פ"א ה"טז, מ"מ על המחיקה לא יתחייב דאין זה עומד לכך.

**אולם** עדיין צ"ע דאם כדברינו היה ראוי להתיר לשפוף דיו על אותיות בכוונה למחקם כיון דמה"ת שרי

**ובעיקר** הדבר צ"ע כיון דהא דבעינן במוחק ע"מ לכתוב הוא לא מטעם מקלקל אלא דבהכי הוי מחיקה, א"כ היכן מצינן שיהא אסור היכי שמוחק שלא ע"מ לכתוב וגם מקלקל אף היכי שעייז נעשה מקום המחק מוכשר לכתיבה וצ"ע.

**[עוד]** הסתפקתי לענין קנוח בשבת בנייר שיש בו אותיות אם יש לחשוש בזה אם נסבור דלא כהדגול מרבבה, אבל מ"מ אפשר דמחיקה לא הוי אלא במקלקל את גוף האות אבל לא היכי שמכסהו ע"י טיט, ודומה לזה הסתפקתי במדביק על הנייר שיש בו אותיות אי הוי מוחק או לא, וצ"ע. ועיינן במחה"ש סי' ש"מ ס"ק ד' ומשם מבואר דיש בזה מחלוקת ולדעת הב"ח מקרי מוחק הואיל וע"י הסרת השעוה הוי כותב, ודו"ק.]

**ובמנו** כן נראה דהמעשן ביו"ט סיגריות שרשום עליהם אותיות, אין בזה משום מחיקה משום דלא משכחת שיהא בזה ע"מ לכתוב הואיל וגם הנייר נשרף יחד עם האותיות. דוגמא לזה בסי' שיי"ד ס"א שהגר"א ז"ל הכריע דאין סתירה בכלים אם שורף את הכלי, וכן כתב הבאור הלכה שם ס"ח, דחותך החוט של מחרוזת תאנים דאין בזה משום קורע כיון שאין שייך בזה ע"מ לתפור. אמנם מהחומרא שלא לחתוך עוגה שיש עליה אותיות מוכח דאסור, ולכן היה נראה דבמוחק טשטוש בזה גם מדרבנן לא אסור אלא ע"מ לכתוב וא"כ יש תקנה לטשטש מעיו"ט את האותיות, אבל ממה שאסר החיי אדם לנקות במים ידים מלוכלכות ועיינן גם במנחת שבת סי' פ' ס"ק קמ"ט שהאריך בזה, מוכח דגם בזה אסור.\*

## סימן לה

### איסור "תופר" בגוף האדם, ותפירה לשם נוי

להקל משום כך רק מסברא ולא לחשוש כלל לאיסור תורה. ואין היתר לתפור בשבת אלא במצב של פיקו"נ.

**(ב)** בדבר שאלתו, בנערה שנפצעה ויש לה חתך עמוק בפנים ואין בו כל סכנה, אמנם אם נמנע מלתפור או להדביק את קצוות החתך בשבת עלולה להישאר עם צלקת לא יפה שתקשה עליה להשתדך וזה עלול לגרום לדכאון נפשי רציני בעתיד. אין לעבור על איסור תורה, ואף דשפיר מותר כל אדם להכניס עצמו לסיכון של הרדמה וחבלה של הוצאת דם כדי להתרפא מכתם בפנים שמתבייש ומצטער מזה, מ"מ אין זה קשור כלל אם מותר לעשות כן בשבת, שהרי לפנים היו אנשים מקיזים דם בשביל בריאות הגוף ואע"ג שהעושה כן בשבת חייב חטאת למאן דמחייב על מלאכה שא"צ לגופה, וגם רבים מסתכנים להביא טרף לביתם ובנפשם יביאו לחמם, אפ"ה אין לעבור על כך בשבת, אפילו על איסור דרבנן, וה"נ גם כאן, רק מותר לבקש מרופא נכרי שיתפור את הפצע.

**ובנוגע** לאדם שנפצע בשבת וזקוק לתפירת הפצע עקב הסכנה, ומספיקים חמישה תפרים כדי שיצא מכלל סכנה אך אז תהיה צלקת לא יפה, ולעומת זאת, אם יתפרו שבעה תפרים תיראה הצלקת יפה יותר, לכאורה אין להוסיף תפירות לשם נוי ואין הבדל בין תפירה מעיקרא (כשאין סכנה כלל) ובין הוספת תפירות לשם נוי, ששניהם אסורים בשבת.

**ברם** עדיין איכא למידן בזה טובא, ויותר נראה לי דכמו במילה כל זמן שלא פירש, שפיר מלין גם בשבת

**(א)** חושבני דרק לענין בונה צריכים בגמ' (שבת צ"ה ע"א) לאסמכתא או למילף מקרא דויבן אלקים וכו' לאשמועין שגם גוף האדם חשיב בנין, משא"כ בנוגע לתופר, נראה דכמו שהמדבק ב' ניירות או עצים דקים לעשותם עץ עבה חייב משום תופר, ה"נ נמי תופר בשר אדם או עורו שהוא כבשרו ורוצה שיתקיים ויתחברו יחד דיש לחשוש למלאכת תופר. ולא מיבעיא לדעת רש"י בשבת ק"ז ע"א דהמפיס מורסא לעשות לה פה חייב משום בונה או משום מתקן כלי, דמה לי מתקן מכה מה לי לתקן כלי, שפיר מסתבר דאם חשיב בונה בפתח של מכה ה"ה נמי דחשיב תופר, ואף דמה שהתפירה מתקיימת הוא רק מפני שאח"כ מתרפא ונעשה מאליו, מ"מ האדם הרי תופר כדרכו ומלאכתו מתקיימת, וגם נראה לכאורה שאף להרמב"ם בפ"י משבת הי"ז שהמפיס שחין להרחיב פי המכה חיובו רק משום מכה בפטיש, ג"כ צריך להתחייב כאן משום תופר, ואע"ג שאין דרך לתפור בגוף האדם רק אם נתקלקל דהיינו לחולה או מי שקיבל מכה, מ"מ אין זה חשיב כאילו אין דרך תפירה בכך, דמאי שנא מכותב שפסק הרמב"ם בפ"א מהל' שבת הט"ז שהכותב על בשרו חייב משום כותב אע"ג דאין רגילים כלל לכתוב על בשר אדם, וגם ניירות ועצים אין דרכם כלל בתפירה ואפ"ה חייב משום שדרכן בדבק, וכ"ש בנד"ד שתופר ממש כדרך התופרין והכל מתחבר ונעשה אחד, אך אפשר דכיון ששני חלקי העור והבשר שנפרדו עדיין הם חיים יחד, לכן אינם חשובים כנפרדים זה מזה ורואים אותם גם עכשיו כמחוברים, וגם הרי מה שיתחברו ויתקיים אח"כ הוא ג"כ רק מפני זה, מ"מ אין

\* עייז שש"כ פרק י"ג הערה ל'.

לוח ממחק

**כג.** אסור לכתוב על לוח ממחק (חומר שניתן לכתוב עליו בלי עט ושוב מוחקין את הכתב על ידי הפרדת שכבותיו) (סח).

פזלים וחיבור  
אותיות

**כד.** מותר לשחק במשחקי אותיות וציורים, שבהם מניחים אותיות או חלקי אותיות או חלקי תמונה זה ליד זה ומצרפים אותם למלה שלמה או לתמונה, והוא שלא יקבע את המלה או את התמונה במסגרת (טו), וגם אין החלקים השונים מתחברים ומתהדקים זה בזה (תצרף-פזל) (טו).  
אין להצמיד אותיות וחלקי ציורים מגנטיים ללוח המיוחד לכך (או על דלת המקרה) (טו\*).

חמש עשרה  
במסגרת

**כה.** משחק חמש-עשרה, והוא לוח אשר במסגרתו נמצא מספר זה של ריבועים מסומנים באותיות או בספרות והם ניתנים להזזה, מותר לשחק בו בשבת וביו"ט (סח), וכן הדין לגבי משחק "קוביה הונגרית" שחלקי המשחק מחוברים זה לזה, אך אם על-ידי הזזת החלקים במשחק נוצרת תמונה, אסור להזיזם.

הורח 1234567

חותמות

**כו.** אסור לחתום בחותמת (טט), וכן אסור לסדר אותיות כדי לעשות מהן חותמת או לפזר את האותיות שהורכבו כחותמת (י).

דסי' שלה ס"ה ומ"ב ס"ק יז. ועי' בקצוה"ש סי' קמט ס"ק מט הערה 25, וראה בקצוה"ש שם סי' קנ הערה 8 שחידש שהאיסור של נתפזרו בחצר היינו משום שמשתמר שם, אך במקום שאינו משתמר, מותר לאסוף משום הפסד, וא"כ לכאורה יהא מותר לאסוף פנינים שנתפזרו במקום הפסד. (סח) עי' סי' שמ סע' ג ובמ"ב ס"ק יא, ועי' גם בדברי הרשב"א שהובא בביה"ל סי' שמ ס"ד ד"ה במשקין. (טו) עי' סי' שמ במ"ב ס"ק כב פן ח (אסור לחבר אותיות), ועיין ח"א כלל לו בנ"א ס"ק ב, דדוקא כשעושה בדרך שיוכל להתקיים אסרינן, אבל לא בכה"ג, ועיין שו"ת אג"מ או"ח ח"א סי' קלה. ומ"מ אין למחות בקטנים, עיין בנ"א הנ"ל במסקנתו ובקצוה"ש דלהלן, וראה גם שו"ת באר משה ח"ו סי' כו. (טו) שמעתי מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, דהוה ג"כ כעין מסגרת, עכ"ד. (טו\*) מכיון שהם יכולים להישאר לזמן ארוך בגלל המגנט שבהם אסור בכל ענין אפי' מתכוין להורידו לאחר זמן קצר. ובמשאיר המגנט על המקרה לזמן ארוך עי' להלן פכ"ג סע' מז. (סח) עיין בהערה סו דלעיל, וי"ל דלא דמי להא דלעיל דמחבר אותיות לפרוכת, כי שם מיירי באופן שהאותיות אין להן רקע ובסיס, כי אז ע"י החיבור לפרוכת י"ל דחשיב ככותב, משא"כ בני"ד כל אות יש לה רקע ובסיס כשלעצמה, אלא שמחוסרות קריבה בעלמא ואין בזה משום כותב - עיין יו"ד סי' רעו בפ"ת סוס"ק יז בשם שו"ת חו"י ו"נעם" ח"ג תשובה מהגרי"א הרצוג זצ"ל - ועוד, שהוא רק מזיז את האותיות בתוך המסגרת, ודאי דאין לחוש. אלא דלפ"ז יצא לנו, דמה שאסרנו לעיל לשחק במשחקי אותיות כאשר יקבע אותן במסגרת, זה רק אם כל אות עומדת בפ"ע ואין לה רקע, אבל אם האותיות מודפסות על הנייר והוא מחברן בתוך המסגרת, לית לן בה, וכעין זה מצאתי בשו"ע הרב סי' שמ סוסע' ד ובקצוה"ש סי' קמד בבדה"ש ס"ק י, ולא דמי להא דספר שעל חודי דפיו כתובות אותיות, דמחמירנן לכתחילה, סי' שמ במ"ב סוס"ק יז, ועיין בשו"ע הרב הנ"ל, דשאני התם דבשעה שהספר פתוח לא היתה שום אות שלמה, וכשסוגר כאילו כתב כל האות, משא"כ בני"ד הרי לא עשה אפי' מקצת מלאכה. ועיין שו"ת אבנ"ז או"ח סי' רי באריכות, ועיין שו"ת בצל החכמה ח"א סי' מ וח"ב סי' עח שדן בזה להיתר, ואילו בשו"ת חלקת יעקב ח"ג סי' קן ו-קנא חולק, וראה להלן פכ"ג סע' סג. (טט) עיין כלכלת שבת מלאכת הכותב, א"א מה"ת סי' תקמה. (י) ע"ש בכלכלת שבת, וע"ע יסודי יסודן ח"ג דף שנא ד"ה ובעמדי.

אוצר החכמה

ב. כתב הרמ"א [כא] אסור לשבר עוגה שכתוב עליה כמין (ב) אותיות אע"פ שאינו מתכוין רק לאכילה דהוי מוחק:

## חומ שני

החילוק הוא אם הכתב צעוגה עצמה דאז מותר לשוברה אצל אם הכתב מדבר אחר על גבי העוגה אסור לשוברה, ולכן אם יכתוב עם צלף על גבי העוגה ויאפס כאחד אע"פ שהוא מאותו המין של העוגה אסור לשוברה.

ובתב שהוא מן העוגה עצמה, נראה שאין חילוק אם הכתב הוא שוקע או בולט דמאי שנא שהרי הוא מהעוגה עצמה.

והחזו"א [כג] הקשה על מש"כ צמ"צ וז"ל, ומש"כ צמ"צ דכשהאותיות מהעוגה עצמה מותר, אינו מובן, דהעושה כן בשבת ודאי מיקרי כותב אלא אם אינו מתקיים אין כאן חיוב, ולכן סיים המג"א וז"ע. וכן מש"כ דצכתב צמי פירות מותר אינו מובן דמ"מ כתב הוא וכן הניח המג"א צ"ע, וכן אין חילוק בין אותיות לציורים וכמו שסיים המג"א צ"ע.

עוד הוסיף שם בחזו"א וז"ל, ואמנם אם אין חילוק בין אותיות לצורות, ואין חילוק בין כותב על העוגה לעושה הצורה מהעוגה עצמה, ע"כ דפסיק רישא צתרי דרצנן מותר דהא אמרי' צפסחים [כד] דיוצאין צפסח צסריקין [מלות המלוויות] הרי שאין צוה משום מוחק, ויותר נראה לצורה על הלחם לא חייל עליה שם צורה אלא זהו תמונת הפת, עכ"ל.

ונראה שכוונת החזו"א שהצורות שצפת אין ע"ז שם צורה משא"כ צאותיות, ואף דבעלמא אין חילוק בין צורות לאותיות

לרשום צנפורן על הספר כמו שרושמים לסימן לפי שאין זה דבר המתקיים, עכ"ל. והוצא דין זה צשו"ע [יט].

ובמ"ב [כ] הביא מהאחרונים שדוקא רשימה בעין קו בעלמא, אצל לעשות כמין אות ודאי אסור אפילו צאות אחת, עכ"ל. ולפיי"ז ה"נ י"ל דכיון שמוחק דבר שאינו מתקיים וגם מוחק ע"מ שלא לכתוב אין צוה איסור כלל.

ואמנם דאף לדעתיה דהחיי אדם הנ"ל, מותר להוריד ציו"ט מידיו חלב [שעוה] הנדבק, דאל"כ אין לדבר סוף, שיהיה אסור להוריד בשבת ויו"ט כל דבר ליכלוך, אלא ע"כ שאין צוה כל חשש. [ואמנם להוריד שעוה מאותיות שצס"ת אסור כיון שעומד לכתיבה משא"כ יד שאינו עומד לכתיבה]. נראה שמותר להוריד בשבת משחת נעלים וכדו' שנמצאת צלד הציפורן סמוך לזשר וכנ"ל. וצוה אפשר דאף החיי אדם מודה כיון שאי אפשר לכתוב שם.

## אותיות וציורים שע"ג הפת או העוגה

(ב) אותיות. כתב צמ"צ [כב] ודוקא כשכותבין על העוגות אותיות מדבר אחר, אצל כשהכתיבה היא מהעוגה עצמה צדפוס או צידים שרי דאין שם כתיבה עליה, וממילא לא שייך צוה מחיקה, עכ"ל.

ונראה דאין יסוד החילוק אם הכתב הוא ממין העוגה או ממין אחר, אלא

## שער הציון

[יט] שם סעיף ה' והיינו דאיכא למילף על מוחק דאם מוחק דבר שאינו מתקיים ע"מ שלא לכתוב דמותר וא"כ יש להעיר על החיי אדם שאסר רחיצת שחרורית מע"ג ידיו: [כ] ס"ק כ"ד: [כא] ס' ש"מ סעיף ג': [כב] ס"ק ט"ו: [כג] ס' ס"א ס"ק א': [כד] ל"ז ע"א:

ג. כתב המ"ב [ד] ספר שכתוב עליו בראשי חודי דפיו אותיות, (א) יש אוסרין לפותחו ולנעלו בשבת דע"י הפתיחה שובר האותיות והוי כמוחק וכן בשנועלו

### חוט שני

מיהא איסורא דרצנן איכא, ובתינוק אין לחוש דקטן אוכל נבלות אין בית דין מלוין עליו להפרישו היכא דלא ספינן ליה צידים, עכ"ל. וקשה הרי מצוה דמס' שבת [כז] דאסור ליתן לקטן חגב טמא לשחק בו שמא יאכלנו דהוי כמאכליו צידים, ומוצא דמ"ב [כח], וה"נ כשנותן לו העוגה הוי כמאכליו צידים, וכבר הקשה כן במחצית השקל [כט] וז"ל, וא"כ לפימ"ש מ"א צסי' שמ"ג סק"ג כה"ג מקרי ספינן ליה צידים ואסור וכו', עכ"ל.

### ספר שכתוב עליו בראשי חודי דפיו

(א) יש אוסרין לפותחו. ז"ל הלכוס [לא] בענין זה, ונראה לי דאותן ספרים שכותצין עליהם בראשי חודי הדפים וכו' אסור לפותחן בשבת משום מוחק שהרי שובר ומוחק האותיות, וכן לחזור ולסוגרן אסור משום כותצ וכו', ובפתיחת ספר יש בו מוחק על מנת לכתוב שהרי דעתו לחזור לסוגרו אחר שילמוד מתוכו, וקרוצ אני לומר שחייבים עליו חטאת, עכ"ל.

וצ"ע דמס"כ דפתיחת הספר הוי מוחק ע"מ לכתוב, שהרי אין מחיקה זו לצורך תיקון הכתב. ועיין דמס"כ החזו"א המוצא להלן [לב].

ובחזו"א [לג] כתב על מס"כ הרמ"א וז"ל, דלא דמי לצנין דהתם עיקר שם

ובתרווייהו אסור לעשותם בשבת, מ"מ פת או עוגה שהרגילות שעושים אותם בכל מיני צורות בזה י"ל שאין שם "צור" על צורה זו דזוהי צורת הפת, אבל הכותצ אותיות בצורת הפת ליכא סכסכא כעין זה להתיר א"כ נתיר משום תרי דרצנן בפסיק רישא.

ולפי"ז אסור לאכול ולשבר בשבת עוגיות בצורות א. ב. ג.

מ"מ נראה דלכו"ע אם הוא צולע את הפת או העוגה שעליה יש אותיות אין בזה חשש משום מוחק, כיון דצעה שצולע עדיין הכתב קיים ואח"כ כשנמחקות האותיות כבר הוי כאצוד מן העולם ואין על זה שם מוחק, וכל נידון הפוסקים מיירי שמוחק צלעיסתו שובר האותיות אבל צולע שרי.

ולכן מותר לצלוע תרופות [כשמותר לו משום רפואה בשבת] כשכותצים עליהם אותיות וציורים [כה].

### ליתן לתינוק עוגה שיש בה אותיות

רמ"א, אסור לשבר עוגה שכתב עליה כמין אותיות וכו'. וכתב המ"ב וז"ל, ומותר ליתנו לתינוק, עכ"ל. והוא מהמרדכי [כו] נשאל לרצינו מאיר על עוגות התינוקות שכותצין עליהן האותיות ותיצות איך אוכלים אותם התינוקות ציו"ט והשיב אי משום מוחק ציו"ט ליכא איסורא דאורייתא דמוחק אלא על מנת לכתוב כדאמרינן פרק כלל גדול,

### שער הציין

[כה] דבולע אינו מוחק ונמחק דמעיים מאליו אבל השורף ספר בשבת מתייחסת אליו הפעולה, ולכן יש לדון שיש בזה איסור מוחק, ויש לדון עוד כיון שאינו מכשיר שום מקום לכתיבה: [כו] פרק כלל גדול סי' ס"ט: [כז] ז' ע"ב: [כח] סי' שמ"ג סעיף א' ס"ק ד': [כט] סי' ש"מ ס"ק ה': [ל] סי' ש"מ ס"ק י"ז: [לא] סי' ש"מ אות ד': [לב] ועי' בט"ז שהקשה שהרי אינו מתכוון שהאותיות יהיו מסודרים אלא מתכוין לסגירת הספר: [לג] סי' ס"א ס"ק א' ד"ה ובאותיות:

הוי בכותב, אבל דעת הרמ"א בתשובה להקל וכן דעת הרבה אחרונים כיון שעשוי לנעול ולפתוח תמיד ליכא ביה משום מחיקה ובתיבה והוי בדלת הנסגר

### חומ שני

אם חודי הדפים נצוים באיזה צורה באופן שאין לזה משמעות, שאין שם צור וכדו' אלא נצוה בצורת נקודות או פסים וכדו' שע"י פתיחת הספר חולים אותו נראה שלא חשיב ציטול הצורה, ומותר לפותחו ולסגרו לכו"ע, וכן מותר לדפדף <sup>אופר החכמה</sup> צו דף דף כיון שאין לצורה זו משמעות.

אבל אם יש בחודי הדפים צור כך שע"י פתיחת הספר הרי הוא מצטל את משמעות הצור, דינו כמו אותיות וכנ"ל [דל].

דף קרוי שבתוך הספר אם מותר

לפותחו ולסגרו

דף שבתוך הספר שנקרע במקום האותיות, כך שאם יפרד הקרע יפרדו האותיות וכשסוגר הספר יסגר הקרע ויתחברו האותיות, נראה דאף לדעת המקילין נכתב שכתוב בחודי הדפים שמותר לפותחו דחשיב כעומד לפתוח ולסגור וכנ"ל, מ"מ כאן לא שייך היתר זה כיון שרק במקרה נקרע דף הספר ואינו עומד לפתוח ולסגור ואדרבא הדף עומד להדבק.

ואם משום התירא דהרמ"א בתשובה שאף קירוב חללי אותיות אין בזה איסור דאין איסור לקרב אף חללי אותיות, מ"מ להאחרונים שמחמירים בזה וחוששים שיש בזה איסור דרצון וכמ"ש במ"ב, אם כן לצרף אותיות או חללי אותיות אסור. ומ"מ אם פתח הספר ומלא דף קרוי ורואה

בנין הוא קציעות והמניח אצן ואין מצטלו לאו כלום הוא ואם מצטלו חייב משום בונה כדאמר ק"צ ב' אצל כותב ע"מ למחקו הוי כותב, אלא נראה כוונתם [של המתירים] דלא מיקרי כותב על דבר המתקיים, והלכך אם כתב על חודי הדפים פטור, וא"כ צמוחק ג"כ אינו אלא שבות, וגם אין זה אלא מקלקל לגבי הכתב, ולא הוי צמוחק ע"מ לכתוב, דזה אינו אלא כשיש לו צורך לכתב השני והראשון אינו צמעת השני, אצל הכא אין השני עדיף כלום מראשון והוי מקלקל, א"כ איכא תרי דרצון צפסיק רישא, ומ"מ ראוי להחמיר, עכ"ל.

והחידוש בדברי החזו"א הוא, כיון שהספר עומד לפותחו ולסגרו, זה גופא עושה את הכתב לכתיבה שאינה מתקיימת, אע"פ שעלם הכתיבה וכן המקום שכתב עליו הוו דברים המתקיימים מ"מ כיון שלפי השימוש צפסיק עומד תמיד לפתוח ולסגור חשיב אינו מתקיים מחמת המקום שנכתב עליו.

ובבמש"ב החזו"א דעיקר ההיתר הוא משום תרי דרצון צפסיק רישא ולא ניחא ליה, היינו צאיסור המחיקה דהוי בלא תועלת ואינו מתקיים, ואכתי קשה לדבריו מהו ההיתר לסגור את הספר שהרי אם כתוב אותיות בחודי הדפים מסתמא ניחא ליה בזה, ונ"ל שמדובר שאין לו ענין כלל באותיות כשנסגר הספר ואמנם אם ניחא ליה אסור.

### שער הציון

[דל] ומה"ט נכון לזהר כשפותחים שקית כגון של "טישו" והפתח הוא באמצע השקית באמצע האותיות, וכשאח"כ פותחים וסוגרים השקית האותיות נפרדות באמצען והוי צמוחק האותיות וכן כשחוזר וסוגר הרי הוא כותבו, ויש להכין ולפתוח השקית הנ"ל מערב שבת רק במקום שאין כלל אותיות:

ונפתח תמיד דאין בו משום בנין וסתירה, אבל סיים המ"ב, ומ"מ נכון להחמיר  
בשיש לו ספר אחר: אח"ח 1234567

אוצר החכמה

### חומ שני

לסוגרו באופן שע"י הסגירה יתחזרו האותיות מחזרות כשהוא פתוח וע"י  
האותיות, יש בזה הנידון של פסיק רישא סגירתו יתחזרו האותיות יכסנו בדבר אחר  
ללא ניחא ליה בתרי דרבנן [אינו דרך ולא יסגרנו, וכשאי אפשר לכסותו ואז  
כתיבה, וגם אינו מתקיים] כיון שסוגר הנידון להשאיר את הספר פתוח כל השבת  
הספר הרי אין שום תועלת וכשפותח יקרע דאז הוי ציון לספר, עדיף לסמוך ולהקל  
שוב לכן שרי. ולסוגרו בשבת כדעת הרמ"א.  
ודיותר טוב, שאם פתח ספר בשבת ויש עוד ענינים השייכים למלאכת מוחק, נתבאר  
בו דף קרוע בגוונא שאין בעז"ה צפרק כ' מלאכת כותב.

מחיקה ע"י שינוי, אם הוא שינוי במלאכה, עיין מש"כ כה"ג  
בענין סתירה בחלק ב' עמוד רמ ועמוד רנו.

### הסתיים בערב שבת קודש

יומי דחנוכה תשס"ב לסדר פרשת מקץ

"רוני ושמחי בת ציון כי הנני בא ושכנתי בתוכך נאום ה'"

אוצר החכמה

הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

חוט שני - שבת א ב <מהדורה שניה> קרדיץ, שמריהו יוסף ניסים בן נחום מאיר עמוד מס : 161 הודפס ע"י אוצ

ומה שלכתוב באפר ובאבק דרכים אסור שפרש"י בשבת דף ק"ד בלשון אחר ששרט באצבעו כמו אותיות בעפר נגוב שמשמע אף בעפר תיחוח שאין שום חבור להתאותיות (אף שלשון שרט אינו מדויק על עפר שאינו מדובק מ"מ משמע שאסור אף בתיחוח) צריך לומר משום שעושה עכ"פ כמעשה כתיבה גזרו בו אף בלא חבור. וכ"כ אסור להמג"א חבור אותיות כסף אף שאינו בדרך כתיבה כיון שהוא מחובר ככתב. דגם המג"א אינו סובר שיש בזה מלאכת כתיבה ממש דהא לא אמר וא"כ אפשר דחייב בשבת אלא אפשר דאסור לעשותו בשבת משום דגם הוא סובר דרש"י בגיטין דף כ' שכתב באנדוכתרי שאינו כתב משום שאינו כתוב וקבוע אלא מוטל על הבגד וב' ראשיו תחובין שמדייק הב"י באה"ע סוף סי' קכ"ה שאם הוא קבוע כגון בארוג או מרוקם כמו שרוקמין הנשים אצלנו שהוא קבוע הוא כתב עיי"ש הוא רק ברקימה שעושה מעשה בהאות גופיה ולא באותיות של כסף שכבר נגמרו רק שמחברן שבזה גם לרש"י אינו כתב אף בחבור קבוע כדכתב הנש"א (ומה שכתב הנש"א שם דמה"ט חק תוכות לא מיקרי כתב אין שייך לכאן דלענין שבת חייב נמי בחק תוכות וצ"ע) וגם חלוק השני שכתב הנש"א דאף אם הוא כתב לגבי גט אין להוכיח שיהיה כתיבה גם לחיוב שבת וכוונתו דדומיא דמשכן בעינן הוא חלוק נכון אך כוונת המג"א דלרש"י שברקימה קבועה הוא כתב לענין כתיבת גט יש לאסור מדרכנן בשבת אף בתחיבת אותיות כסף כיון שלדידיה איכא ע"ז שייכות כתב מאחר שהוא מחובר ככתב. אבל כשליכא תרוייהו שאינו מחובר ככתב ואינו בדרך כתיבה גם לדידיה מותר.

ועיין בח"א סעי' ו' שהוא כמפורש שבהעמדה לבד ליכא שום איסור דהא כתב דיחברם ע" מחט דרך ב' נקבים לבד דלא הוי חבור דלא יתקיים וגם יעשה ביד שמאל, ואם גם העמדה לבד אסור מה יועיל זה שאינו חבור טוב מ"מ הא עשה הכתיבה בהעמדה לבד ואף שאינו מתקיים לזמן רב הא ג"כ אסור מדרכנן אלא ודאי שבלא חבור אינה כתיבה כלל ולא אסרו ולכן מסתבר להח"א שאף בחבור אם אינו חבור טוב לא אסרו.

ולכן לדינא תליא אם יש איזה חבור דקובען הגבאי שלא יזונו ממקומן יש לאסור כהמג"א ואם אין שום חבור רק שהעמידן אות זה אצל זה לבד אין לאסור לא מצד כותב ולא מצד מוחק. ידידו.

משה פיינשטיין

בשבילו. וא"כ חזינן שאין לאסור נגד מה שמפורש להיתר אף אם רק במקצת אסרי דהא הוכיחו מזה שאין לאסור אף לאחרים אף שישאירו ההיתר לו לעצמו. לכן תירוצו כתר"ה לא נכון כ"כ אבל מה שתירצתי הוא נכון ואמת בכוונת הט"ו.

וקושיית החרי"י סי' קמ"ב מריבית דנכרי שאסרו לא ידענא דהא כתבו התוס' ב"מ דף ע' דזהו קושיית הגמ' שאיתיביה רבא איך אסרו חכמים נגד קרא מפורש וכשמתרץ הגמ' דהקרא יש לפרש תשיך כפשטות הלשון שהוא ליתן לנכרי ריבית לאפוקי אחיך דלא לעבור עליו בעשה ול"ת שוב לא הוי כמפורש אף להסוברים דאיכא מצוה ליקח ריבית מהנכרי כשמלוהו כיון דקאי גם על ליתן וגם פשטות הקרא הוא כן ונמצא שהמצוה דליקח ריבית מנכרי הוא רק כמדרשא ששייך לאסור. ידידו.

משה פיינשטיין

סימן קלה

## בהעמדת אותיות כתובים כל אחד בניר אחר זה אצל זה בשבת אם יש בזה משום כותב

אוצר החכמה

ט"ו סיון תשט"ו.

מע"כ ידידי הנכבד הרב ר' יצחק נוסבוים שליט"א.

הנה בדבר אם מותר להעמיד נאמבערס כתובים בנירות מיוחדות כל אחד בניר אחר זה אצל זה כדי שידעו הצבור באיזה דף הם צריכים עתה מחשש כתיבה וכן לסתור מחשש מחיקה. הגכון לע"ד דאם אינו מחבר את האות אלא העמדה בעלמא אין בזה שום חשש, דהא אף בחבור כה"ג באותיות של כסף בפרוכת שמחדש המג"א בסי' ש"מ סק"ו שאסור אינו דין ברור עיין בנשמת אדם כלל ל"ז אות ב' שלכל הפוסקים לא הוי כתב ולרש"י נמי מסתפק אולי דוקא במעשה רוקם סובר שהוא כותב ולא בתחיבת אותיות כסף. עכ"פ בחבור אסור המג"א ויש להחמיר כדפסק גם הח"א וכן במ"ב ס"ק כ"ב. אבל בלא חבור כלל משמע שאין מקום לאסור דמסתבר שגרוע מלכתוב במשקין שאין מתקיימין שעכ"פ לרגע שהן מתקיימין הוא בחבור אבל הכא שלא מחובר כלל אינו ענין כתיבה כלל.

הטהור כדפי' הר"ש שם ורש"י בנדה דף ז', וא"כ  
אולי יש לחוש לאסור בשביל זה לאיש עם אשתו  
נדה, אף שלא דמו כלל דיני טומאה לדיני איסור  
משום שאין בזה ענין חיבה וגם לא ענין רגילות  
שיצטרכו היכר דאין זה דבר המצוי להרים משאות  
כבדות ולגרור מטות כבדות וכדומה, מ"מ יש לחוש  
ולאסור מצד דכל התרחקות יתירה עדיפא, ובמשא  
קל שאינה צריכה לסיועו אולי יותר חמור בזה דניכר  
קצת שהוא לחיבה.

ולענין בדיקה ג"פ הראשונים לראות אם אינה  
רואה מחמת תשמיש, לענין הדין הוא כהש"ך שא"צ  
בדיקה כדביאר באורך בסימן קפ"ו סק"א, אבל מ"מ  
מאחר שאיכא מחמירין כהמחבר מהראוי להחמיר  
אבל סגי בקנאות ולהשהות העד על גופה מעט באופן  
שפניה למטה כדאיתא שם בחו"ד, ואין להחמיר  
יותר, ולענין השחתת זרע הרי בזמן טהרות הצריכו  
בדיקה ואותה בדיקה הוא בחורין ובסדקין כמפורש  
בנדה דף ה' אר"י אמר שמואל עד שלפני תשמיש  
אינו ממעט כפקידה מטעם דא"ר קטינא מתוך  
שמהומה לביתה אינה מכנסת לחורין ולסדקין הרי  
העד שלאחר תשמיש שממעט כפקידה הוא משום  
שצריכה להכניסו לחורין ולסדקין וסומכין עליה  
שעשתה כהוגן משום שאינה מהומה לביתה אז, והטעם  
נראה דהזרע הא נכנס לגופה בגמר הביאה שהוא  
לפנים ממקום כניסת עד בדיקה, ואם נפלט לשם  
זרע ממה שנכנס בפנים אותו זרע מסתבר שאינו ראוי  
להריון, בכל אופן מפורש שבדיקה בחורין ובסדקין  
אין בזה משום השחתת זרע.

כשאשה הרחיקה וסתה ערך ג' חדשים בין ראייה  
לראיה ובלא קביעות וסת מדויק, הנה החו"ד סימן קפ"ו  
סק"ג דכל זמן שלא קבע יום מיוחד בג"פ אף שהיו  
הרבה פעמים שראיותיה היו אחר שלשים צריכה  
לחוש לעונה בינונית דלענין שלא תראה לא אמרינן  
החזקה עיי"ש והסד"ט סימן קפ"ט סק"כ בסופו סובר  
שאין לחוש לעונה בינונית ואני הארכתי בתשובה  
בענין זה טעמיהם ומה שנראה לע"ד למעשה ואין  
לי הפנאי עתה להשיב בזה.

ובדבר קול באשתו נדה אם מותר לשמוע  
כשמזמרת, הנה הפ"ת סימן קצ"ה סק"י נשאר בצ"ע  
ולכן מהראוי להחמיר, ובדבר שער אשה נדה לבעלה,  
הנה ודאי עדיף ממקומות המכוסים שבה, דהנשים  
שאין מחמירות לעשות כקמחית אלא כפי חיובה  
שבביתה כשליכא שם אינשי אחריני אינה מכסית

שערותיה, שהבעל רגיל בהו תמיד הוא טעם גדול  
שאין לאסור עליו, וגם לשון האיסור הא נאמר  
בכתובות דף ע"ב אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו  
בפרוע ראש, ולשון הרמב"ם פכ"ד מאישות הי"א  
יוצאה בשוק ושער ראשה גלוי ולשון הרמב"ם פכ"א  
מאי"ב הי"ז וכן לשון הש"ע אה"ע סימן כ"א סעיף ב'  
לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק, ואם  
גם בביתה היתה אסורה חלק גדול בשנה יותר  
מרביעית ולפעמים גם יותר משלישית לא היה שייך  
לומר לא תלכנה ובשוק, וכן מסתבר לדינא ומ"מ  
כל המחמיר בענינים אלו משובח ואם אפשר באופן  
טוב ושלוש היה טוב להחמיר, ובכלל מסתבר לדינא  
שבמקומות המכוסים שבה שאסור לבעל להסתכל  
הוא רק במקומות המכוסים אף בביתה כשאין שם  
רק בעלה או כשאין שום איש דג"כ רגילות להיות  
מלובשות, דלא מסתבר כלל דיהיה הכוונה למקומות  
המכוסים כשהולכות בשוק ובפני אינשי אחריני  
שצריכות ללכת בצניעות יותר אך שטוב להחמיר  
באופן טוב ושלוש כי בענינים אלו המחמיר משובח.

ובדבר להדליק ביו"ט שוועבעלע באור עלעקטרי  
מתחלה היה נראה שיש לאסור אף אם הוא אדום מן  
החום וכ"ש כשאנו אדום, אבל אחר העיון נראה  
דכשהוא אדום יש להתיר דהוא כמו אש בעין ואין  
הפנאי להאריך.

ובדבר דף קרוע בספר אין זה מחיקה כשמרים  
הדף ולא משום כתיבה כשמנית, ואף להלוש שהביא  
המג"א סימן ש"מ סק"ו דבכתוב אותיות על חודי  
הדפים אסור לפתחו ולנעלו בשבת מסתבר שיתיר  
בזה מאחר דברובא דרובא ניכר מחצית האות שעל חלק  
האחד איזה א"ת הוא ולא נתקן כלום במה שנסמך  
לו חלק השני, וכ"ש להמתירין ואף דהיתיר שם  
כתב המג"א מתשובת הרמ"א משום דעשוי לנעול  
ולפתוח ליכא משום מוחק וכותב, ובדף שנקרע הא  
לא נעשה ע"ד זה, אבל מסתבר דאין זה תלוי בכוונת  
העשיה אלא במה שנמצא עשוי לנעול ולפתוח בהכרח  
ואין זה בשביל להשלים האותיות, ואם הוא באופן  
שידוע שאיכא שם אותיות שאין ניכרות מחלק אחד  
שכוונתו להעמיד בצמצום לידע איך לקרא יש לאסור  
אף להמתירין שם, אבל אין לחוש לזה בסתמא שרוב  
אותיות ניכרות מחלק אחד.

וגיירות הכתוב שם חדושי תורה אסור לזורקם  
לאשפה, ומראה מקומות ואף כשנכתב איזה דבר אבל  
הוא רק כסימנים שלא יבין זה אלא מי שכותבם  
אינו כלום.

ועל כן צעוד שהי' פתוח שהי' חזי ארת בזה וחזי ארת בזה נחשב לא כלום. וכשסוגר כאלו כתב כל האות. ואין לומר עוד דמכל מקום הסגירה לאו מעשה כתיבה הוא. הא חק תוכות בודאי לאו כתיבה הוא ואף על פי כן בשבת חייב משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה כמו שכתבו האור זרוע והר"ן. או כמו שכתבתי לעיל סי' ר"ז דמכל מקום הוי תולדה דכותב. והכי נמי יש לומר בקירוב החלצי אותיות עד שנעשה אות שלם]:

(ד) **מערתה** גם תחילת דבריו שהביא ראוי מכתב אות אחת בטעריא ואות אחת בצפורי חייב דמחוסר קריבה לאו כמחוסר מעשה נמי לאו ראוי דהכל מחוסר כתיבה. ודאי הוא מחוסר מעשה. ודוקא בכתב אות אחת בטעריא ואחת בצפורי. ואפילו תימא דחשיב מחוסר הא לאו כתיבה הוא כנ"ל. על כן לא חשיב מחוסר מעשה דהוה מחוסר קריבה בלבד. אבל הכא אם תמצי לומר דחשיב מחוסר יהי' הסגירה כתיבה כנ"ל. ומחוסר כתיבה ודאי מחוסר מעשה. וחשיב מחיקה בשעה שפותח וכתובה בשעה שסוגר:

(ה) **ואין** לומר דמהיכי תימצי לומר דחשיב מחוסר ויחשב כתיבה. ועל כן תחשיבהו מחוסר סגירה כמו מחוסר כתיבה. אדרבא נאמר מחוסר קריבה לאו מחוסר מעשה. ממילא הסגירה לאו כתיבה ולא הוי מחוסר כתיבה אלא מחוסר קריבה דלאו כמחוסר מעשה דמי. ליתא דכן מוכח מתשו' הרשב"א סימן תרי"א הובא ביה יוסף אורח חיים סימן ל"ב באת שדבקה אחר כתיבה כשרה בלא גרירה. הואיל וראוי לגרירה אין גרירה מעכבת. אבל אם נדבקה בתחילת כתיבה שלא נעשה אות מעולם אפילו גרירה לא מהני דהוי חק תוכות. ואריך להבין כיון דבראוי לגרירה סגי. אם כן גם אם בתחילת כתיבה נדבקה נעשה אות משום דראוי לגרירה. ולא חשיב חק תוכות כשגורר דגם בתחילה הי' אות כנ"ל. ואריך לומר כיון דצמצמותו אינו אות רק משום דראוי לגרירה תחשבו אות. והרי כל זמן שלא חשבתו אות אינו ראוי לגרירה כלל. הכא נמי צידדון דידן. עתה אינו אות. רק משום דראוי לקרב תרצה לחשבו אות. והרי כל זמן שלא חשבתו אות הוא מחוסר מעשה כתיבה ודו"ק:

(ו) **וראוי** צרורה דמחוסר כתיבה ודאי הוי מחוסר מעשה. מהא דהקשו בתוספות [פ]. אהא דמוציא כגרוגרת לשתי רשויות פטור נימא מחוסר קריבה לאו כמחוסר מעשה. וחירו דגבי כתיבה אינו לן למימר דמחוסר קריבה לאו כמחוסר מעשה. אבל הוצאה לא הוי עד דמייתי תרוייהו לרשות אחד. והיינו דמלאכת הוצאה אין שינוי בגוף החפץ רק שמוציאו למקום שצריך. ומתחילה לא הי' רק מחוסר הוצאה ועכשיו גם כן מחוסר הוצאה. והכא נמי כיון דמחוסר סגירה דהיינו כתיבה. הוא מחוסר כתיבה גבי כתיבה משום הכי חשיב מחוסר מעשה. כשם שמחוסר הוצאה חשיב מחוסר מעשה גבי הוצאה:

(ז) **ועוד** דבגמרא אמר בזה דכתב אות אחת בטעריא כו' מאי טעמא כתיבה הוא אלא שמחוסר קריבה. היינו דאפילו

וכן משמע מהא דכתב הרמב"ם פרק א' הלכה י"ז כל המקלקלין פטורין כיצד הרי שחבל וכו' דרך השחתה או קרע בגדים או שרפן או שצר כלים דרך השחתה עד כאן לשונו, הנה דהפטור רק משום מקלקל ולא שצמצמותו אינו מלאכה. [וכמו שהארכנו בציאור מלאכת המחיר [סי' קפ"ו]] ועל כן בעל מנת לכתוב כתב שאינו מתקיים. ומכל מקום הוא מתקן לשעמו חייב. דמכל מקום לאו מקלקל הוא אלא מתקן והוא צריך לחיקון זה:

(יג) **ומכל** מקום נראה במחק ארת אחת או נטף שעה וסילקה. דהחיוצ משום שהוא על מנת לכתוב שתי אותיות. בודאי צעין על מנת לכתוב בדבר המתקיים. ומשום דבמחוסר שתי אותיות חייב אפילו לא כוון לכתוב בדבר המתקיים. לא פסיקא לי' לרמב"ם לומר על מנת לכתוב בדבר המתקיים:

## סימן רי

(א) **כתב** הלבוש [סי' ש"מ סק"ד] דספרים שכותבין על ג' הדפים או על גביהן אסור לפותחן דלא האותיות מופסקין. וכשפותח הוי מוחק על מנת לכתוב כשחוזר וסוגר וכשסוגר מחויב משום כותב. והוא קרוב לחיוצ חטאת. והטורי זהב [סק"ב] השיג עליו מהא דכתב אות אחת בטעריא ואות אחת בצפורי חייב. כתיבה הוא אלא שמחוסר קריבה. והכא נמי אף בשעה שפותח שם אותיות עליהם דאינו מחוסר אלא קריבה לסגור הספר. ואין לומר דהתם לחומרא. דגם קולא נוכל ללמוד מהתם. דכמו אם הי' שני אותיות כתובים אחד בטעריא ואחד בצפורי. וזהו זה וקירצם פטור. הכא נמי כשסוגר פטור. וכן כתב הרמ"א בתשו' סימן קי"ט:

(ב) **ובעיני** הדברים תמוהים. דמה שהביא ראוי מהא דלא מחייב על הקירוב הוא פלא. דגדולה מזה תנן [קד:] כתב אות אחת סמוך לכתב פטור. פרש"י הי' אות אחת כתובה וזהו וכתב אות שני. הנה בזה אין טעם לפטור משום דרך מחוסר קריבה. דבזה הי' מחוסר כתיבה ואף על פי כן פטור. דלא עשה אלא חזי מלאכה. דכבר הי' אות אחת. ומוכח דבמה שכתב אות שני סמוך לראשון לא נחשב כאלו עשה כל המלאכה. ואם כן בזה שני אותיות כתובים וקירצם הרי לא עשה אפילו מקצת מלאכה. ואין כאן סרך חיוצ. ואפילו איסורא ליכא:

(ג) **אבל** צדינו של הלבוש בסוגר הספר דבשעה שהי' פתוח לא הי' שום אות שלם. ואיתא בתוספתא [פי"ב ח'] הי' שני נקודין וגמרם חייב. הרי דבגמר האות נחשב כאלו כתב כל האות. וכן פסק הרמ"א בצאצא העזר סימן קכ"ה סעיף ד' וזה לשונו ולא מקרי חק תוכות אלא בשכל האות נעשה כן. אבל אם צריך עדיין לתקן שיהי' אות כשר. הרי דבגמר כאלו כתב כל האות [וכמו הי' חזי קנה פגום וגמרו דחשיב כאלו שחט כולן] ומשום דקודם שנגמר כיון שלא הי' צורת אות עליו. כאלו לא הי' כתוב כלום.

כלא קריבה כתיבה הוא. ויכעין זה בעירובין ס"ז: בקרפף שלא הוקף לדירה מאי טעמא מחילה הוא אלא שמחוסרת דירין דכלא דירין מחילה הוא] ובידון דין כבר בארנו בזה ג' מחוספסות <sup>אוצר החכמה</sup> דחצי אות לאו כתב כלל:

(ח) ומה שהקשה בטורי זהב דהוי דבר שאין מתכוין. איני יודע מה זה, דהא פסיק ריש' הוא אלא דהוי מלאכה שאינה זריכה לגופה ולדעת רוב הפוסקים פטור ולהרמב"ם חייב. וזהו שכתב הלבוש דהוא קרוב לחיוב חטאת:

(ט) וראיתי להרמ"א בהשו' [ס' ק"ט] שכתב עוד ראי' להחיר מהא דכתב רש"י [עג.] במלאכת מוחק שהי' במשכן שהי' כותבין על קרשי המשכן ופעמים שטעה. והי' לו לפרש בפשיטות שהי' כותבין אות אחת על שני קרשים ובשעה שהי' פורקין קרשי המשכן הי' מחיקה. דאין לומר מדבעינן שתי אותיות שמע מינה שבמשכן לזווג הקרשים הי' זריכין שתי אותיות ואם בזה אחת הי' מזווגין יתחייב בזה אחת. ליתא דשיעורין לא היו לומדין ממשכן. מדע דהרי פליגי התם סוף הצונה [קג:] על איזה שתי אותיות חייב ולמדו הכל מדכתיב מאחת מהנה ולא למדו ממשכן דאדרבא אם הי' לומדין ממשכן הי' מחייבין בכל ג' אותיות בעולם כדמחייב ר' יוסי עד כאן דברי רמ"א:

(י) ודברים אלו תמוהים אלני דודאי אם הי' מזווגין בזה אחת הי' חייב בזה אחת כדמחייב המוחק אות אחת. וכתב הרא"ש [פ' כ"ג ס' ט'] הטעם משום שמחיקה במשכן הי' בזה אחת שטעה זה. וכן מפורש בגמרא ריש הצונה [קג:] כל שהוא למה חזי אמר ר' ירמיה שכן עני חופר גומא להנניע זה פרוטותיו דכוותי גבי משכן שכן תופרי יריעות חופרין גומא להנניע זה מחטיהן. [עוד שם (דף ק"ג.)] החורש כל שהוא. כל שהוא למאי חזי לציורא דקרא דכוותה גבי משכן שכן חזי לקלא אחד של סממנין ובחוספות שם דאכטריך לפרושי דהוי דכוותי במשכן דלא חשיב ציין כל שהוא. הנה שלמדו השיעור ממשכן דאף דלא חשיב ציין שכן הי' במשכן חייב וכדברי הרא"ש במוחק. והכי נמי אם הזווג במשכן בזה אחת הי' חייב בזה אחת אף דלא חשבו. וכל שכן בזה אחת נטריקון או גימטריא דחשוב. אלא משום דבמשכן לא הי' אלא בשתי אותיות פטור:

(יא) ומה שכתב הרמ"א ומדע דהרי בהצונה פליגי באיזו שתי אותיות חייב ולמדו הכל מדכתיב מאחת מהנה ולא למדו ממשכן. דברים אלו תמוהים דמאחת מהנה למדו שם בכותב שתי אותיות משם גדול כמו שם משמעון. אך באיזהו אותיות חייב הוא פלוגתא בפני עצמו. ואין זה ענין לאחת מהנה עיין שם. וטעם מחלוקתם בארנו בס"ד בתחילת דברינו במלאכה זו:

(יב) וגם עיקר הראי' מדלא כתב רש"י המחיקה מפירוק הקרשים. לפי עניות דעתי אינו. דודאי הי' מלאכה שאינה זריכה לגופה ואין לחייב בזה חטאת אלא לר' יהודה. אך

הרמ"א ז"ל אזיל לטעמי' שכתב בתחילת התשובה ומטעם מלאכה שאינה זריכה לגופה ליכא למיפטרי' דאדרבא צריך למחוק האותיות כדי לפתוח הספר. ודברים אלו לא זכיתי להבינם כלל. דאין פתיחת הספר מכה מחיקת האותיות. ואדרבא מכה פתיחת הספר ימחקו האותיות והוא אין צריך להמחיקה כלל:

(יג) אך בתחילת התשובה כתב הרמ"א וזה לשונו ונראה דיש לדקדק בזה טובא דבפרק הצונה כתב צמחקין וכו' ובכל דבר שאינו מתקיים פטור. וידוע דכל פטורי דשבת פטור אצל אסור. ובידון זה אף על גב דאינו מתקיים כתב זה וכו'. והנה מבואר דרמ"א סבירא לי' דחשיב דבר שאינו מתקיים הואיל ועשוי לפתוח ולנעול. וכל הפלפול אם יש בזה איסור מדרבנן. דכל פטורי דשבת פטור אצל אסור. והלבוש שכתב דקרוי לחיוב חטאת ס"ל דלא נקרא אינו מתקיים אלא אם נסתר מאליו. לא מה שהוא נסתר על ידי מעשה פתיחתו. וגדולה מזה כתב הרמב"ם ז"ל [פ"א הט"ז] בכותב על צפרו דאף שחמימות הצפר מעצרת הכתב לאחר זמן הרי זה דומה לכתב שנמחק עד כאן לשונו. כל שכן זה שמחמת מעשה פתיחתו נמחק:

(יד) ועוד לאחר שפתחו חזרו וסגרו חשיב מתקיים קצת. וראי' לזה מפקק החלון ר' אליעזר אומר אם אינו קשור ותלוי אין פוקקין בו. ובסוכה (דף כ"ח.) ר' אליעזר אומר רק היכא דמצטל לי'. ואי אפשר לומר דמצטל לגמרי דזהא לא הוי שרי רבנן [כמו שכתבו התוס' בזה במרא (דף כ').] דיצור המתחיל היא וזה לשונם וליכא למימר דצטלו הטפיח דאם כן הוי צונה בשבת והא כרבנן סוף שבת עיין שם] רק הפירוש שאחר שפתחו חוזר וסוגר בו ומצטל לי' להיות פעמים פקוק פעמים פתוח:

(טו) אך בתוס' (דף כ"ד:) גבי גודלת משום אורגת דפריך וכו' דרך אריגה בך. וכתבו התוס' ואף על גב דקולע נימין חשיב אריגה הכא אין סופה להתקיים שעומדת לסתירה עד כאן דצריהם. ואף שאם קושרת סוף גידול שער אינו נסתר מאליו רק שבעצמה קושרת וסורקת וסורקת וקולעת אף על פי כן חשיב אינו מתקיים. ואף שעל ידי מעשיו. וגם חוזרת וקולעת אף על פי כן חשיב אינו מתקיים. ויותר מזה דעת הרב המגיד [פ"י ה"ג] בענין קשר של קיימא דאף שאם דעתו לפתחו הוי קשר שאינו של קיימא, אם מתנתק מאליו חשיב של קיימא. הרי דמה שדעתו לסתרו חשיב אינו מתקיים טפי ממה שאינו מתקיים בעצמו. ובאמת שסבירא זו קשה להבין. גם הקשינו בציור מלאכת הקושר ס' קע"ח אות יוד על הרב המגיד מרש"י שלהי שבת [קמ:]. אך על כל פנים יש סיוע מדברי הרב המגיד דמה שאינו מתקיים מחמת דעתו חשיב אינו מתקיים:

(טז) ועוד נראה לי ראי' דאף שאינו מתקיים מחמת דעתו חשיב אינו מתקיים. לפי מה שכתב הרב המגיד פרק ט' מהלכות שבת הלכה י"ג דכלל מלאכות פטור באינו מתקיים. ואי אמרת דלא חשיב אינו מתקיים אלא באינו מתקיים בעצמותו. אם